

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ BİLİM DALI**

**REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE
EKONOMETRİK DENEMELER**

DOKTORA TEZİ

Süreyya DAL

BURSA-2018

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ BİLİM DALI

REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE
EKONOMETRİK DENEMELER

DOKTORA TEZİ

Süreyya DAL

Danışman
Prof. Dr. Mustafa SEVÜKTEKİN

BURSA-2018

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

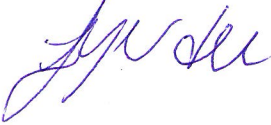
Ekonometri Anabilim Ekonometri Bilim Dalı'nda 711317002 numaralı Süreyya Dal 'ın hazırladığı "REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE EKONOMETRİK DENEMELER" konulu Doktora ile ilgili tez savunma sınavı, 12/10/2018 günü 13:30 - 15:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı (başarılı / başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Sevilkekin
Üye Akademik Unvanı,

Adı Soyadı Üniversitesi

Prof. Dr. Ferda Yerdelen Taioğlu

Üye Akademik Unvanı,

Adı Soyadı Üniversitesi

Doç. Dr. Özer Arabacı
12/10/2018

Üye Akademik Unvanı,

Adı Soyadı Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf Alper

Üye Akademik Unvanı,

Adı Soyadı Üniversitesi

Prof. Dr. Burak Çiğiriz

ÖZGÜNLÜK RAPORU
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 22/10/2018

Tez Başlığı / Konusu: REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE
EKONOMETRİK DENEMELER

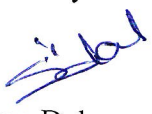
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin, 15/10/2018 tarihinde *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim. Bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim

Adı Soyadı :	Süreyya Dal
Öğrenci No :	711317002
Anabilim Dalı :	Ekonometri
Programı :	Ekonometri
Statüsü :	Doktora

Danışman
Prof. Dr. Mustafa Seviçtekin
15/10/2018

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “REFAH’IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE EKONOMETRİK DENEMELER” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Süreyya DAL

Adı Soyadı : Süreyya Dal
Öğrenci No : 711317002
Anabilim Dalı : Ekonometri
Programı : Ekonometri
Statüsü : Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Süreyya Dal
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı :Ekonometri
Bilim Dalı :Ekonometri
Tezin Niteliği : Doktora Tezi
Sayfa Sayısı : xiii + 92
Mezuniyet Tarihi : / / 2018
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Mustafa Sevüktekin

REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE EKONOMETRİK DENEMELER

Eski Yunan'dan itibaren, bireyin yaşam kalitesi ya da bireyin mutlu olması için gerekli şartlar filozoflar, politika yapıcılar, psikologlar, ekonomistler ve sosyologlar tarafından tartışılmaktadır. Literatürde bireyin mutlu olmasını sağlayan iyi yaşama ait birden çok tanım mevcutken, bu mevcut tanımlar arasında bir görüş birliği yoktur. Bunun sonucunda bu iyi yaşamın nasıl ölçüleceği hakkında da farklı düşünceler mevcuttur. Yaşam kalitesi, mutluluk, öznel iyi oluş ve memnuniyet sık sık birbiri yerine kullanılmaktadır. Bu kapsamda iyi yaşamı anlamak için kullanılan öznel iyi oluş kavramı literatürde yaygın bir şekilde araştırılmıştır. Literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu, öznel iyi oluşu belirleyen etmenleri tespit etmeye yönelikken yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamak için aldıkları sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisini araştıran kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur. Bu kapsamda, Türkiye'de yoksul insanların yani yemek, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yardıma ihtiyaç duyan insanların aldıkları sosyal yardımların öznel iyi oluşları üzerindeki etkisini araştırmak için TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları veri seti kullanılarak sıralı bağımlı değişkenli modellerde kullanılan üç farklı tahmin yöntemi aracılığıyla sonuçlar karşılaştırılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre, her üç modelde de öznel iyi oluş ve sosyal yardım arasındaki ilişkin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum yoksul olan bireylerin kendilerini daha yoksul hissettiklerini, bu yüzden de daha mutsuz olarak ifade ettiklerini göstermektedir. Orantılılık varsayımı sağlanmadığında bu varsayıma ihtiyaç duymayan, tahmin edilen parametre sayısı açısından daha tutumlu olan stereotip modelin uygun bir tahmin yöntemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Öznel İyi Oluş; Sosyal Yardım; Sıralı Lojit; Kısmi Orantılı Odds Model;
Stereotip Model

ABSTRACT

Name and Surname : Süreyya Dal
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Econometrics
Branch : Econometrics
Degree Awarded : PhD
Page Number : xiii + 92
Degree Date : / / 2018
Supervisor : Prof. Dr. Mustafa Sevüktekin

BEYOND WELFARE: ECONOMETRIC ESSAYS

ON SUBJECTIVE WELL-BEING

Since ancient Greece, the conditions for the individual's quality of life or the individual's happiness are being discussed by philosophers, policy makers, psychologists, economists and sociologists. In the literature there is no consensus among these existing definitions of good life which make individual happy. As a result, there are different thoughts about how to measure this good life. Quality of life, happiness, subjective well-being and satisfaction are frequently used interchangeably. In this context, the concept of subjective well-being used to understand good life has been extensively investigated in the literature. The vast majority of studies in the literature are to identify the factors that determine subjective well-being. However, there are limited number of studies investigating the influence of social assistance which helps poor people to meet their needs in kind or in cash. Using 2013 Income and Living Conditions Survey from TurkStat this study contributes empirically in this inquiry by looking effects of the social transfers on subjective well-being. For this purpose, three different estimation methods are used and compared with regard to estimation results. According to the results, being recipient of social transfers has been found statistically significant as predictors of subjective well-being. Also, social transfers have a negative effect on subjective well-being. This outcome of study suggests that people who receive social transfers feel poorer, therefore they report themselves less likely to be happy. If the assumption of proportionality is not provided, stereotype model which is more parsimonious in terms of the estimated number of parameters, is an appropriate estimation method.

Keywords:

Subjective Well-Being; Social Assistance; Ordered Logit Model;
Partial Proportional Odds Model; Stereotype Model

ÖNSÖZ

“Ama şimdi sana küçük bir öykü anlatmak istiyorum:

Bir tüccar Mutluluğun Gizi’ni öğrenmesi için oğlunu insanların en bilgesinin yanına yollamış. Delikanlı bir çölde kırk gün yürüdüktan sonra, sonunda bir tepenin üzerinde bulunan güzel bir şatoya varmış. Söz konusu bilge burada yaşıyormuş.

Bir ermişle bekleyen bizim kahraman, girdiği salonda hummalı bir manzarayla karşılaşmış. Tüccarlar girip çıkıyor, insanlar bir köşede sohbet ediyor, bir orkestra tatlı ezgiler çalıyormuş; dünyanın dört bir yanından gelmiş lezzetli yiyeceklerle dolu bir masa da varmış. Bilge sırayla bu insanlarla konuşuyormuş. Bizim delikanlı kendi sırasının gelmesi için iki saat beklemek zorunda kalmış.

Delikanlının ziyaret nedenini açıklamasını dikkatle dinlemiş bilge, ama Mutluluğun Gizi’ni açıklayacak zamanı olmadığını söylemiş ona. Gidip sarayda dolaşmasını, kendisini iki saat sonra görmeye gelmesini salık vermiş.

‘Ama sizden bir ricada bulunacağım,’ diye eklemiş bilge, delikanlının eline bir kaşık verip sonra bu kaşığa iki damla sıvıyağ koymuş. ‘Sarayı dolaşırken bu kaşığı elinizde tutacak ve yağı dökmeyeceksiniz.’

Delikanlı sarayın merdivenlerini inip çıkmaya başlamış, gözünü kaşıktan ayırmıyormuş. İki saat sonra bilgenin huzuruna çıkmış.

‘Güzel’, demiş bilge, ‘peki yemek salonumdaki Acem halılarını gördünüz mü? Bahçıvan başının yaratmak için on yıl çalıştığı bahçeyi gördünüz mü? Kütüphanemdeki güzel parşömenleri fark ettiniz mi?’

Utanan delikanlı hiçbir şey göremediğini itiraf etmek zorunda kalmış. Çünkü bilgenin kendisine verdiği iki damla yağı dökmemeye çabaladığından, başka bir şeye dikkat edememiş.

‘Öyleyse git, Evrenimin harikalarını tanı,’ demiş ona bilge. ‘Oturduğu evi tanımadan bir insana güvenemezsin.’

İçi rahatlayan delikanlı kaşığı alıp sarayı gezmeye çıkmış. Bu kez, duvarlara asılmış, tavanları süsleyen sanat yapıtlarına dikkat ediyormuş. Bahçeleri, çevredeki dağları, çiçeklerin güzelliğini, buldukları yerlere yakışan sanat yapıtlarının zarafetini görmüş. Bilgenin yanına dönünce, gördüklerini bütün ayrıntılarıyla anlatmış.

‘Peki sana emanet ettiğim iki damla yağ nerede?’ diye sormuş billge.

Kaşığa bakan delikanlı, iki damla yağın dökülmöl olduğunu görmüş.

‘Peki’ demiş bunun üzerine bilgeler bilgisi, ‘sana verebileceğim tek bir öğüt var: Mutluluğun Gizi dünyanın bütün harikalarını görmektir, ama kaşıktaki iki damla yağ unutmadan.’ ...

Simyacı/Paulo Coelho

Benzer bir soruyu gerçek hayattan alıp yanıtını disiplinler arası araştıran bu tez çalışmasında bana desteklerini hiç eksik etmeyen önce aileme, daha sonra değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa Sevüktekin, Prof. Dr. Kadir Yasin Eryiğit ve Prof. Dr. Yusuf Alper’e sonsuz teşekkürler.

Edirne/2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xi
ŞEKİLLER	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZNEL İYİ OLUŞ HAKKINDAKİ KAVRAMSAL KONULAR

1.1. TANIMLAR VE TERMİNOLOJİ	6
1.1.1. İyi Oluş ve Yaşam Kalitesi	7
1.1.2. Çalışmada Kullanılan Öznel İyi Oluş Kavramı	8
1.2. EKONOMİDE ÖZNEL İYİ OLUŞ KAVRAMI.....	9
1.3. PSİKOLOJİDE ÖZNEL İYİ OLUŞ	10
1.4. ÖZNEL İYİ OLUŞ'UN ÖLÇÜMÜ.....	11
1.4.1. Öznel İyi Oluşu Belirleyen Etmenler	14
1.4.2. Yukarıdan Aşağıya ve Aşağıdan Yukarıya Öznel İyi Oluş Yaklaşımları	23
1.5. DEĞERLENDİRME	25

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

2.1. PRİMLİ SOSYAL GÜVENLİK REJİMLERİ (SOSYAL SİGORTALAR)	27
2.2. PRİMSİZ SOSYAL GÜVENLİK REJİMLERİ.....	30
2.2.1. Sosyal Yardımlar	30
2.2.2. Sosyal Hizmetler.....	33
2.3. DEĞERLENDİRME	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN TÜRKİYE’DE ÖZNEL İYİ OLUŞUN ÖLÇÜLMESİ: SOSYAL YARDIM VE ÖZNEL İYİ OLUŞ

3.1. YÖNTEM.....	39
3.1.1. Sıralı Lojit Model.....	40
3.1.2. Paralel Doğrular Varsayımı	43
3.1.3. Kısmi Orantılı Odds Model ve Genelleştirilmiş Sıralı Lojit Model	45
3.1.4. Anderson’ın Stereotip Modeli.....	47
3.1.5. Modellerin Karşılaştırılması.....	50
3.2. ANALİZ	51
3.2.1. Çalışmadan Kullanılan Veri Seti.....	53
3.2.2. Öznel İyi Oluş için Tanımlayıcı İstatistikler	53
3.2.3. Analiz Sonuçları.....	56
3.3. DEĞERLENDİRME	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. GENEL DEĞERLENDİRME	75
4.2. POLİTİKA ÖNERİLERİ	81
KAYNAKLAR	83
ÖZGEÇMİŞ	91

TABLolar

Tablo 2.1: Rakamlarla Sosyal Yardımlar	32
Tablo 3.1: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Sıralı Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları	42
Tablo 3.2: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Kısmi Orantılı Odds Modeli/Genelleştirilmiş Sıralı Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları	47
Tablo 3.3: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Stereotip Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları	49
Tablo 3.4: Çalışmada Kullanılan Değişkenler	53
Tablo 3.5: Bölgelere Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları	54
Tablo 3.6: Cinsiyete Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları	55
Tablo 3.7: Eğitim Gruplarına Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları	55
Tablo 3.8: Yoksulluk Durumuna Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları.....	55
Tablo 3.9: Öznel İyi Oluşun Gelire Göre Dağılımı.....	56
Tablo 3.10: Sıralı Lojit Model Tahmin Sonuçları.....	57
Tablo 3.11: Yaşa Göre Öznel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar.....	59
Tablo 3.12: Paralel Doğrular Varsayımı Test Sonuçları	59
Tablo 3.13: Bireysel Brant Test Sonuçları.....	60
Tablo 3.14: Sıralı Lojit Model Tahmin Sonuçları.....	60
Tablo 3.15: Yaşa Göre Öznel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar.....	67
Tablo 3.16: Stereotip Lojit Model Tahmin Sonuçları	69
Tablo 3.17: Yaşa Göre Öznel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar.....	71
Tablo 3.18: Model Karşılaştırması.....	72
Tablo 4.1: Sosyal Yatırım Modeli.....	81

ŞEKİLLER

Şekil 1.1:İyi Oluşun Bileşenleri	7
Şekil 1.2:Öznel İyi Oluş Ölçümü	8
Şekil 1.3:Yukarıdan Aşağıya ve Aşağıdan Yukarıya Öznel İyi Oluş Yaklaşımları	23

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgiler
Bkz.	Bakınız
OECD	Ekonomi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
SCIF	Sosyal Uyum Göstergeleri
ESS	Avrupa Sosyal Anketi
SHIW	Hanehalkı Gelir ve Refah Anketi
CART	Sınıflandırma ve Regresyon Ağacı
IFLS	Endonezya Aile Yaşam Anketi
CMP	Koşullu Karma Süreç
OGLM	Sıralı Genelleştirilmiş Doğrusal Model
CGSS	Çin Genel Sosyal Anketi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
YURTKUR	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası
GSS	Genel Sağlık Sigortası
SYGM	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
GYK	Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Kat.	Kategori
SL	Stereotip lojit model
AIC	Akaike Bilgi Kriteri
BIC	Bayesyen Bilgi Kriteri
IBBS	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
SWB	Öznel İyi Oluş
OR	Odds Oranı

GİRİŞ

Eski Yunan'dan itibaren, bireyin yaşam kalitesi ya da bireyin mutlu olması için gerekli şartlar filozoflar, politika yapıcılar, psikologlar, ekonomistler ve sosyologlar tarafından tartışılmaktadır. Literatürde bireyin mutlu olmasını sağlayan iyi yaşama ait birden çok tanım mevcutken, bu mevcut tanımlar arasında bir görüş birliği yoktur. Bunun sonucunda bu iyi yaşamın nasıl ölçüleceği hakkında da farklı düşünceler mevcuttur. Yaşam kalitesi, mutluluk, öznel iyi oluş ve memnuniyet sık sık birbiri yerine kullanılmaktadır. Bu kapsamda iyi yaşamı anlamak için kullanılan öznel iyi oluş kavramı literatürde yaygın bir şekilde araştırılmıştır. Literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu, öznel iyi oluşu belirleyen etmenleri tespit etmeye yönelikken yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamak için aldıkları sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisini araştıran kısıtlı sayıda çalışma mevcuttur.

Killburn vd. (2018), aşırı yoksul ve işgücü kısıtlı hanehalklarına yönelik olan Malawi sosyal yardım nakit transfer programına dahil olan 3365 hanehalkından sağlanan 17 aylık takip içeren panel veri setini kullanarak bakıcıların öznel iyi oluşları üzerindeki dışarıdan gelen pozitif gelir şokunun kısa dönemli etkisini analiz etmişlerdir. Malawi, dünyanın en az gelişmiş ülkelerinden biridir. Ekonomisinin büyük kısmı hava koşullarına bağımlı olan tarıma dayalıdır. Yüksek enflasyon ve düşük döviz rezervleri de ülkenin diğer zayıflıklarındandır. Analiz sonuçlarına göre, nakit transferi sonucunda artan gelir bakıcıların öznel iyi oluşunu arttırmaktadır. Bir yıllık transferler sonucu, sosyal yardım alan hanelerde yaşayan bakıcılar daha yüksek yaşam memnuniyeti bildirmiş ve daha fazla geleceğe güvenle bakma eğilimindedirler¹.

Bununla birlikte, Türkiye'deki sosyal yardımların bireyler üzerindeki etkileri sosyal bilimciler tarafından kalitatif olarak araştırılmış ve sosyal yardım sistemi üzerindeki sorunlara dikkat çekilmiştir. Güneş (2012) çalışmasında sosyal yardımların sürdürülmesine engel oluşturan sorun alanlarını tespit etmiştir. Bunlar sırasıyla; sosyal

¹ Kelly Killburn vd., "Paying for Happiness: Experimental Results from a Large Cash Transfer Program in Malawi", *Journal of Policy Analysis and Management*, 37(2018), 2, ss. 331-356.

yardımların sürekliliği, sosyal yardımların ulaştırılması, sosyal yardım talep artışı, sosyal yardımların yoksullarda bağımlılık oluşturması ve sosyal yardımların siyasi himayecilik oluşturması şeklindedir². Kutlu(2015) çalışmasında, alan araştırması bulgularına dayanarak Türkiye'deki sosyal yardımları sosyal hak niteliği açısından araştırmıştır. Çalışmada, sosyal yardım faydalanıcılarının sosyal yardımlar konusunda bilgi eksikliğine sahip olduklarına, sosyal yardım süreçlerine siyasal ilişkilerinde dahil olabildiğine, sosyal yardımların dağıtım biçimine, sosyal yardımların gıda maddelerinin niteliği ve kalitesine, sosyal yardımların sürekliliğindeki belirsizliklere ve sosyal yardım talebinin gerçekleşme biçimine sosyal haksızlık kavramı kapsamında dikkat çekmiştir³. Taşçı (2017), sosyal yardım alanlarla ilgili damgalanma ve küçük düşürülme tehlikesi; bağımlılık ve tembellik unsurlarının ortaya çıkabilmesi ve istismar etme eğilimlerinin görülebilmesi şeklinde üç temel endişeden söz etmiştir. Burada damgalama, yardıma muhtaç olanların yardıma muhtaç olduklarını ortaya koymalarıyla ilgili iken; küçük düşürülme ise muhtaçlığın ortaya konması sonucu karşılaşılan davranışlarla ilgilidir. Bağımlılık, kişilerin sürekli yardım alarak hayatlarını yardıma bağımlı hale getirip; bu yardımlara ihtiyaçları olmayacak bir düzeye gelmek için çaba sarf etmemeleri şeklindedir⁴. Karadoğan (2018), sosyal yardımların yoksulluğu süregelenleştirdiğini vurgulamış ve yoksulluğun sosyal yardımlar aracılığıyla içselleştirildiğini ifade etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, hak olarak algılanmayan sosyal yardımların bireylerin öz saygı düzeyini olumsuz etkilediği ortaya konmuştur⁵.

Dönüşen dünyada yoksulların yoksulluğu nasıl yaşadığını anlamak için bir çaba olan bu tez çalışması, bilimsel sonuçlara ulaşmada niceliksel verilerden faydalanırken yukarıda geçen niteliksel çalışmaların paylaşılan verilerinden de faydalanarak bütüncül bir yaklaşım izlemiştir. Bu sayede yalnızca sayısal verilerle toplum betimlenmeye çalışılmamış aynı zamanda nitel gözlemlerle de elde edilen bilgilerin tutarlılığı karşılaştırılmıştır. Böylece bir yöntemi diğerine tercih etmek yerine, ikisinin sağladığı

² Mehmet Güneş, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24 (2012), ss. 149-184.

³ Denizcan Kutlu, "Sosyal Yardım Hakkı Tartışması: Türkiye 'de Bir "Sosyal Haksızlık" Olarak Sosyal Yardımlar", *VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu* (2009), ss.365-382.

⁴ Faruk Taşçı, "Sosyal Politika Ahlakı", 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017, s. 95.

⁵ Emirali Karadoğan, "Sosyal Yardımlar Zararlı (Mı?):"Bir Paket Makarna"nın Öz Saygı Düzeyine Etkisi ve Klientalizm Sorgulaması", *Sosyal Yardım Alanlar*, der. Denizcan Kutlu, İstanbul: İletişim, 2018, ss.207-224.

avantajlardan faydalanılmıştır. Bu çerçevede, mikro veriye dayanarak elde edilen sonuçlar makro düzeyde politika belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır.

Bu çalışmanın diğer bir avantajı ise, sıralı değişkene sahip modellerde çeşitli üstünlükleri bulunan ancak istatistiksel paket programların yetersizliği nedeniyle yazında yeterince yer bulamamış bir yöntem olan Anderson'ın stereotip modelini kullanmasıdır. Bu model, orantılı odds oranı varsayımını rahatlatır ve lojit katsayılar üzerine kısıtlar ya da ölçek parametreleri koyarak bağımlı değişkenin sıralı yapısını korumasını sağlamaktadır. Ayrıca, araştırmacılar varsayılan sıralı bağımlı değişkenin gerçekten sıralı olup olmadığı konusunda kararsız olduklarında, stereotip model bağımlı değişkenin söz konusu kategorilerin sayısının azaltılabilirliğinin ya da sırasının tersine çevrilebilirliğinin testi için kullanılabilirliği test edilmiştir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, toplumsal yaşamlarımızı anlamak için bireysel yaşamlarımızı anlamamız gerektiği düşüncesidir. Bu bağlamda bu çalışma, bireylerin ifade ettikleri öznel iyi oluş durumlarını analiz ederek topluma ilişkin bilgi edinmeyi amaçlayan tümevarımcı bir yaklaşım kullanmaktadır. Bu tümevarımcı yaklaşım, sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılırken aşağıdan yukarıya teoriler aracılığıyla, bireylerin yaşam memnuniyetine ilişkin değerlendirmelerinin yaşamın çeşitli alanlarındaki memnuniyetlerine ilişkin değerlendirmelerine dayandığını varsaymaktadır. Ancak buradaki tezin temel kavramına ilişkin öznel değerlendirme, tezin sınırlılıklarından biri olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, içerisinde bireyin yer aldığı her çalışma, bireylerin hem davranışları hem de toplumsal kurumlar üzerinde düşünme eğiliminde olmaları nedeniyle bu özneliği içerecektir.

Tezin diğer bir sınırlılığı da, Türkiye'deki sosyal yardımların faydalanıcıların psikolojileri üzerindeki olası etkilerini araştırmak amacıyla 2013 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları anketi verilerini kullanarak o yıla ilişkin durumu yansıtmasıdır. Özellikle öznel iyi oluş ve yaş arasındaki ilişkiyi kohort etkisini dikkate alan longitudinal verilerle çalışmak daha kapsamlı sonuçlar verecektir. Ancak bu büyüklükteki toplam nüfusu temsil yeteneği yüksek olan birden çok yılda bireylerin takip edildiği, bireylerin öznel iyi oluş durumlarını hem de aldıkları yardımlar da dahil olmak üzere gelirlerini gösteren veri seti Türkiye'de bulunmamaktadır. Kullanılan 2013 yılına ait veri setindeki bireylerin %15.61'i sosyal yardım faydalanıcısıdır. Bu anket kapsamında kişilerin gelir ve yaşam

koşulları hakkında bilgi sahibi olunulmaya çalışılırken; kişilerin herhangi bir konut, çocuk ya da aynı veya nakdi sosyal yardım alıp almadıkları da öğrenilmektedir. Doğrudan anketin amacının sosyal yardımlar olmaması nedeniyle anket katılımcıları soruları yanıtlarken yardımların devamlılığına ilişkin bir belirsizlik ya da korku hissetmeden yaşamlarının geneline ilişkin değerlendirmede bulunmaktadırlar. Bu sayede bu tez çalışması, toplam nüfusu temsil yeteneği yüksek ve içlerinden 20820'inin gelirini beyan ettiği 33755 bireye ilişkin verileri kullanarak nakdi ve aynı çocuk yardımı, konut yardımı ile nakdi ve aynı sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki araştırma soruları araştırılmıştır:

- Türkiye'de öznel iyi oluşun nedenleri nelerdir? Nesnel göstergeler ile kişinin genel mutluluğu arasında ilişki var mıdır? Görelî gelirin artışı kişinin öznel iyi oluşunu arttırmakta mıdır?
- Türkiye'de uygulanan sosyal yardımlar bireyin genel olarak yaşam memnuniyeti üzerindeki değerlendirmesini nasıl etkilemektedir?
- Çalışmadan elde edilecek sonuçlar doğrultusunda Türkiye'de sosyal politikaların değerlendirmesi konusunda bir ölçüt elde edilebilir mi?
- Sıralı bağımlı değişkenli modellerde paralel doğrular varsayımının ihlali durumunda en kullanışlı model hangisi olabilir?

Yukarıdaki araştırma sorularına yanıt aramak için üç temel hipotez kurulmuştur:

H₁: Sosyal yardımlar bireyin öznel iyi oluşunu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₂: Öznel iyi oluş, cinsiyet, yaş, medeni durum, görelî gelir, hanehalkı reisi olmak gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik belirleyicilerine bağılı olarak değişmektedir.

H₃: Sıralı bağımlı değişken kullanılan modellerde, paralel doğrular varsayımının ihlali durumunda alınacak önlemler katsayıların istatistiksel olarak anlamlılığı bakımından fark yaratmaktadır.

Yukarıda ifade edilen hipotezleri araştıran tez çalışmasının içeriği şu şekilde planlanmıştır. Tez üç temel bölüm ve bu bölümlerin alt bölümlerinden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde, kavramsal düzlemi içermektedir. Bu bölümde, öznel iyi oluş

hakkındaki kavramları, öznel iyi oluşun sosyal bilimlerdeki yerini ve bu bilgiler doğrultusunda öznel iyi oluşun nasıl ölçüldüğü açıklanmaktadır. Öncelikle, literatürde var olan gerek öznel gerek nesnel iyi oluş kavramları ve bu kavramların yaşam kalitesi kavramıyla olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu kavramlar doğrultusunda çalışmada kullanılacak olan öznel iyi oluş kavramı geliştirilmiş, daha sonra öznel iyi oluş kavramının ekonomide ve psikolojideki yeri araştırılmıştır. Son olarak, öznel iyi oluşun nasıl ölçülebileceği incelenmiş ve öznel iyi oluşu belirleyen etmenleri konu alan çalışmalara yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Türkiye’de uygulanan sosyal yardım programları sosyal güvenlik kapsamında ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, çeşitli ekonometrik yöntemlerin tahmin sonuçları karşılaştırılarak Türkiye’de ihtiyaç sahibi vatandaşlara sağlanan nakdi ve ayni çocuk yardımı, konut yardımı ile nakdi ve ayni sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda, ilk alt bölümde, analizlerde kullanılan sıralı bağımlı değişkene sahip modellerde kullanılacak tahmin yöntemleri tartışılmıştır. İkinci bölümde ise, modellerden elde edilen tahmin sonuçları karşılaştırılarak sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Tez, son olarak araştırmaya ilişkin sonuçları ve önerileri içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZNEL İYİ OLUŞ HAKKINDAKİ KAVRAMSAL KONULAR

Diener (2006) çalışmasında öznel iyi oluşu, insanların vücutlarında, akıllarında ve yaşadıkları yaşam koşullarında meydana gelen olaylara bakarak yaptıkları kendileri hakkındaki farklı değerlendirmeleri, bir ‘şemsiye’ gibi içine alan bir kavram olarak açıklamıştır⁶. Bu tanımdan yola çıkarak bu bölümün amacı; öznel iyi oluş hakkındaki kavramları, öznel iyi oluşun sosyal bilimlerdeki yerini ve bu bilgiler doğrultusunda öznel iyi oluşun nasıl ölçüldüğünü açıklamaktır. Öncelikle, literatürde var olan gerek nesnel gerek öznel iyi oluş kavramları ve bu kavramların yaşam kalitesi kavramıyla olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu kavramlar doğrultusunda çalışmada kullanılacak olan öznel iyi oluş kavramı geliştirilmiş, ardından öznel iyi oluş kavramının ekonomide ve psikolojideki yeri araştırılmıştır. Son olarak, öznel iyi oluşun nasıl ölçülebileceği incelenmiş ve öznel iyi oluşu belirleyen etmenleri konu alan çalışmalara yer verilmiştir.

1.1. TANIMLAR VE TERMİNOLOJİ

İyi oluş kavramı literatürde sıklıkla kullanılmasına karşın, hakkında karar birliğine varılmış bir tanımlama yoktur ve genellikle insanların yaşam kalitelerini tanımlamak amacıyla kullanılan geniş bir kavramdır⁷. Mutluluk, yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti iyi oluşu tanımlamak amacıyla birbiri yerine kullanılmaktadır⁸. Bu amaçla alt bölümlerde, iyi oluş ve yaşam kalitesi kavramsal olarak araştırılmış ve çalışmada kullanılacak olan öznel iyi oluş kavramı açıklanmıştır.

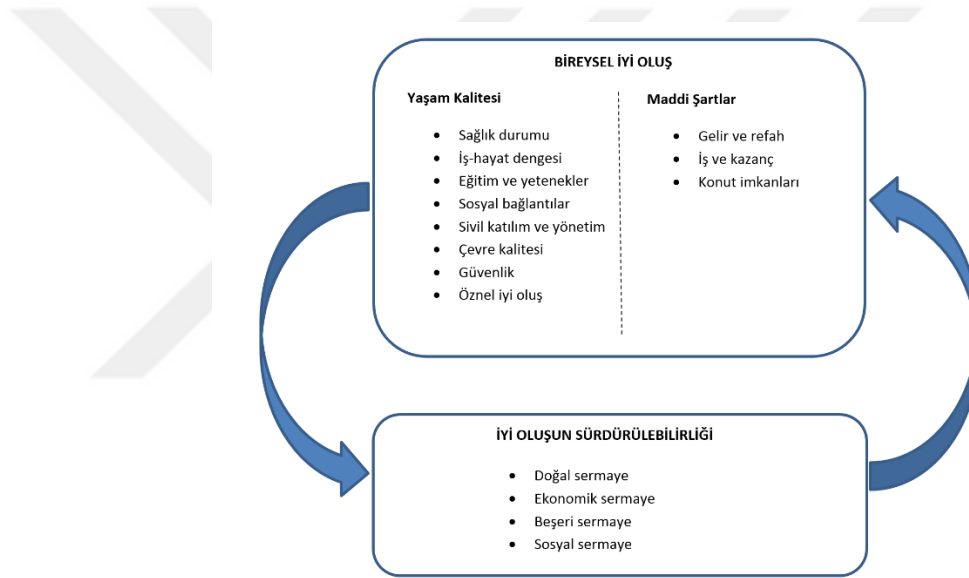
⁶ Ed Diener, “Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being”, *Journal of Happiness Studies*, 7 (2006), ss. 397-404.

⁷ Rachel Dodge vd., “The Challenge of Defining WellBeing”, *International Journal of Wellbeing*, 2, 3 (2012), ss. 222-235.

⁸ Paul Allin, “Measuring Societal Wellbeing”, *Economic & Labour Market Review*, 1, 10(2007), ss. 46-52.

1.1.1. İyi Oluş ve Yaşam Kalitesi

Ekonomi Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), bireyin iyi oluşunun üç temel bileşenden oluştuğunu göstermiştir: yaşam kalitesi, maddi yaşam koşulları ve iyi oluşun zaman içerisinde sürdürülebilirliği. Yaşam kalitesinin bileşenleri OECD tarafından, sağlık durumu, iş ve hayat dengesi, eğitim ve yetenekler, sosyal bağlantılar, sivil katılım ve yönetim, çevre kalitesi, güvenlik ve öznel iyi oluş olarak tanımlanmıştır⁹. Maddi yaşam koşulları; gelir ve refah, iş ve kazanç ve konut olanaklarından oluşmaktadır. Zaman içinde iyi oluşun sürdürülebilirliği ise, doğal, ekonomik, beşeri ve sosyal gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilen sermayeyi korumaktır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1: İyi Oluşun Bileşenleri

Kaynak: OECD (2011), How's life?: Measuring Well-being, OECD Publishing, Paris.

Yaşam kalitesi, bireyin yaşamının fiziksel ve psikolojik istek ve ihtiyaçlarını tatmin etme derecesi olarak tanımlanmıştır¹⁰. Tanımlarındaki yakınlık nedeniyle, sosyal bilimlerde yaşam kalitesi ve iyi oluşu birbirini yerine ya da birini diğerini tanımlamak amacıyla kullanma eğilimi vardır (Veenhoven 1999; Cummins, 2000; Ferris, 2004; Easterlin, 2007).

⁹ OECD, *How's life?: Measuring Well-being*, OECD Publishing:Paris, 2011.

¹⁰ Robert W. Rice, "Organizational Work and the Overall Quality of Life", *Applied Social Psychology Annual*, 5 (1984), ss. 155-178.

1.1.2. Çalışmada Kullanılan Öznel İyi Oluş Kavramı

Yaşam kalitesi ve iyi oluş ansiklopedisi öznel iyi oluşu; pozitif ve negatif duygusal durumlara kişisel algı ve deneyimi ile yaşam memnuniyetine ilişkin genel ve özel bilişsel deneyimler olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Diener (1984) çalışmasında, bireylerin iyi oluş durumlarını kendilerine sorulan bir soru üzerinden kendileri değerlendirdiği için öznel olduğunu belirtmiştir¹¹. Veenhoven (2002) çalışmasında, öznel iyi oluşun neyin, ne şekilde ölçüldüğü olmak üzere iki açıdan öznel olduğunu göstermiştir¹² (Şekil 1.2). Bu yüzden, araştırılmak istenen maddenin konusu bakımından ve anketler aracılığıyla araştırılma şekli açısından öznel iyi oluş öznel bir kavramdır.

	Nesnel Varlık	Öznel Varlık
Nesnel Ölçüm	Oda sayısı ve evde yaşayan kişi sayısına dayanarak kalabalıklaşmanın nesnel değerlendirmesi.	Taşınmadan önce birey evde ne kadar yaşadı.
Öznel Ölçüm	Konaklamanın değerlendirilmesi (örneğin, evin çok kalabalık olması).	Kişinin kendi beyanına dayanan konaklamadan memnuniyeti.

Şekil 1.2: Öznel İyi Oluş Ölçümü

Kaynak: Veenhoven, 2002.

Helliwell ve Wang (2012) Dünya Mutluluk Raporunda öznel iyi oluşu ana hatlarıyla şu şekilde tanımlamıştır: Mutluluğunuzun en temel göstergesi KENDİNİZİ nasıl mutlu hissettiğinizdir, diğerlerinin sizi gülümserken görmesi, ya da ailenizin sizin mutlu olduğunuzu düşünmesi ya da iyi bir yaşama sahip olmak için gerekli bütün maddi avantajlara sahip olmanız değildir¹³.

Bu tanımlardan yola çıkarak çalışmada öznel iyi oluş, bireysel yaşam kalitesinin değerlendirilmesi olarak ele alınmıştır.

¹¹ Ed Diener, "Subjective Well-being", *Psychological Bulletin*, 95,3 (1984), ss. 542-575.

¹² Ruut Veenhoven, "Why Social Policy Needs Subjective Indicators?", *Social Indicators Research*, 58 (2002), ss. 33-45.

¹³ John F. Helliwell, Shun Wang, "World Happiness: Trends, Explanations and Distribution", *World Happiness Report 2013*, eds. John F. Helliwell, Richard Layard, Jeffrey Sachs, UN Sustainable Development Solutions Network:2013, ss.8-37.

1.2. EKONOMİDE ÖZNEL İYİ OLUŞ KAVRAMI

Öznel iyi oluş, memnuniyet, fayda ve refah ile birbiri yerine kullanılabilen mutluluk terimi, bireyin kendi yaşamından memnuniyetine ilişkin güncel değerlendirmesi olarak tanımlanabilir. Mutluluğun bu tanımını, birleştirilmiş fayda teorisindeki kullanımıyla karıştırmamak gerekir. Birleştirilmiş fayda teorisine göre, mutluluk elde ettiğimiz fayda sonucu ortaya çıkar. Teoriye göre mutluluk, varsayımsal fayda karşısında faydanın gerçekleştirilmesidir. Fayda, bireyin yemek siparişi vermesi durumunda elde etmesi beklenen memnuniyetken; mutluluk bireyin yemeği yemesi sonucu elde ettiği gerçek memnuniyet miktarıdır¹⁴.

Bu bağlamda, psikologlar anketlerde bildirilen iyi oluş durumunu mutluluğu daha iyi anlamak için uzun yıllardır kullanırken; ekonomistler için bu kavram uzun müddet ele alınmayan bir konu olmuştur.

Klasikler tarafından kurulan ekonomi bilimi, belirli bir ekonomik politikanın bireylerin mutluluğunu ne yönde değiştirdiğini araştırmak haricinde mutluluğu ele almamıştır. Klasikler için fayda, sadece bireyin rasyonel parasal bütçe kısıtına bağlı değişen zevk ve tercihlerini belirleyen gelirine bağlıdır. On yedinci yüzyılda Bentham, faydanın zevk ve acıyı yansıttığını varsayarken; neo klasiklerden Edgeworth mutluluğun “hedonometer” ile ölçülebileceğine inanmaktaydı. Bu durum, Yeni Refah Ekonomisinin ortaya çıkmasıyla değişmiştir. Hicks, insan davranışının, özel olarak emtia talebinin görelisi (ordinal) fayda ile açıklanabileceğini ve bireylerin görelisi fiyatlara nasıl tepki gösterdiklerini ölçmek için mutlak (kardinal) fayda ölçümüne gerek olmadığını göstermiştir¹⁵.

Günümüzde nüfusu temsil yeteneği yüksek anketler sayesinde, bireyin elde ettiği faydayı tahmin etmek mümkün olmaktadır. Anketlerdeki bir ya da birden çok sayıdaki, kişinin beyanına dayalı soru/sorular sayesinde, bireyin hayatından memnuniyetine ya da mutluluğuna ilişkin bilgiler elde edinilebilir. Bu ölçmedeki gelişme, Easterlin (1974)’ün daha fazla gelirin sistematik olarak daha fazla mutluluk getirmediğini gösteren ilk

¹⁴ Patrick Trumpy, “Economics of Happiness”, *Saskatchewan Economic Journal*, 7(2008), ss.53-67.

¹⁵ Bruno S. Frey, Alois Stutzer, “The Economics of Happiness”, *World Economics*, 3, 1(January-March 2002), ss.1-17.

paradoksal gözlemine ilişkin analizine izin vermiştir. Easterlin'in bu çalışmasından sonra, öznel iyi oluş ekonomistlerin yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır¹⁶.

Öznel bir yaklaşımla faydayı ele almak, ekonomistlere bireyin iyi oluşunu kapsamlı bir şekilde araştırmak için tamamlayıcı bir yol sunmaktadır. Çünkü öznel iyi oluş kavramı fayda kavramından daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Öznel iyi oluş, bireyin geçmişte yaptığı tüketimlerden elde ettiği deneyimlere dayanan "deneyimlenen" faydayı ve bireyin sadece tercih ettiği bir aktivitede karar kılmasından elde ettiği "tercihe ilişkin" faydayı da içerir. Bu nedenle bireyler, para iş güvenliği ve statüyü kendilerini daha mutlu etme olasılığına karşı isterler¹⁷.

Bireyin iyi oluşunu daha iyi anlamamızı sağlayan bir kavram olan öznel iyi oluş, ekonomik teoremin temel varsayımlarını ve önermelerini test edebilmek için bir temel oluşturur¹⁸.

1.3. PSİKOLOJİDE ÖZNEL İYİ OLUŞ

Psikologlar mutluluğu, bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin değerlendirmeleri olan öznel iyi oluş aracılığıyla açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda çalışmalarını öznel iyi oluşun olumlu etki, negatif etki ve yaşam memnuniyeti olan üç bileşeni üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Bunlardan olumlu etki; neşe, keyif ve sevgi gibi hoş duyguların varlığı iken; negatif etki, korku, kızgınlık ve üzüntü gibi hoş olmayan duygulardır. Bu üç bileşen dikkate alınarak, mutlu bir insan genelde neşeli, arada üzgün ve genelde hayatından memnun olandır şeklinde tanımlanmıştır¹⁹.

Wilson (1967) mutlu bireylerin, genç, sağlıklı, iyi eğitim sahibi, iyi ücret sahibi, dışa dönük, iyimser, endişeden uzak, dindar, özsaygıya sahip ve evli, yüksek iş ahlakına ve

¹⁶ Richard A. Easterlin, "Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence.", Nations and Households in Economic Growth, eds. Paul A. David, Melvin W. Reder, New York: Academic Press, 1974.

¹⁷ Carol Graham, "The Economics of Happiness, Insights on globalization from a novel approach", *World Economics*, 6, 3(July-September 2005), ss. 41-55.

¹⁸ Nattavudh Powdthavee, "Economics of Happiness: A Review of Literature and Applications", *Chulalongkorn Journal of Economics*, 19, 1(April 2007), ss. 51-73.

¹⁹ Robert Biswas-Diener, Ed Diener, Maya Tamir, "The Psychology of Subjective Well-being", *Daedalus*, 133, 2(Spring 2004), ss. 18-25.

sade isteklere sahip olduğunu ikili ilişkilere bakarak bulmuştur²⁰. Diener vd. (1999) çalışmalarında, Wilson (1967) makalesindeki sonuçları yeni kanıtlarla gözden geçirirken, öznel iyi oluşa ilişkin modern teoriler olan stresin ruhsal etkileri, uyum, hedefler ve mücadele stratejilerini araştırmışlardır. Bu sayede psikolojik faktörlerle yaşam koşulları arasındaki etkileşimi anlayarak bazı değişkenlerin öznel iyi oluşun farklı bileşenlerini (yaşam memnuniyeti, pozitif etki, negatif etki) neden farklı etkilediğini bulmak için teoriler geliştirmeye çalışmışlardır. Çalışmalarında mutlu insanın doğuştan mutlu olabileceği gibi; olaylara iyi tarafından görmeye çalışan, kötü olayları aşırı bir şekilde düşünmeyen, ekonomik olarak gelişmiş bir toplumda yaşayan, güvенеbileceği bir çevresi olan ve hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli kaynağa sahip olan bireylerin de mutlu olabileceği sonucuna varmışlardır²¹.

Geçtiğimiz yirmi yılda, psikoloji alanında yapılan öznel iyi oluş çalışmaları pozitif duygu ve davranışların artırılmasına dayanan pozitif psikoloji hareketinin etkisiyle artmıştır. İyi oluş artık mutlulukla eş anlamlı kullanılıp, kötü ruh sağlığı ve negatif sosyal koşullardan ayrılmaktadır²².

1.4. ÖZNEL İYİ OLUŞ'UN ÖLÇÜMÜ

Avrupa Birliği'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) ötesi inisiyatifi (Beyond GDP Initiative) ve Stiglitz, Sen ve Fitoussi'nin (2009) ekonomik performans ve sosyal ilerleyişin ölçümüne ilişkin raporu sonrası, iyi oluş konusuyla ilgilenen gerek politika yapımcıların gerekse araştırmacıların sayısı artmıştır²³. Araştırmacıların çalışmaları daha çok iyi oluş nasıl tanımlanmalı ve nasıl ölçülmeli üzerinde odaklanmaktadır. Öznel iyi oluş ölçümü geniş bir literatüre sahiptir. Bireyin kendi hayatı hakkındaki bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri olan öznel iyi oluş, genellikle mutluluk ve/ya da yaşam memnuniyeti olarak olarak ölçülmektedir. Bu bağlamda öznel iyi oluş ölçümünde

²⁰ Warner Wilson, "Correlates of avowed happiness", *Psychological Bulletin*, 67, 4(1967), ss. 294-306.

²¹ Ed Diener vd., "Subjective Well-being: Three Decades of Progress", *Psychological Bulletin*, 125, 2(1999), ss. 276-302.

²² Martin Seligman, *Authentic happiness: Using the new Positive Psychology to realize your potential for lasting fulfillment*, London: Nicholas Brealey, 2002.

²³ Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi, Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.

<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>

kullanılan ölçekler cevap kategorilerinin türü ve sayısına göre değerlendirilmiştir. Ölçeğin cevap kategorilerinin türüne göre, cevap kategorileri sözel ya da sayısal olarak ifade edilmiş olabilir. Tutum ölçekleri, daha kapsamlı bir şekilde kategorilerle etiketlendirildikleri takdirde daha güvenilirlerdir²⁴. Bu yüzden, tam bir şekilde etiketlenmiş ve sözel olarak ifade edilmiş olan ölçekler sayısal olarak ifade edilmiş olanlardan daha güvenilirlerdir. Bu yüzden, cevap kategorilerinin sayısı kadar kategorilere verilebilecek sözel etiketlerde ölçekler hakkında düşünülmesi gereken unsurlardan biridir. Çünkü örneğin 11 cevap kategorisinin olduğu bir ölçekte bütün cevapların etiketlenmesi, 5 cevap kategorisinin olduğu ölçüğe göre daha zordur²⁵. Bununla birlikte, sözel etiketler ölçeğin aralıklarını yaklaşık olarak eşit bölmediğinden cevap verenlerin skorlarını etkileyerek çarpık ölçeklere neden olurlar²⁶. Diğer taraftan cevap verenlerin, yalnızca etiketlerin sonuna bakarak numerik kategorilerin anlamını tahmin etmesi beklenebilir. Churchill ve Peter (1984), birçok psikolojik çalışma için gerçekleştirdikleri meta analizlerinde ölçeklerin güvenilirlik katsayıları açısından numerik ölçekler ve sözel ölçekler arasında herhangi bir fark bulamamışlardır. Buna ek olarak, etiketleme ve ölçek güvenilirliği arasında da bir ilişki bulamamışlardır. Etiketler, cevap kategorilerini ayırt etmemizi sağlayan ifadelerdir. Etiketler, ‘tam etiketleme’ ya da ‘son etiketleme’ şeklinde gerçekleştirilebilir. Tam etiketlemede, bütün cevap kategorileri sözel olarak etiketlenir (örneğin 5-puanlık bir ölçek ‘tamamen katılmıyorum’, ‘katılmıyorum’, ‘ne katılıyorum ne katılmıyorum’, ‘katılıyorum’, ‘tamamen katılıyorum’ şeklinde). Son etiketlemede ise sadece ölçeğin bitiş kategorileri etiketlenir (örneğin 5-puanlık bir ölçek ‘tamamen katılmıyorum’ ve ‘tamamen katılıyorum’ şeklinde). Ölçeğin bütün cevap kategorilerini etiketlemek, ölçeğin yalnızca bitiş kategorilerini etiketlemeye göre ölçeğin güvenilirliğini artırmamaktadır²⁷. Schwarz vd. (1991) çalışmalarında, sözel etiketlerin yalnızca numerik değerlerin yorumunu etkilemediğini ayrıca ölçeğin yorumunu etkilediğini göstermişlerdir. Bu demektir ki 0’dan 10’a kadar değişen ölçekler, cevap kategori sayıları aynı olsa bile, -5’den 5’e kadar olan ölçeklere göre göre farklı

²⁴ Alwin Duane, Jon Krosnick, “The reliability of Survey Attitude Measurement”, *Sociological Methods & Research*, 1, 20(1991), ss. 139-181.

²⁵ Jacqueline van Beuningen, Karolijne van der Houwen, Linda Moonen, *Measuring well-being, An analysis of different response scales*, (Discussion paper), Netherlands: Statistics Netherlands, 2014:03, s.4.

²⁶ Albert R. Wildt, Michael B. Mazis, “Determinants of Scale Response: Label versus Position”, *Journal of Marketing Research*, 15, 2(May 1978), ss. 261-267.

²⁷ Gilbert A. Churchill Jr., J. Paul Peter, “Research Design Effects on the Reliability of Rating Scales: A Meta-Analysis”, *Journal of Marketing Research*, 21, 4(Nov. 1984), ss. 360-375.

yorumlanırlar. Sözel etiketler aynı, fakat ölçek kategorilerinin değerleri farklı olduğunda cevap verenlerin davranışları farklılaşmaktadır. Araştırmacılar, ölçeklerde pozitif rakamların kullanılmasını önermektedir. Çünkü cevap verenler, davranışlarını negatif bir sayı ile değerlendirmek konusunda istekli değildirler²⁸.

Sayısal ölçekler, son etiketlerin verildiği sabitleme ölçekleri ve etiketlerin verilmediği kendiliğinden sabitleme ölçekleri olmak üzere ikiye ayrılabilir. Schfini D'Andrea ve Maggino (2004), son etiketlerin varlığı, cevap verenlerin ölçeğin yorumunu birleştirmesini sağladığı için sabitleme ölçeklerinin kullanılmasını önermişlerdir²⁹. Sözel ölçekler için de, tek kutuplu ve iki kutuplu ölçek ayrımı yapılabilir. Tek kutuplu ölçekler yalnızca bir kavramı ölçerken, iki kutuplu ölçekler iki karşıt kavramı ölçerler. Örneğin mutluluk için, tek kutuplu ölçek hiç mutlu değilden çok mutluya doğru değişirken, iki kutuplu eşdeğeri çok mutsuzdan çok mutluya doğru değişir. Gannon ve Ostrom (1996) çalışmalarında, tek kutuplu ölçeklerin aynı konuya ilişkin iki kutuplu ölçeklere göre farklı yorumlandığını göstermişlerdir³⁰. Ayrıca iki kutuplu ölçekler, düşük seviyeler için etiketlenmesinden dolayı ölçeği daha belirgin hale getirdiği için daha çok tercih edilmektedirler.

Cevap kategorilerin sayısına göre ölçekleri inceleyen Andrews (1984), altı anketi içeren çalışmasında ölçek kategorilerinin sayısının verinin kalitesi üzerine anketin diğer özelliklerine nazaran en çok etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Daha fazla cevap kategorisi kullanıldığında, kalıntı hataları (genellikle tesadüfi olan residual error) azalacağından geçerlilik artma eğiliminde olmaktadır³¹. Cox (1980), yaptığı literatür çalışmasıyla dokuz cevap kategorisinden daha fazla kategorinin ölçmeyi arttırmadığı sonucuna varmıştır³². Friedman ve Amoo (1999), ölçme noktalarının sayısının konuya bağlı olduğunu söylemiştir. Böylece, bireylerin eğer bir konuya ilişkin daha ayrıntılı

²⁸ Norbert Schwarz vd., "Rating Scales: Numeric Values May Change the Meaning of Scale Labels", *The Public Opinion Quarterly*, 55, 4(Winter, 1991), ss.570-582.

²⁹ Silvana Schifini D'Andrea, Filomena Maggino, "Different Scales for Different Survey Methods", *Societa Italiana di Statistica*, 2004, ss.339-350. <http://old.sis-statistica.org/files/pdf/atti/RSBa2004p339-350.pdf>

³⁰ Katherine M. Gannon, Thomas M. Ostrom, "How Meaning is Given to Rating Scales: The Effects of Response Language on Category Activation", *Journal of Experimental Social Psychology*, 32, 4(1996), ss.337-360.

³¹ Frank M. Andrews, "Construct Validity and Error Components of Survey Measures: A Structural Modeling Approach", *Public Opinion Quarterly*, 48, 2(January 1984), ss.409-442.

³² Eli P. Cox III, "The Optimal Number of Response Alternatives for a Scale: A Review", *Journal of Marketing Research*, 17, 4 (Nov. 1980), ss. 407-422.

tutumları varsa daha fazla cevap kategorisi bulunmalıdır³³. Scherpenzeel ve Saris (1993), özellikle memnuniyeti ölçmek için 11-noktalı bir ölçek önermiştir³⁴. Cummins ve Gullone(2000), ölçeğin duyarlılığını arttırmak için öznel yaşam kalitesini ölçmek için 5-noktalı ölçek yerine 11- noktalı ölçek kullanılmasını önermiştir. Çünkü beş cevap kategorisi çok küçük bir değişim sağlamaktadır. Daha fazla cevap kategorisi ölçeğin geçerliliğini azaltmazken, duyarlılığını arttırmaktadır. Çünkü böylece cevap verenler daha net yanıtlar verebilmektedir³⁵. OECD (2013), öznel iyi oluşun ölçümü için kullanılabilir ana hatların yer aldığı bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışmaya göre, 0-10 puan arasında kavramsal mutlak değeri gösteren (tamamen memnun/tamamen memnun değil gibi) sözel etiketlerle sabitlenen sayısal bir ölçeği önermiştir. Her şeyi göz önünde bulundurarak, ölçeğin aralık noktalarını (sabitler arasındaki) sözel ifadeler yerine sayısal ifadeler ile etiketlemenin daha tercih edilir olduğunu ifade etmiştir³⁶. Bu kapsamda, çalışmada kullanılan yaşam kalitesini ölçmeye yarayan ölçek 11 puanlık, iki kutuplu ve kutuplarında sözel etiketler yer almaktadır.

1.4.1. Öznel İyi Oluşu Belirleyen Etmenler

Son yirmi yılda öznel iyi oluş hakkında yoğun bir şekilde uygulamalı çalışmalar yapılmaktadır. Bu bölümde bu çalışmaların tamamına yer vermek yerine, çalışmanın oluşmasında etkisi olmuş öznel iyi oluşun mikro düzeyde belirleyicilerini içeren son yıllarda yapılan çalışmalara yer verilecektir. Bu amaçla, ilk olarak öznel iyi oluştaki değişimleri açıklayan etkenleri ekonometrik yöntem kullanarak araştıran çalışmalar incelenmiş; daha sonra ise yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, gelir, gelir adaletsizliği ve sağlık durumunun öznel iyi oluşu nasıl etkilediği konusunda yapılmış daha spesifik çalışmalara yer verilerek analize temel oluşturan literatür anlaşılmalı çalışılmıştır.

-
- ³³ Hershey H. Friedman, Taiwo Amoo, “Rating the Rating Scales”, *Journal of Marketing Management*, Winter(1999), ss.114-123.
- ³⁴ Annette Scherpenzeel, Willem Saris, “The Evaluation of Measurement Instruments By Meta-Analysis of Multitrait-Multimethod Studies”, *BMS(Bulletin of Sociological Methodology)*, 39, (June 1993), ss.20-44.
- ³⁵ Robert A. Cummins, Eleonaro Gullone, “Why we should not use 5-point Likert scales: The case for subjective quality of life measurement”, *Proceedings, Second International Conference on Quality of Life in Cities*, Singapore: National University of Singapore, 2000, ss. 74-93.
- ³⁶ OECD, OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being, OECD Publishing, Paris, 2013.

Knight, Song ve Gunatilaka (2009), 2002 Ulusal Çin Hanehalkı anketini kullanarak kırsal Çin'deki mutluluk fonksiyonlarını tahmin etmişlerdir. Çalışmalarında, olağan en küçük kareler yöntemiyle elde ettikleri sonuçları iki değerli probit, araç değişkenli probit ve sıralı probit model sonuçlarıyla karşılaştırarak sonuçlarının dirençliliğini test etmişlerdir. Bu karşılaştırmalı analiz, sonuçların bağımlı değişkenin formuna dirençli olduğunu göstermiştir. Çalışma literatürle uyumlu olarak, yaş-mutluluk profilinin U-şeklinde özellik gösterdiğini; kadın olmanın, evli olmanın ve sağlık durumunun iyi olmasının mutluluğu arttırdığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, davranış değişkenleri eklendiğinde eğitimin mutluluk üzerindeki doğrudan olumlu etkisine dair belirgin bir sonuca rastlanmamıştır. Temel ekonomik teoriyle uyumlu bir şekilde, geleneksel ekonomik değişkenlerin mutluluğu arttırdığı, ancak bütün açıklayıcı değişkenler eklendiğinde mutlak gelir seviyesi ve finansal refahın etkisinin göreceli olarak zayıf olduğu bulunmuştur. Ayrıca, toplum, bölge farklılıkları ve davranış değişkenlerinin öznel iyi oluş üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur³⁷.

Hooghe ve Vanhoutte (2011), Flanders bölgesindeki 2009 yılı Sosyal Uyum Göstergeleri (SCIF) (n=2080) ve 2006 Belçika Avrupa Sosyal Anket (ESS) (n=1798) verilerini kullanarak bireysel ve toplumsal seviyedeki özelliklerin Belçika'daki öznel iyi oluş üzerindeki etkilerini katmanlı analiz yoluyla araştırmışlardır. Analizin ilk aşamasında öznel iyi oluşun belirleyicilerini, temel bileşenler analizi aracılığıyla belirledikleri bağımlı değişkene klasik en küçük kareler uygulayarak araştırırken; ikinci aşamasında öznel iyi oluştaki yerel değişimi açıklamak için toplumsal ve bireysel değişkenleri eş zamanlı olarak modele dahil ederek katmanlı regresyon analizi uygulamışlardır. Partnerle yaşamak ve yaş değişkenleri öznel iyi oluş üzerinde güçlü etkiye sahipken, sosyal sermaye göstergelerinin de anlamlı ve pozitif etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca analiz sonuçları, toplumsal seviyede özellikle işsizlik oranının öznel iyi oluş üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu göstermiştir³⁸.

Degutis ve Urbonavicius (2013), öznel iyi oluşu hayat ve onun olası mikro düzeydeki belirleyicilerinden sağlanan genel tatmin olarak tanımlamışlardır. Bu kapsamda, sosyal

³⁷ John Knight, Lina Song, Ramani Gunatilaka, "Subjective well-being and its determinants in rural china", *China Economic Review*, 20(2009), ss.635-649.

³⁸ Marc Hooghe, Bram Vanhoutte, "Subjective Well-being and Social Capitalin Belgian Communities. The Impact of Community Characteristics on Subjective Well-being Indicators in Belgium", *Soc Indic Res*, 100, 1(2011), ss.17-36.

sermaye üzerine Eurobarometer Litvanya veri setini kullanarak ki-kare analizi uygulamışlardır. Mikro düzey analizler sonucu, sağlık ve finansal durumdan tatmin olmanın genel olarak hayat tatmini üzerinde en çok etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışma, iş durumu, eğitim seviyesi, medeni durum, topluluk katılımı ve çocuk sahibi olmak değişkenlerinin öznel iyi oluşla anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur³⁹.

Galletta (2015) çalışmasında, İtalya Bankasının Hanehalkı Gelir ve Refah (SHIW) verilerini kullanarak bireyin öznel iyi oluşunun belirleyicilerini tespit etmek amacıyla sınıflandırma ve regresyon ağacı (CART) yöntemi uygulamıştır. Analiz sonuçları, ekonomik koşulların öznel iyi oluş durumunu belirlemede çok önemli olduğunu ve etkisinin heterojen bir şekilde bireysel diğer özelliklere bağlı olduğunu göstermiştir⁴⁰.

Rahayu (2016) çalışmasında Endonezya'daki mutluluğun nedenlerini yatay kesit Endonezya Aile Yaşam Anketi (IFLS) IV. Dalga, 2007 verilerini kullanarak araştırmıştır. Gelirin içselliğini dikkate almak için Koşullu Karma Süreç (CMP) ve heterokedastisite için Sıralı Genelleştirilmiş Doğrusal Model (OGLM) modellerini kullanmıştır. Sonuçlar, mutlak gelir seviyesi, göreceli gelir seviyesi, eğitim seviyesi, algılanan sağlık durumu ve sosyal sermaye bileşenlerinin mutluluk üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Burada sosyal sermaye bileşenleri; yardım etme isteği, hoşgörü, güvenlik, dinin önemi ve seçimde din olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çalışma sonuçları, etnik ve dinsel olarak Endonezya'da ayrımcılık olmadığını ortaya koymuştur. Çalışmada evli olmak, hane reisi olmamak, kentte yaşamak, Java-Bali Adalarında yaşamamak, İslam dinine mensup dindar bir kişi olmak gibi demografik özelliklere sahip olan bireylerin olmayanlara göre daha mutlu olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, mutluluk, cinsiyet ve etnik kimliklere bağlı olarak değişmemektedir. Ayrıca çalışma sonuçları, mutluluk-gelir ilişkisini gösteren Easterlin Paradoksunun Endonezya'da geçerli olmadığını göstermiştir⁴¹.

Literatürde öznel iyi oluşun bileşenlerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar doğrultusunda öznel iyi oluş üzerine etkisi olan faktörler hakkında yapılan çalışmalar beş

³⁹ Mindaugas Degutis, Sigita Urbonavicius, "Determinants of Subjective Wellbeing in Lithuania", *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 24,1(2013), ss.111-118.

⁴⁰ Sergio Galletta, "On the determinants of happiness: a classification and regression tree (CART) approach", *Applied Economics Letters*, 23, 2(2016), ss.121-125.

⁴¹ Theresia Puji Rahayu, "The Determinants of Happiness in Indonesia", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7, 2(March 2016), ss.393-404.

geniş başlık altında incelenmiştir: (1) yaş ve cinsiyet farklılıkları; (2) eğitim; (3) medeni durum; (4) gelir; (5) sağlık durumu.

(1) Yaş, Cinsiyet farklılıkları ve Öznel İyi Oluş

Ulloa, Moller ve Poza (2013), yaşlanma ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştıran teorik ve uygulamalı çalışmalara ilişkin farklı alanlarda yapılan çalışmaları araştırmışlardır. Bir başka deyişle, yaşamın farklı evreleri boyunca öznel iyi oluşun nasıl değiştiği konusundaki çalışmaları incelemişlerdir. Çalışmada, farklı metodolojiler, veri setleri ve örnekler kullanan çalışmaları karşılaştırmanın zor olduğu ifade edilmiştir. Veri setine, kontrol değişkenlerinin varlığına, tahmin yöntemine ve öznel iyi oluş değişkeninin tanımına göre öznel iyi oluş ve yaş arasındaki ilişkinin U, ters U veya doğrusal bir şekilde olabileceğini göstermişlerdir⁴². Yaş ve öznel iyi oluş ilişkisi, ekonomistler tarafından genellikle U-şeklinde tanımlanmaktadır. Bu şekilde bir ilişkiye göre öznel iyi oluş, 30'lu yaşların ortasıyla 50'li yaşların ilk yılları arasında minimum seviyesine ulaşacaktır (van Landeghem 2012; Blanchflower ve Oswald 2008). Bunun nedenleri: (i) daha genç bireylerin daha fazla beklenti sahibi olması; (ii) daha yaşlı bireylerin güçlüklerine ve zayıflıklarına adapte olmayı öğrenmesi ve böylece daha gerçekçi isteklere sahip olması; (iii) mutlu insanların daha çok yaşaması olarak gösterilmiştir. Bu yüzden, daha genç yaşlarda öznel iyi oluşta bir azalma beklenirken yaşla birlikte olağan bir artış gözlenecektir. U-şeklinde yapılan çalışmaların aksine ters U şeklinde yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Easterlin (2006), Amerika Birleşik Devletleri Genel Sosyal Anketi (1973-1994) verisini kullanarak yaşam alanları yaklaşımını uygulamıştır. Doğum kohortu, cinsiyet, ırk ve eğitimin kontrol edildiği regresyon analizi sonucu bireylerin orta yaşlarında en mutlu oldukları, bununla birlikte bunun onlar için çok önemli olmadığı sonucuna varmışlardır. Ortalama olarak, ters U-şeklindeki ilişkide öznel iyi oluş bireylerin geliştiği 18 ve 51 yaşları arasında artış gösterirken daha sonrasında azalmaktadır⁴³. Literatürdeki yapılan bazı çalışmalar ise, bireylerin yaşam memnuniyetinin yaşla birlikte azalabildiğini gösteren doğrusal ilişkiye sahip olabileceğini göstermektedir (Carmel 2001; Deaton 2008).

⁴² Beatriz Fabiola López Ulloa, Valerie Møller, Alfonso Sousa-Poza, *How Does Subjective Well-Being Evolve with Age? A Literature Review*, (IZA Discussion paper 7328), Germany: IZA, April 2013.

⁴³ Richard A. Easterlin, "Life cycle happiness and its sources: intersections of psychology, economics, and demography", *Journal of Economic Psychology*, 27, 4(August 2006),ss.463-482.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde kadınların daha mutlu olma eğiliminde olduğu görülmektedir⁴⁴. Bununla birlikte bazı çalışmalar öznel iyi oluş üzerinde cinsiyet farklılığı olmadığını göstermektedir. Cinsiyet ve öznel iyi oluş ilişkisi, kontrol değişkenlerine ve kültürler arasında farklılık gösteren cinsiyet rollerine göre değişiklik gösterecektir.

(2) Eğitim ve Öznel İyi Oluş

Cuñado ve De Gracia (2012), Avrupa Sosyal Anketini kullanarak eğitimin İspanya'daki mutluluk üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisini sıralı lojit model aracılığıyla incelemiştir. İlk olarak, eğitimin dolaylı etkisinin gelir ve işgücü üzerinden olduğunu göstermişlerdir. Yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler, daha yüksek gelir sahibi ve daha yüksek iş sahibi olma olasılığı olduğundan daha fazla mutlu olma eğilimindedirler. Daha sonra gelir, iş durumu ve diğer sosyo-ekonomik değişkenler kontrol altındayken, eğitimin mutluluk üzerindeki pozitif ve doğrudan etkisini ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte bu doğrudan etkinin eğitim seviyesinden (ilkokul, ortaokul ya da yükseköğretim) bağımsız olduğunu göstermişlerdir⁴⁵.

Striessnig (2015), eğitimin mutluluk üzerinde diğer değişkenlerden bağımsız bir etkisinin olabileceğini araştırmıştır. Çalışmada World Values Survey'i kullanarak, lojistik regresyon aracılığıyla eğitimin mutluluk üzerinde yarattığı etkiyi araştırmıştır. Sonuçlara göre, eğitim ve mutluluk arasındaki ilişki, gelir ve mutluluk arasındaki ilişkiden bağımsızdır⁴⁶.

(3) Medeni Durum ve Öznel İyi Oluş

Evli bireyler, tutarlı bir biçimde hiç evlenmemiş ya da daha önceden evlenmiş ama boşanmış, ayrılmış ya da dul kalmış bireylerden daha yüksek seviyelerde öznel iyi oluş bildirmektedir (Glenn ve Weaver 1979; Mastekaasa 1994; Veenhoven 1984). Birçok araştırmacı evliliğin faydalarıyla ilgili çalışma yapmıştır. Glenn ve Weaver(1979), evliliğin temel ve evrensel insan ihtiyaçlarını gidermekte ve yalnızlık hissini bitirerek

⁴⁴ Vincent V. Louis, Shanyang Zhao, "Effects of family structure, family SES, and adulthood experiences on life satisfaction.", *Journal of Family Issues*, 23(2002), ss. 986-1005.

⁴⁵ Juncal Cuñado, Fernando Pérez De Gracia, "Does Education Affect Happiness? Evidence for Spain.", *Social Indicators Research*, 108, 1(2012), ss. 185–196.

⁴⁶ Erich Striessnig, "Too Educated to be Happy? An Investigation into the Relationship between Education and Subjective Well-being", *Interim Report IR-15-015*, Austria: IIASA, May 2015.

hayatı müşterek hale getirdiğini söylemişlerdir⁴⁷. Gove vd.(1990), bir eşle paylaşıldığı takdirde hayatta karşılaşılan zorlukların azaldığını ve bireyin zorluklarla mücadele yeteneğinin arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, eş rolünü başarılı bir şekilde yerine getiren bir bireyin sorunlarla daha etkin bir şekilde mücadele ettiğini söylemişlerdir. Çünkü bu bireyin özgüveninin ve hâkimiyet hissini daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir⁴⁸. Williams (1988), kişilerarası samimiyet ve eş tarafından sağlanan duygusal desteğin iyi oluşa neden olduğu sonucuna varmıştır⁴⁹. Evliliğin bu faydaları, sosyal olarak onaylanmış olan birlikte yaşama içinde geçerlidir⁵⁰. Medeni durumun öznel iyi oluş üzerindeki etkileriyle ilgili çalışmalar, genellikle sadece bir ülke için ve daha çok batı ülkeleri için gerçekleştirilmiştir. Veenhoven (1984), evli ve bekar bireylerin mutluluk seviyeleri arasındaki farkların en çok modern batı toplumlarında ortaya çıktığını söylemiştir. Mastekaasa (1994), çevrenin gittikçe rasyonel olması ve duygusallıktan uzaklaşması sonucu, eşler arasındaki duygusal yakınlığın önemini arttığını vurgulamıştır⁵¹. Diener vd. (2000), 42 farklı ulustan 59169 kişi ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında medeni durum ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin dünya genelinde birbirine çok benzediğini bulmuşlardır. Ayrıca, kolektivist toplumlarda bireyci toplumlara göre evli olan bireylerin, birlikte yaşayanlara göre yaşam memnuniyetlerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

(4) Gelir ve Öznel İyi Oluş

Gelir ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki hakkında literatürde en çok yer bulan konulardan biri Easterlin paradoksudur. 1974 yılında yayınlanan, 1995 yılında güncellen Easterlin paradoksuna göre Batı ülkelerinde ortalama mutluluk, kişi başına GSYİH'daki keskin artışlara rağmen sabit kalmaktadır. Bununla birlikte, mikro düzeydeki literatür bireysel gelir ve bireysel öznel iyi oluş ölçüleri arasında pozitif korelasyon bulmaktadır. Clark, Frijters ve Shields (2007) çalışmalarında, bu iki sonucun fayda fonksiyonunda

47 Norval D. Glenn, Charles N. Weaver, "A note on family situation and global happiness", *Social Forces*, 57, 3(1979), ss. 960-967.

48 Walter R. Gove, Carolyn Briggs Style, Michael Hughes, "The Effect of Marriage on the Well-Being of Adults: A Theoretical Analysis", *Journal of Family Issues*, 11,1(1990), ss. 4-35.

49 Dorie Giles Williams, "Gender, marriage, and psychosocial well-being", *Journal of Family Issues*, 9,4(1988), ss. 452-468

50 Ed Diener vd., "Similarity of The Relations Between Marital Status and Subjective Well-being Across Cultures", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31, 4(2000), ss.419-436.

51 Arne Mastekaasa, "Marital status, distress and well-being: An international comparison", *Journal of Comparative Family Studies*, 25, 2(1994), ss.-183-206.

görelî gelir kullanıldığı takdirde birbiriyle tutarlı olduğunu göstermişlerdir. Gelir, diğere bireylere göre (sosyal karşılaştırma) ya da kişinin geçmiş gelirine göre (alışkanlık) değerlendirilirse mikro ve makro düzeyde yapılan gelir ve öznel iyi oluş çalışmalarının birbiriyle tutarlı olacağını ortaya koymuşlardır⁵².

Sengupta vd.(2012), 2008 yılında Yeni Zelanda’da 5197 kişiye uyguladıkları telefon anketi sonuçlarına göre hanehalkı geliriyle öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu amaçla, değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenmiş, sonra yaşam kalitesi, mutluluk, stress ve temel ihtiyaçları karşılama yeteneği bağımlı değişken olarak kullanılarak regresyon analizleri uygulanmışlardır. Hanehalkı gelirin, öznel yaşam kalitesi ve mutluluk ile pozitif ve logaritmik olarak ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Yaşam kalitesi için olan logaritmik fonksiyonu daha dik bulmuşlardır. Bu durum, gelirin kişilerin yaşamları üzerinde mutluluklarından daha çok etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca analiz sonuçları, medyan gelirin altında (65000 Yeni Zelanda Doları) kazanan bireylerin gelir iyi oluş ilişkisinin en güçlü, yüksek kartildeki (125000 Yeni Zelanda Doları) bireyler için ise sabit olma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur⁵³.

Hajdu ve Hajdu (2014) çalışmalarında, 2007 yılında TÁRKI Hanehalkı Gözlem verilerinden 3600 bireye ait veriyi kullanarak öznel iyi oluş ve gelir arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Literatürde kullanılan olağan en küçük kareler ve sıralı probit model yöntemlerini kantil regresyon ve genelleştirilmiş sıralı probit model ile karşılaştırarak gelir ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı bir şekilde tanımlamaya çalışmışlardır. Olağan en küçük kareler sonuçlarına göre; gelir öznel iyi oluş üzerinde pozitif etkiye sahip iken, kantil regresyon sonuçları bu ilişkinin iyi oluşun koşullu dağılımının yüksek kantilinde daha güçsüz düşük kantilinde ise daha güçlü olduğunu göstermiştir. Standart sıralı probit model en yüksek öznel iyi oluş kategorisi için anlamlı pozitif etki tahmin ederken, genelleştirilmiş model gelirin en yüksek tatmin kategorisinin olasılığını etkilemediğini ortaya koymuştur. Buna ek olarak, genelleştirilmiş sıralı probit model standart probit modele göre; daha düşük öznel iyi oluş kategorilerinde daha negatif

⁵² Andrew E. Clark, Paul Frijters, Michael A. Shields, “Relative Income, Happiness, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles”, *Journal of Economic Literature*, 46, 1(March 2008), ss. 95-144.

⁵³ Nikhil K. Sengupta vd., “How much happiness does money buy? Income and subjective well-being in New Zealand”, *New Zealand Journal of Psychology*, 41, 2(2012), ss.21-34.

etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Sonuçlar, daha yüksek gelirin mutsuzluğu azaltılabileceğini önermekle birlikte, kişinin yüksek gelir sahibi olmadanda mutlu olabileceğini önermektedir. Çalışma, yöntem seçiminin öznel iyi oluş araştırma sonuçları üzerindeki önemini göstermektedir.

Asadullah, Xiao ve Yeoh (2016), her gelir grubu için bireylerin bildirdikleri mutluluk skorlarının artış gösterdiği 2005-2010 dönemi için Çin Genel Sosyal Anketinin (CGSS) iki raundundan elde edilen veriler aracılığıyla öznel iyi oluşun belirleyicilerini araştırmışlardır. Sıralı probit modelde demografik özellikler, sağlık durumu, işsizlik durumu, çocuk sayısı, hanehalkı varlıkları, geçmiş ve gelecek gelirin etkisi, il kukla değişkenleri sabit tutulduğunda; kadın, şehirde yaşayan ve daha yüksek gelire sahip bireylerin Çin’de daha mutlu olduğu bulunmuştur. Alt örneklem analizleri, zengin kişilerin görece gelir düzeylerini önemserken, daha yoksul bölgelerde mutlak gelir seviyesinin önemli olduğunu göstermiştir. Mutlak gelirin etkisinin kadınlar üzerinde daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışma sonuçları, yoksulluğun azaltılmasının Çin’deki iyi oluşu iyileştirmede önemli olduğunu göstermiştir⁵⁴.

(5) Sağlık Durumu ve Öznel İyi Oluş

Gerdtham ve Johannesson(2001), yetişkin bireylere ait mikro veri seti kullanarak İsveç’teki mutluluk ve sosyo-ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi özellikle sağlık durumunun etkisini dikkate alarak incelemişlerdir. Sağlık durumu, mutluluğun belirlenmesinde önemli bir bileşendir. Ayrıca, sosyo-ekonomik faktörler hem sağlık durumu hem de mutluluk için önemlidir. Bu yüzden çalışmada, sıralı probit model kullanılarak sosyo-ekonomik faktörlerin mutluluk üzerine direkt etkisini ve sağlık durumu üzerinden dolaylı etkisini tahmin etmişlerdir. Sonuçlar, sağlığın anlamlı ve pozitif bir şekilde mutluluğu etkilediğini göstermiştir⁵⁵.

Sabatini (2014), etkin bir refah sistemine ve çok düşük sağlık adaletsizliklerine sahip İtalya’nın Trento şehri için 2011 yılı verisindeki bireylerin bildirdiği sağlık durumu ve

⁵⁴ M. Niaz Asadullah, Saizi Xiao, Emile Yeoh, “Subjective well-being in China, 2005–2010: The role of relative income, gender, and location”, *China Economic Review* (2016), ss.1-19.

⁵⁵ Ulf-G Gerdtham, Magnus Johannesson, “The relationship between happiness, health, and socioeconomic factors: results based on Swedish microdata”, *Journal of Socio-Economics*, 30 (2001), ss. 553–557.

mutluluk arasındaki ilişkiyi ekonometrik yöntemler aracılığıyla araştırmışlardır. Çalışmanın daha önce yapılan çalışmalara en büyük katkılarından biri materyal iyi oluşu, iş durumu, yapısal ve bilişsel sosyal sermaye gibi önemli ekonomik faktörlerin etkisini sabit tutarak analizleri gerçekleştirilmesidir. İkili ve sıralı probit modeller sonucu, mutluluğun algılanan sağlık durumuyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca araç değişken tahminlerinde de mutluluk kişinin bildirdiği sağlık durumunun en güçlü ve en anlamlı tahmincisi olarak bulunmuştur⁵⁶.

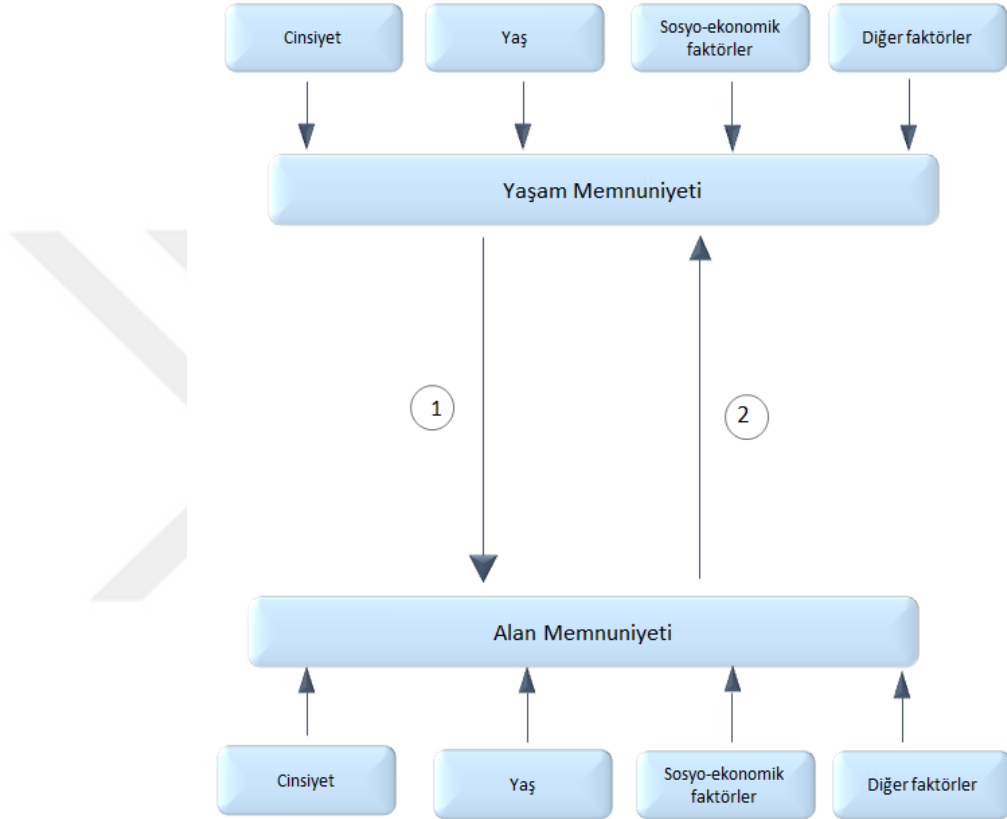
Sun vd. (2015), öznel iyi oluşun Çin toplumunda öznel sağlık durumu, yaş, cinsiyet, bölge ve sosyo-ekonomik özellikler doğrultusunda nasıl değiştiğini 2010 Hanehalkı Sağlık Anketi kullanarak araştırmışlardır. Olağan en küçük kareler ve sıralı lojit model kullandıkları çalışmalarında, literatürdeki diğer çalışmalarla uyumlu bir şekilde öznel iyi oluş durumunun öznel sağlık durumuyla güçlü ve pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu bulmuşlardır⁵⁷.

⁵⁶ Fabio Sabatini, “The Relationship Between Happiness and Health: Evidence from Italy”, *Social Science and Medicine*, 114 (2014), ss.178-187.

⁵⁷ Sun Sun vd., “Subjective Well-Being and Its Association with Subjective Health Status, Age, Sex, Region, and Socio-economic Characteristics in a Chinese Population Study”, *Journal of Happiness Studies*, 17, 2(2016), ss.833-873.

1.4.2. Yukarıdan Aşağıya ve Aşağıdan Yukarıya Öznel İyi Oluş Yaklaşımları

Öznel iyi oluş, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya olmak üzere iki teorik yaklaşımla ele alınabilir⁵⁸. Bu iki teorik yaklaşım ve öznel iyi oluş ilişkisi Şekil 1.3’de gösterilmiştir.

Şekil 1.3: Yukarıdan Aşağıya ve Aşağıdan Yukarıya Öznel İyi Oluş Yaklaşımları

Not: 1: yukarıdan aşağıya yaklaşımları gösterirken, 2: aşağıdan yukarıya yaklaşımları göstermektedir.

Şekil 1.3’de gösterildiği gibi aşağıdan yukarıya teoriler (2), bireylerin yaşam memnuniyetine ilişkin değerlendirmelerinin yaşamın çeşitli alanlarındaki memnuniyetlerine ilişkin değerlendirmelerine dayandığını varsayar⁵⁹. Bu teoriler, yaşam memnuniyeti ve alan memnuniyeti arasındaki korelasyonların yaşam alanlarının, yaşamın bütünü üzerindeki nedensel etkisini gösterdiğini varsayar. Örneğin, evlilik hayatından

⁵⁸ Ed Diener, “Subjective Well-being”, *Psychological Bulletin*, 95, 3(1984), ss.542-575.

⁵⁹ Ulrich Schimmack, “The Structure of Subjective Wellbeing”, 24.5.2016.

<https://pdfs.semanticscholar.org/df75/8e8eb054d05fea98f50811a48da5dcaea8b4.pdf>

çok memnun olan bir birey, yaşamından da çok memnundur. Çünkü evlilik hayatı yaşamın bütünüyle ilişkili önemli bir alandır. Buna karşın, yukarıdan aşağıya teoriler (1), yaşam memnuniyetinin alan memnuniyetine neden olduğunu varsayar. Hayatından genel olarak memnun bir kişi yaşam alanlarına ilişkin memnuniyetini de daha pozitif değerlendirecektir. Yaşam alanı ve genel yaşam memnuniyeti arasındaki bağa neden olan süreçler uygulamalı çalışmalarda sıklıkla araştırılmıştır. Yalnızca aşağıdan yukarıya teoriler, yaşam alanlarında meydana gelen değişmelerin (örneğin finansal yaşam alanında bir iyileşme) genel yaşam memnuniyetini etkilediğini tahmin etmek için kullanılabilir⁶⁰. Bu bağlamda araştırmacılar, dış faktörlerin, olayların, beklentilerin ve demografik faktörlerin öznel iyi oluşu nasıl etkilediğini ayrıntılı olarak incelemek için aşağıdan-yukarıya yaklaşımlardan faydalanmışlardır⁶¹. Çünkü yukarıdan aşağıya yaklaşımlar bu faktörlerin öznel iyi oluşun sonucu olma olasılığını araştırmaktadır (Diener, 1984; Veenhoven 1984, 1988).

Öznel iyi oluşun nedenlerinden çok sonuçlarını anlamaya yönelik çalışmalar (yukarıdan aşağıya yaklaşımlar) mutlu insanın, genç, sağlıklı, iyi eğitilmiş, iyi ücret sahibi, dışa dönük, iyimser, endişesiz, dindar ve evli olduğu sonucuna varmışlardır⁶². Genel yaşam ve yaşam alanları memnuniyetlerini dikkate alan Diener (1984), genel memnuniyetin yaşamın diğer alanlarında da memnuniyet yaratacağını iddia etmiştir. Böyle yukarıdan aşağıya yaklaşım kullanan çalışmalar, genel yaşam memnuniyetindeki yüksek seviyelerin yaşamın alt alanlarında da (finans, aile, sağlık gibi) yüksek seviyelerde memnuniyet yaratacağını tartışmaktadır. Ayrıca çalışmalar, genel yaşam memnuniyetinin yaşam alanı memnuniyetlerinin doğrusal olmayan bir fonksiyonu olduğunu da göstermektedir⁶³. Bununla birlikte, genel yaşam memnuniyeti ve belirli bir yaşam alanındaki memnuniyet, aşağıdan yukarıya yaklaşım kullanan çalışmalarda da yüksek yaşam memnuniyetinin birçok yaşam alanında meydana gelen yüksek seviyelerdeki memnuniyetin bir sonucu olduğunu ya da tersi bir ilişkinde söz konusu olabileceği gösterilmiştir (Rojas, M. 2004; Easterlin, R. A. ve Sawangfa, O., 2007). Yaşam alanları

⁶⁰ Vijayamohan Pillai N., Asalatha B. P., "All's well that ends well!" subjective wellbeing: an epistemic enquiry", *MPRA* 45004, 2013, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/45004/>.

⁶¹ Ed Diener vd., 1999, a.g.e.

⁶² Warner Wilson, 1967, a.g.e.

⁶³ Mariano Rojas, "The Complexity of Well-being A Life Satisfaction Conception and Domains-of-Life Approach", Conference Paper in Researching Well-being in Developing Countries, International Workshop, DOI: 10.1017/CBO9780511488986.013.

birçok çalışmada farklılık göstermektedir. Leung vd. (2011), aile bağı, sosyal bağlılık, kariyer başarısı ve özgüveni yaşam alanları olarak alırken; Loewe vd. (2014), sağlık, finansal durum, sosyal ilişkiler, kişinin kendine verdiği değer, hobiler, aile ve işi yaşam alanı olarak almışlardır.

Bu bağlamda bu tez çalışmasında, sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılırken aşağıdan yukarıya bir yaklaşım izlenirken yaşamın alt alanları doğrudan dikkate alınmamıştır.

1.5. DEĞERLENDİRME

Yaşam kalitesi ve iyi oluş ansiklopedisi öznel iyi oluş; pozitif ve negatif duygusal durumlara kişisel algı ve deneyimi ile yaşam memnuniyetine ilişkin genel ve özel bilişsel deneyimler olarak tanımlamaktadır. Çalışmada öznel iyi oluş, bireysel yaşam kalitesinin değerlendirilmesi olarak ele alınmıştır.

Anketlerde bildirilen öznel iyi oluş durumu mutluluğu daha iyi anlamak için psikologlar tarafından uzun yıllardır kullanırken; ekonomistler için bu kavram uzun müddet ele alınmayan bir konu olmuştur. Bu durum, Yeni Refah Ekonomisinin ortaya çıkmasıyla değişmiştir. Hicks, insan davranışının, özel olarak emtia talebinin göreceli (ordinal) fayda ile açıklanabileceğini ve bireylerin göreceli fiyatlara nasıl tepki gösterdiklerini ölçmek için mutlak (kardinal) fayda ölçümüne gerek olmadığını göstermiştir. Günümüzde nüfusu temsil yeteneği yüksek anketler sayesinde, bireyin elde ettiği faydayı tahmin etmek mümkün olmaktadır. Anketlerdeki bir ya da birden çok sayıdaki, kişinin beyanına dayalı soru/sorular sayesinde, bireyin hayatından memnuniyetine ya da mutluluğuna ilişkin bilgiler elde edilebilir. Bu ölçmedeki gelişme, Easterlin (1974)'ün ilk paradoksal gözlemine ilişkin analizine izin vermiştir. Bu çalışmadan sonra, öznel iyi oluş ekonomistlerin yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmada kullanılan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Gelir ve Yaşam Koşulları 2013 anketinde yaşam kalitesini gösteren 11 puanlık iki kutuplu ve kutuplarında sözel etiketlerin bulunduğu bir ölçek öznel iyi oluş değişkeni olarak kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan öznel iyi oluş kavramını araştıran çalışmalar, dış faktörlerin, olayların, beklentilerin ve demografik faktörlerin öznel iyi oluşu nasıl etkilediğini

ayrıntılı olarak incelemek için aşağıdan-yukarıya yaklaşımlardan faydalanmışlardır. Çünkü yukarıdan aşağıya yaklaşımlar bu faktörlerin öznel iyi oluşun sonucu olma olasılığını araştırmaktadır (Diener, 1984; Veenhoven 1984, 1988). Tez çalışmasının temel araştırma sorusu olan sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisini araştırmada aşağıdan yukarıya bir yaklaşım izlenmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda yaşamın alt alanları doğrudan dikkate alınmazken, modele temel oluşturan literatür yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, gelir, gelir adaletsizliği ve sağlık açasından incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

Sosyal güvenlik sistemi, bireylerin hayatta karşılaşılabilecekleri fizyolojik risklere (hastalık, sakatlık, yaşlılık, analık, kazalar ve ölüm) ve iktisadi risklere (aile gelirinin yetersizliği, işsizlik) karşı koruma mekanizması sağlayan bir güvence sistemidir. Çünkü bu fizyolojik ve iktisadi riskler gelir azalmasına, gelir kesilmesine veya gider artışına yol açabilirler. Sosyal güvenlik sistemi sayesinde kişinin bu risklerle mücadelesinde asgari bir garanti sağlanmış olur⁶⁴. Bu garanti ya primli rejimler (sosyal sigortalar) ya da vergilerle finanse edilen primsiz rejimler (kamu sosyal güvenlik harcamaları) ile sağlanır⁶⁵. Bu bölümde kısaca Türk sosyal güvenlik sisteminin tarihi gelişimi ve kurumsal yapısı primli sosyal güvenlik rejimleri ve primsiz rejimler (sosyal yardımlar ve hizmetler) başlığı altında incelenecektir.

2.1. PRIMLİ SOSYAL GÜVENLİK REJİMLERİ (SOSYAL SİGORTALAR)

Sosyal güvenliğin sağlanmasında esas olarak kullanılan yöntemlerden biri olan sigortalar; ilgili tarafların, bir tür parafiskal gelir olarak adlandırılan prim ödemelerine bağlı olarak sosyal güvenlik hizmeti verir⁶⁶. Buradaki prim kavramı, sosyal sigortaların en önemli gelir kaynağını oluşturur. Prim, sosyal güvenlik hizmetinden doğrudan faydalanan çalışanlar, işverenleri ve devlet tarafından ödenir. Primler; sigortalılar için faydalandıkları hizmetin bedeli (fiyatı), işverenler için ücretin bir parçası olarak maliyet unsuru, devlet için ise kamusal hizmet sunmanın bedelidir. Tarihi gelişim süreci içinde

⁶⁴ Berna Balcı İzgi, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, *Çalışma ve Toplum*, 1(2008), ss. 85-106.

⁶⁵ Duygu Akar, “Türkiye’de Primsiz Sosyal Güvenlik Rejimi”, *TAAD*, 6, 21(Nisan 2015), ss. 605-619.

⁶⁶ M. Refik Korkusuz ve Suat Uğur, *Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş*, Adana: Karahan Kitabevi, 2009, s.12.

sosyal sigortalar devlet tarafından kurulan, katılımı zorunlu olan kurumlar olarak ortaya çıkmıştır⁶⁷.

Bu kapsamda ilk kez Türkiye’de 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu ile sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür. 1945 tarihli 4792 sayılı Kanun ile “İşçi Sigortaları Kurumu” kurulmuştur. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ekonomide meydana gelen sarsıntı Türkiye’de de yaşam düzeylerini olumsuz yönde etkilemiş ve her zamankinden fazla bir sosyal güvenlik sisteminin ihtiyaç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye’de 1946 yılında kabul edilen kanun ile iş kazaları, meslek hastalıkları ve analık sigortası yürürlüğe girmiştir. Diğer taraftan, aynı sene 1946 tarihli 4841 sayılı Kuruluş Kanunuyla kurulan Çalışma Bakanlığının ilk maddesinde de ilk kez sosyal güvenlik kavramı yer almıştır. 1949 yılında ise yaşlılık sigortası kanunu kabul edilmiştir⁶⁸.

1949 yılında sosyal güvenlik alanında yaşanan diğer bir önemli gelişme de 1949 tarihli 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı kanunuyla kamu kesiminde istihdam edilen sivil ve askeri personele sosyal güvence sağlayan tüm yasa ve sandıkların birleştirilmesidir. 1950 yılında kabul edilen bir yasayla hastalık ve analık sigortası kurulmuştur. 1957 yılında ise yaşlılık sigortası, kabul edilen bir yasayla sakatlık, yaşlılık ve ölüm sigortası şeklinde genişletilmiştir⁶⁹.

1964 yılında 506 sayılı Kanun ile İşçi Sigortalar Kurumunun adı Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ile değiştirilmiştir⁷⁰. Sosyal Sigortalar Kurumu, ücret geliri karşılığında işçi statüsünde çalışanların Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 102 sayılı sözleşme kararında bulunan sağlık (tıbbi tedaviler), hastalık, işsizlik, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, aile yükleri, analık, maluliyet ve ölüm risklerine karşı sigorta tekniğinden yararlanarak koruma sağlar⁷¹.

Sosyal güvenliğin kurumsal anlamda en son düzenlemesinin yapıldığı kesim sanayi ve hizmetler kesiminde kendi adına bağımsız çalışan esnaf ve sanatkârlarla diğer

⁶⁷ Cahit Talas, *Sosyal Ekonomi*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1979, s. 358.

⁶⁸ Cahit Talas, a.g.e, ss. 379-380.

⁶⁹ Cahit Talas, a.g.e, ss. 381-382.

⁷⁰ Yusuf Alper, *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi/Sosyal Sigortalar Hukuku*, 6. b., Bursa: DORA, 2014, s. 50.

⁷¹ Memduh Yelekcı, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Ankara: Yargı, 2002, s.237.

bağımsız çalışanlar olmuştur. Bu bağlamda, 1971 yılında 1479 sayılı Kanunla bağımsız çalışanların sosyal güvenliğinin sağlanması hedeflenmiştir⁷².

Sosyal sigortalar ile ilgili ise son düzenlemeler tarım kesiminde çalışan mevsimlik işçiler ve kendi adına bağımsız çalışan çiftçileri 1983 yılında çıkarılan birbirini takip eden 2925 ve 2926 sayılı Kanunlarla Bağ-Kur kapsamına dahil edilmiştir⁷³. Ev kadınları da benzer şekilde 2229 sayılı Kanun uyarınca Bağ-Kur'dan faydalanma hakkına sahip olmuşlardır⁷⁴.

Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde 1999 yılına kadar Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 sayılı sözleşme kararında bulunan risklerden işsizlik ve aile yardımları dışındaki sigorta kolları oluşturulurken, 1999 tarihli 4447 sayılı Kanun'la işsizlik sigortası oluşturulmuştur. İşsizlik sigortasının uygulanmasından da Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) sorumlu tutulmuştur. Bu sayede ILO tarafından belirlenen sosyal güvenlik tehlikelerinden aile ödenekleri dışındaki tüm sigorta kollarının oluşumu kurumsal olarak tamamlanmıştır⁷⁵.

2006 öncesinde Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminde Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur olmak üzere prime dayalı üç temel sosyal güvenlik kuruluşu bulunmaktaydı. Bu kurumlar, kapsamlarına aldıkları çalışanlara ve ailelerine çeşitli sigorta hizmetleri vermekteydiler. Ancak, bu sosyal güvenlik kurumlarının yönetim ve sağladığı yardımlar ile yardımlara hak kazanma bakımından farklı mevzuatlara tabi bulunmaları; sosyal yardım kuruluşları açısından uygulamada birlik bulunmaması; sosyal güvenlik kuruluşlarında devletin artan finansmanı; nüfusun önemli bir bölümünün sosyal güvenlikten faydalanamaması mevcut güvenlik sisteminde yapısal bir reforma neden olmuştur. Bu kapsamda 2006 tarihli 5502 sayılı Kanun'la bu üç sosyal güvenlik kurumu kapatılarak tüm sigortalıların faydalanacağı Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur. Takiben 506, 1479 ve 5434 sayılı Kanunlarla düzenlenen hak ve yükümlülüklerin standart hale getirilmesi için 2006 tarihli 5510 sayılı Kanunla Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSSK) kabul edildi. Bu sayede, Türkiye'de dağınık bir şekilde bulunan, faydalanma şartları ve yardımları arasında standart bulunmayan sosyal yardım ve

⁷² Resul Kurt, Hüseyin Fırat, *Sosyal Güvenlik Rehberi*, İstanbul: İSMMMO, 2005, s. 54.

⁷³ Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 8. b., Bursa: DORA, 2017, s. 234.

⁷⁴ Resul Kurt, a.g.e, s. 54.

⁷⁵ Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 8. b., Bursa: DORA, 2017, s. 234.

hizmetler mevzuatı ıslah edilmiştir⁷⁶. 2011 itibariyle de Genel Sağlık Sigortası (GSS) yürürlüğe girmiştir.

2.2. PRİMSİZ SOSYAL GÜVENLİK REJİMLERİ

Türkiye’de de diğer ülkelerde olduğu gibi finansmanı primlere dayanmayan, sadece devlet bütçesinden karşılanan sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı olan primsiz rejimler bulunmaktadır. Primsiz rejimlerin en temel özelliği yardımlardan faydalananların bu yardımlar için yapılan giderlere katılmamasıdır. Zaten primsiz rejim kapsamına giren yardım faydalanıcıları primli rejime katılamamış sosyal korunmaya en çok ihtiyacı olan kesimdir. Artan yoksulluk ve değişen aile yapısı nedeniyle yaygınlaşan sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler primsiz rejimin en sık kullanılan araçlarıdır⁷⁷.

Sosyal güvenlik reformunun son aşaması olan primsiz ödemelerle ilgili oluşumlar 2011 tarihli 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla başlamıştır. Böylece Başbakanlık ve çeşitli Bakanlıklara bağlı hizmet veren sosyal yardım ve hizmet kurumları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın altında toplanmıştır⁷⁸.

2.2.1. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar ile prim ödeme gücünden olan yardıma muhtaç bireylere sosyal güvence sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, kişiye özgü yapılan sosyal yardımlar parasal, aynı veya hizmet şeklinde gerçekleştirilirken, finansmanı devlet tarafından karşılanır. Bu yardımların bir kısmı tazminat (örneğin muhtaç asker ailelerine yardım) niteliğindedirken bir kısmı ise koruma (örneğin 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesizleri koruma) niteliğindedir⁷⁹.

⁷⁶ M. Refik Korkusuz ve Suat Uğur, a.g.e, 2009, ss. 100-101.

⁷⁷ Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 10. b., İstanbul: Beta, 2004, s. 628.

⁷⁸ Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 8. b., Bursa: DORA, 2017, s. 239.

⁷⁹ Memduh Yelekcı, a.g.e., s.193.

Tazminat Niteliğindeki Sosyal Yardımlar

Savaş ya da barış dönemlerinde ülkeye hizmet etmiş, katkıda bulunmuş kişilere ve ailelerine yönelik yapılan sosyal yardımlardır. Bu yardımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

- 1941 tarih 4109 sayılı Kanun ile Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara yardım yapılması öngörülmektedir. Tazminat niteliği taşıyan bu yardımda asker kişilerin şehit ya da malul olması durumunda bir takım yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar asker kişilerin şehit olması durumunda dul ve yetimlerini de kapsamaktadır⁸⁰.
- 1968 tarih ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkındaki Kanun ile milli mücadeleye katılmış İstiklal madalyası almış vatandaşlar, 1950-1953 yılları arasında fiilen Kore Savaşlarına katılmış olanlar ve 1974 yılında meydana gelen 1. ve 2. Kıbrıs Barış Hareketlerinde Kıbrıs'ta fiilen görev almış Türk vatandaşlarına aylık bağlanmaktadır⁸¹.
- 1980 tarih ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile, barışta güven ve asayişini korumak için yaralanan yahut ölen bazı kamu görevlilerine veya ailelerine tazminat verilmesi ve aylık bağlanması düzenlenmiştir⁸².
- 1991 tarih 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile terör suçlarıyla mücadele edenler ve bunların dul ve yetimlerinin korunması amaçlanmaktadır⁸³.

Koruma Niteliğindeki Sosyal Yardımlar

Koruma niteliğindeki sosyal yardımlar ile fakir ve muhtaç durumdaki vatandaşlar; yaşlı muhtaç, güçsüz ve kimsesiz olanlar ile engelli ve muhtaç durumda olanların korunması hedeflenmektedir. Bu yardımlar aşağıdaki gibidir.

- 1976 tarih ve 2022 sayılı Kanun ile 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşları ile çalışma gücünü %40 ve üzeri kaybeden engellilerin

⁸⁰ 15.8.1941 tarih ve 4887 sayılı Resmi Gazete.

⁸¹ 24.2.1968 tarih ve 12835 sayılı Resmi Gazete.

⁸² 6.11.1980 tarih ve 17152 sayılı Resmi Gazete.

⁸³ 12.4.1991 tarih ve 20843 sayılı Resmi Gazete.

18 yaşını doldurmuş ve çalışmayan olmaları halinde korunmaları hedeflenmektedir. Burada engellilik durumu rapor ile belgelenmelidir. Engellilik durumu %70'in üzerinde olanlar için çalışmama durumu araştırılmaz⁸⁴.

- 1986 tarih ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile çalışmayan fakir ve muhtaç durumdaki kimselere il ve ilçelerde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla ayni ve nakdi yardım yapılması düzenlenmiştir⁸⁵.
- Bakıma muhtaç özürülülerin Tespiti ve Bakım Hizmetlerinin Belirlenmesine ilişkin yönetmelik gereğince bakıma muhtaç engellilere verilecek bakım hizmeti karşılığında ücret verilmektedir⁸⁶.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılan ayni ve nakdi yardım ödemelerinin hem miktarı hem de faydalanıcı sayısı zaman içinde artmaktadır. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014, 2015 ve 2016 faaliyet raporlarına göre rakamlarla sosyal yardımlar Tablo 2.1'de gösterildiği gibidir:

Tablo 2.1: Rakamlarla Sosyal Yardımlar

	2014	2015	2016
Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı(*)	21 616 878 (Bin TL)	24066723 (Bin TL)	27920559 (Bin TL)
Sosyal Yardımların/GSYİH (*)	% 1.06	% 1.03	% 1.08
Sosyal Yardım Alan Hane Sayısı	3005898	3017969	3154069
Düzenli Yardım Alan Hane Sayısı	2274182	2318042	2342946
Geçici (Sürelili) Yardım Alan Hane Sayısı	1892656	1924649	2046888
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	4351800939.30 TL	4853196515 TL	5018086885
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Hak Sahibi Sayısı	1300377	1272038	1292355
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	3595541534.33 TL	4129566047 TL	4763796699 TL
GSS Primi Devlet Tarafından Ödenen Kişi Sayısı	9368920	8983853	6683106

⁸⁴ Fatih Uşan, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları*, 2. b., Ankara: Seçkin, 2009, s.62.

⁸⁵ Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 8. b., Bursa: DORA, 2017, s. 236.

⁸⁶ M. Refik Korkusuz ve Suat Uğur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Bursa: EKİN, 2016, s.102.

Kişi başı günlük harcaması, cari			
satınalma gücü paritesine (SGP) göre	%0.06	%0.03	%0.06
2.15 doların altında kalan fert oranı **			
Kişi başı günlük harcaması, cari			
satınalma gücü paritesine (SGP) göre	%2.06	%1.62	%1.58
4.30 doların altında kalan fert oranı **			
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma			
Vakfi Sayısı (SYDV)	1000	1000	1.000
SYDV Personel Sayısı	8611	8948	9058
SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme			
Görevlisi Sayısı	3792	3923	3839

* Yeni milli gelir serisi kullanılarak hesaplandığından veriler geçmişe dönük olarak güncellenmiştir. Bkz. 10. Kalkınma Planı.

**Satın alma gücü paritesi için bir önceki yıl değerleri alınmaktadır.

Tablo 2.1’de GSS prim desteği hariç düzenli sosyal yardımları; şartlı eğitim yardımları, şartlı sağlık yardımları, şartlı gebelik yardımları, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, muhtaç asker ailelerine yönelik yardımlar, 2022 sayılı Kanun kapsamındaki yardımlar ve evde bakım yardımı oluşturmaktadır. Bununla birlikte süreli yardımlar; gıda yardımları, yakacak yardımları, barınma yardımları, eğitim yardımları, sağlık yardımları, engelli ihtiyaç yardımı, özel amaçlı yardımlar, giyim ve diğer aile yardımları, istihdam yardımları ve tek seferlik yardımlar şeklindedir⁸⁷. Tablo 2.1’de görüldüğü gibi 2014 yılına göre 2016 yılında sosyal yardımların gayri safi yurt içindeki payı %0.02 artmıştır. 2016 yılında 2014 yılına göre düzenli yardımlardan faydalanan hane sayısı 68764 hane artarken, bu yardımların dağıtımından sorumlu SYDV personel sayısı 447 kişi ve SYDV Sosyal Yardım ve İnceleme görevli sayısı 47 kişi artmıştır. Bununla birlikte, 2016 yılında kişi başı günlük harcaması satın alma gücü paritesine göre 4.3 Amerikan Dolarının altında kalan fert oranı %0.48 oranında 2014 yılına göre azalmıştır.

2.2.2. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, devlet bütçesinden finanse edilen yoksul kişilere yönelik hizmet ağırlıklı primsiz sosyal güvenlik rejimi araçlarından biridir. 1983 tarih ve 2828 sayılı Kanunun 3. maddesinde sosyal hizmetler şu şekilde tanımlanmıştır⁸⁸:

⁸⁷ Bkz. <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/>

⁸⁸ 27.5.1983 tarih ve 18059 sayılı Resmi Gazete.

“Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksulluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunların önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.”

1935 yılında kurulan Çocuk Esirgeme Kurumu, 2828 sayılı Kanun kapsamında oluşturulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu sayede, korunmaya muhtaç çocuklara, bakıma muhtaç engellilere, muhtaç yaşlılara sosyal hizmet sağlanmaktadır⁸⁹.

Sosyal güvenlik hizmetlerinin en önemlilerinden biri olan sağlık hizmetleri, 1961 tarih 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun ile İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Anayasada yer alan sağlık hakkının sağlanması amaçlanmıştır⁹⁰. Bu kapsamda 1992 tarih 3816 sayılı Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun ile hiçbir sosyal sigorta sistemine dahil olmayan ve asgari ücretin üçte birinden daha az geliri olan vatandaşlara sağlık hizmetleri vermek amacıyla başlatılmış ve 1998 yılında sokak çocuklarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Yeşil Kart sistemi 31.12.2011 tarihi itibarıyla son bulmuş ve uygulamaya sokulan zorunlu Genel Sağlık Sigortası kapsamına dahil edilmiştir⁹¹.

2.3. DEĞERLENDİRME

Primsiz rejimler, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Primsiz rejimlerin en temel özelliği yardımlardan faydalananların yardımların finansmanına katılmamasıdır. Primsiz rejimlerin en sık kullanılan araçları sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerdir. Türkiye’de sosyal yardımların GSYİH içindeki payı 2014 yılından 2016 yılına %0.02 oranında artmıştır. Düzenli yardımlardan faydalananların sayısı 2014 yılına göre 2016 yılında 68764 hane artarken, süreli yardımlardan faydalananların sayısı 154232 hane artmıştır. Bununla birlikte, ihtiyaç

⁸⁹ Yusuf Alper, *Sosyal Politika*, 8. b., Bursa: DORA, 2017, s. 236.

⁹⁰ Ali Güzel ve Ali Rıza Okur, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 10. b., İstanbul: Beta, 2004, s. 649.

⁹¹ Murat Aygen, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4, 8(2016), ss.167-168.

sahibi vatandaşlara ayni ve nakdi yardımların dağıtımından sorumlu SYDV personel sayısı 2106 yılında 2014 yılına kadar 447 kişi artarken; sosyal yardım ve inceleme görevli sayısı 47 kişi artmıştır. Bu çalışmada, konut yardımı, nakdi ve ayni sosyal yardım, nakdi ve ayni ocuk yardımı sosyal yardım olarak alınarak, bunların bireysel yaşam kalitesi üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN TÜRKİYE’DE ÖZNEL İYİ OLUŞUN ÖLÇÜLMESİ: SOSYAL YARDIM VE ÖZNEL İYİ OLUŞ

Yaşam memnuniyeti ya da mutluluk olarak da ifade edilen öznel iyi oluş analizleri, ekonomistler için görece olarak yeni olan bununla birlikte hızla çalışma alanı bulan bir konudur⁹². Frey ve Stutzer (2002) çalışmalarında “... mutluluk araştırması faydasız ya da alışılmadık değildir, daha çok ilgili yeni anlayışlar getirebilir.” diye ifade ederken Layard (2003) çalışmasında “... mutluluğun bilimsel olarak çalışılması sadece başlangıçtır. Mutluluk sosyal bilimlerin ana konusu olmalıdır.” şeklinde ifade etmiştir⁹³. Bu bağlamda gerek psikologlar, gerek ekonomistler tarafından Türkiye’de öznel iyi oluşu anlamaya yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu bölümde modele yön veren son 10 yıldaki Türkiye’deki literatüre yer verilmiştir.

Selim(2008), Türkiye’deki yaşam memnuniyeti ve mutluluğu araştırdığı çalışmasında sosyokültürel ve politik değişimleri gösteren 1990, 1996 ve 2001 yıllarına ilişkin World Values Survey (Dünya Değerleri Anketi)’i kullanarak bireylerin mutluluğunu ve yaşam memnuniyetini belirleyen faktörleri sıralı lojit model aracılığıyla araştırmıştır. Çalışma sonuçları literatürün karakteristik sonuçlarına benzer şekildedir. Yaşam memnuniyetini, yaş ve işsizlik negatif etkilerken, gelir ve sağlık durumu pozitif etkilemektedir. Bununla birlikte çalışmada beklentilere uygun olmayan bir şekilde, orta seviyede eğitimin kadınların yaşam memnuniyeti üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu, daha yüksek seviyedeki eğitimin ise yaşam memnuniyeti modelinde anlamsız olduğu bulunmuştur⁹⁴.

Akın ve Şentürk (2012) yılında yaptıkları çalışmalarında 2007 Avrupa Yaşam Kalitesi anketinin verilerine sıralı lojit model uygulamışlardır. Çalışmada, erkekler kadınlara göre daha mutluysen; medeni durum açısından evli bireyler en mutlu olan kesim olarak

⁹² John Knight, Lina Song, Ramani Gunatilaka, a.g.e, s.66.

⁹³ Bruno S. Frey, Alois Stutzer, “What can economists learn from happiness research?”, *Journal of Economic Literature*, 40, 2, 2002, ss.402- 435.

⁹⁴ Sibel Selim, “Life Satisfaction and Happiness in Turkey”, *Social Indicators Research*, 88(2008), ss.531-562.

bulunmuştur. Gelir düzeyi arttıkça mutluluğun arttığı ve 18-24 yaş aralığında ve 65 yaş üstünde yer alan bireylerin daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca eğitim seviyesinde belirli bir seviyeden sonra mutsuzluğun artmasına neden olduğu bulunmuştur⁹⁵.

Dumludağ (2013), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) 2011 Life in Transition (Geçişteki Yaşam) veri seti aracılığıyla gerek ilgili referans gruba göre gerekse kişinin kendi geçmişi (değerlendirme) ve geleceğine (beklenti) göre yaptığı gelir karşılaştırmalarının yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Analizde sıralı lojit model kullanılmıştır. Çalışmanın temel sonuçları, hanehalkı tüketiminin yanı sıra iç ve dış karşılaştırmaların da bireyin yaşamı üzerinde anlamlı etkisi vardır. Bununla birlikte, karşılaştırmaların etkisi asimetriktir⁹⁶.

Caner (2015) çalışmasında, karşılaştırma etkisini (kişinin başkalarına göre geliri ya da geçmiş gelirine göre geliri) özel olarak vurgulayarak mutluluğun belirleyicilerini incelemiştir. 2003-2011 yılları arasındaki yaşam memnuniyeti anketlerini kullanarak sıradan en küçük kareler yönteminden faydalanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, cinsiyet, eğitim, evlilik durumu gibi demografik faktörler kontrol edildikten sonra mutlak gelir, kişinin gelecekteki yaşam koşullarıyla ilgili beklentileri ve karşılaştırmaları Türkiye'deki mutluluk ile önemli bir şekilde ilişkilidir⁹⁷.

Arı ve Yıldız (2016), 2014 yaşam memnuniyeti verilerini kullanarak yaşam memnuniyetini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Sıralı bağımlı değişkenli modellerin kullanıldığı tahmin sonuçlarına göre ikili regresyonlar boyunca tahmin edilen J-1 tane parametrenin birbirine eşit olduğunu söyleyen paralel doğrular varsayımının sağlanmadığı durumlarda kısmi orantısal oran modelinin, orantılı oran modeli ve orantısal olmayan oran modeline göre veriye daha iyi uyum sağladığını bulmuşlardır. Tahmin

⁹⁵ H. Besim Akın, Elif Şentürk, "Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi", *Öneri*, 10, 37(2012), ss. 183-193.

⁹⁶ Devrim Dumludag, "Life Satisfaction and Income Comparison Effects in Turkey", *Social Indicators Research*, 114(2013), ss. 1199-1210.

⁹⁷ Asena Caner, "Happiness, Comparison Effects, and Expectations in Turkey", *J Happiness Stud*, 16(2015), ss. 1323-1345.

sonuçlarına göre, kişinin aylık gelirinden, sağlığından duyduğu memnuniyet kişinin çok mutlu ve mutlu olma olasılığını arttırmaktadır⁹⁸.

Eren ve Aşıcı (2017a) çalışmalarında, 2004-2013 yılları arasındaki yaşam memnuniyeti anketlerini havuzlanmış bir şekilde kullanarak sıralı lojit model uygulamışlardır. Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, önceki çalışmalarda kullanılmayan umut derecesini mutluluğun güçlü tahmin edicilerinden biri olarak bulmasıdır. Ayrıca, evli bireyler evliliklerinden mutlu iseler, evli olmak bireyi daha mutlu yapmaktadır. Çalışmanın sonuçları, mikro veri seti aracılığıyla Easterlin paradoksunu doğrulamıştır⁹⁹.

Eren ve Aşıcı (2017b), Bhutan'ın Brüt Ulusal Mutluluk Endeksi ve Cummins vd. (2003) Avustralya Birlik İyi Oluş Endeksi yaklaşımlarından faydalanarak Türkiye için öznel iyi oluş endeksleri oluşturmuşlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre, kişi başına GSYİH (güncel ABD Doları cinsinden) 2004 ve 2014 yılları arasında iki katına çıkmış olmasına rağmen, oluşturulan endeksler hafif artışlar göstermiş ya da belirli bir seviye etrafında durgun kalmışlardır. Frey ve Stutzer (2002) çalışmasını destekler biçimde kişi başına GSYİH'nın belli bir eşik değerden sonra duyarsız olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, ulusal iyi oluş göstergelerinin kişisel iyi oluş göstergelerine göre daha değişken olduğunu göstermişlerdir¹⁰⁰.

Timur ve Akay (2017), 2009 ve 2015 yılları yaşam memnuniyeti anketi verilerine genelleştirilmiş sıralı lojit model uygulayarak kadın ve erkeklerin mutluluğunu etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, yaş mutlu olma olasılığını arttırırken, borçlu olmanın beklentilere uygun bir şekilde mutlu olma olasılığını azalttığı bulunmuştur. Ayrıca araba sahibi olmanın, işyeri açmanın, iş sahibi olmanın ve umutlu olmanın çok mutlu olma olasılığını arttırdığını göstermişlerdir.

Dal ve Sevüktekin (2018), 2013 TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları (GYK) Anketi'ni kullanarak, genel yaşam memnuniyeti ve alt alanları olarak belirlenen finans,

⁹⁸ Erkan Arı, Zeki Yıldız, "Bireylerin yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon analizi ile incelenmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 42(2016), ss.1362-1374.

⁹⁹ Kazım Anıl Eren, Ahmet Atıl Aşıcı, "The Determinants of Happiness in Turkey: Evidence from City-Level Data", *J Happiness Stud*, 18 (2017), ss.647-669.

¹⁰⁰ Kazım Anıl Eren, Ahmet Atıl Aşıcı, "Subjective Well-Being in an Era of Relentless Growth: The Case of Turkey Between 2004 and 2014", *J Happiness Stud*, (2017).

iş, kişinin kendinden, hobilerinden ve sosyal ilişkilerinden memnuniyetini etkileyen sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerin sıralı lojit model aracılığıyla incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, literatürle uyumlu bir şekilde, yaşam alanlarındaki memnuniyetin genel yaşam memnuniyetini pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Çalışmada, bütün yaşam alanlarına cevap veren bireyler dikkate alınmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, eğitim, sağlık ve görelî gelir değişkenleri öznel iyi oluşu pozitif etkilemektedir¹⁰¹.

Türkiye’de yapılan bu çalışmalar öznel iyi oluş literatürüne gelişmekte olan bir ülkede mutlu bir bireyin sahip olması gereken özellikler açısından bilgi vermektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de yoksul insanların yani yemek, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yardıma ihtiyaç duyan insanların aldıkları sosyal yardımların öznel iyi oluşları üzerindeki etkisini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bölümde, çeşitli ekonometrik yöntemlerin tahmin sonuçlarını karşılaştırarak nakdi ve aynı çocuk yardımı, konut yardımı ile nakdi ve aynı sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda, ilk bölümde analizlerde kullanılan sıralı bağımlı değişkene sahip modellerde kullanılabilecek tahmin yöntemleri tartışılmıştır. İkinci bölümde ise, modellerden elde edilen tahmin sonuçları karşılaştırılarak sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

3.1. YÖNTEM

Sıralı bir değişkenin kategorileri sıralı olabileceği gibi bu kategorilerin arasındaki uzaklık bilinmemektedir. Örneğin, anket çalışmalarında, sorular kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum gibi cevaplara sahip olabilir. Bununla birlikte, kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum ile katılıyorum ve katılmıyorum arasındaki uzaklık aynı olmayabilir. Eğitim seviyesi ilköğretim, lise, yükseköğretim şeklinde sıralı bir değişken olabilir. Aynı şekilde gelir gibi bireylerin doğru beyan etmekten çekindikleri değişkenlerde aralıklar şeklinde ölçülebilir.

Sıralı değişkenlerin kategorileri, çoğunlukla 1’den başlayarak birbirini takip eden tamsayılar olarak kodlanır. Bu kodlama nedeniyle, sıralı regresyon modeli sıklıkla

¹⁰¹ Süreyya Dal, Mustafa Sevüktekin, “Türkiye’de Öznel İyi Oluş’un Yaşam Alanları Yaklaşımı ile Ölçülmesi”, *UIİD-IJEAS*, 2018 (18. EYİ Özel Sayısı), ss. 433-446.

doğrusal regresyon modeli gibi ele alınmaktadır. Bu sıralı değişkenlerin aralıklarının eşit olduğuna ilişkin gerçek dışı varsayıma dayanmaktadır. Bu durum araştırmacıların özellikle sıralı bağımlı değişkenli modelleri dikkate alan yöntemler geliştirmesine neden olmuştur¹⁰². Tartışmalı şekilde, sıralı bağımlı değişken için en çok kullanılan model sıralı lojit modeldir¹⁰³. Çok yaygın kullanılmasına rağmen, temel varsayımlarından biri olan orantılı odds varsayımı araştırmacıların bu varsayımı rahatlatan modeller geliştirmesine neden olmuştur¹⁰⁴. Bu modeller genelleştirilmiş sıralı lojit ve Anderson'ın stereotip lojit modelidir.

Bu bölümde ilk olarak sıralı lojit model ve temel varsayımı olan orantılı odds oranı ya da paralel doğrular varsayımı ele alınmıştır. Takip eden alt bölümde, kısmi orantılı odds model, genelleştirilmiş sıralı lojit ve Anderson'ın stereotip lojit modeline ilişkin bilgiler verildikten sonra bu modelleri karşılaştırmamıza olanak sağlayan olabilirlik fonksiyonu ve Akaike ile Bayesyen bilgi kriterleri üzerinde durulmuştur.

3.1.1. Sıralı Lojit Model

Sıralı lojit model, genellikle ikili bağımlı değişkenler için olan lojistik regresyon modelini sıralı bağımlı değişkenler için genişletmek kümülatif lojitleri modellemeyi içerir. Kümülatif lojit ilk olarak Walker ve Duncan tarafından önerilmiş ve daha sonra McCullagh tarafından sıralı lojit model ya da orantılı odds modeli olarak adlandırılmıştır.

Tartışmalı bir şekilde sıralı bağımlı değişkenlerin tahmininde en çok kullanılan yöntem kümülatif olasılıklara dayanır¹⁰⁵. Sıralı lojit model, bağımlı değişkenin belirli bir seviyesinde veya altında olmanın odds oranını tahmin etmek için kullanılır. Bağımlı değişkenin J - kategoriden oluştuğu bir modelde $J-1$ tane kümülatif lojit tahmin edilecektir. Bu model, her bir kümülatif olasılığın bağımlı değişkenin J . kategoride veya

¹⁰² J. Scott Long, *Regression Models for Categorical and Limited Dependent Variables*, United States of America: SAGE, 1997, ss.114-147.

¹⁰³ Peter McCullagh, "Regression Models for Ordinal Data", *Journal of the Royal Statistical Society Series B(Methodological)*, 42, 2(1980), ss.109-142.

¹⁰⁴ Richard Williams, "Generalized ordered logit/partial proportional odds models for ordinal dependent variables", *Stata Journal*, 6, 1(2006), ss.58-82.

¹⁰⁵ Andrew S. Fullerton, "A Conceptual Framework for Ordered Logistic Regression Models", *Sociological Methods & Research*, 38, 2(2009), ss. 306-347.

altında tahmin edilmesiyle ilgilenir. Sıralı lojit model aşağıdaki lojit şekilde ifade edilebilir:

$$\ln(Y_j^*) = \text{logit}[\pi(x)] = \ln\left(\frac{\pi_j(x)}{1-\pi_j(x)}\right) = \alpha_j + (-\beta_1 X_1 - \beta_2 X_2 - \dots - \beta_k X_k) \quad (3.1)$$

Burada $j=1,2,\dots,J-1$ olmak üzere ve tahmin ediciler veriyken, $\pi_j = \pi(Y \leq j|x_1, x_2, \dots, x_k)$ değeri j . kategoride veya altında olmanın olasılığıdır. α_j kesme noktaları ya da eşik değerleridir, ve $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$ lojit katsayılarıdır. Bu modelin orantılı odds modeli olarak ifade edilmesinin nedeni herhangi bir tahmin edicinin odds oranının bütün kategoriler boyunca sabit olduğunun varsayılmasıdır. Lojistik regresyona bağlı olarak sıralı lojit modelinde lojitler ya da odds'ların doğal logaritması kullanılır. j . kategoride veya altında olmanın $\ln(\text{odds})$ 'unu tahmin etmek için, sıralı lojit model yeniden aşağıdaki şekilde yazılabilir.

$$\begin{aligned} \text{logit}[\pi(Y \leq j|x_1, x_2, \dots, x_k)] &= \ln\left(\frac{\pi(Y \leq j|x_1, x_2, \dots, x_k)}{\pi(Y > j|x_1, x_2, \dots, x_k)}\right) \\ &= \alpha_j + (-\beta_1 X_1 - \beta_2 X_2 - \dots - \beta_k X_k) \end{aligned} \quad (3.2)$$

Bu model $J-1$ cevap kategorisi için kümülatif lojitleri tahmin eder. Kümülatif lojitleri dönüştürerek, j . kategoride veya altında olmanın kümülatif odds oranlarını ve kümülatif olasılıklarını elde edebiliriz. Bu nedenle, orantılı odds model ya da sıralı lojit model birkaç ikili lojistik regresyon modelinin eş zamanlı tahmin edilmesidir. Bu ikili modellerin bağımlı değişkenleri, sıralı bağımlı değişkenin çıktılarının belli bir kategori değerinde veya altında olması ($Y \leq \text{kat}.j$) ile çıktılarının belli bir kategori üzerinde ($Y > \text{kat}.j$) olması karşılaştırılarak iki değer alan değişkenler olarak oluşturulur. Böylece her bir ikili lojistik regresyon, belli bir kategoride veya altında olmanın (1 ile kodlanan) bu kategorinin üzerinde (0 ile kodlanan) olmasına karşılık tahmin edilir¹⁰⁶. Çalışmada kullanılan 11 kategoriye sahip öznel iyi oluş değişkeni için lojit katsayılar, odds oranları ve kategori karşılaştırmaları Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

¹⁰⁶ Xing Liu, *Applied Ordinal Logistic Regression Using Stata*, SAGE, 2006, ss. 217-264.

Tablo 3.1: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Sıralı Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları

Kategori	Lojit $Pr(Y \leq j)$	Odds	Olasılık Karşılaştırması
Seviye 0	lojit $Pr(Y \leq 0)$	$\frac{Pr(Y \leq 0)}{Pr(Y > 0)}$	0.Kategori Karşı 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10.Kategori
Seviye 1	lojit $Pr(Y \leq 1)$	$\frac{Pr(Y \leq 1)}{Pr(Y > 1)}$	0,1. Kategori Karşı 2,3,4,5,6,7,8,9, 10. Kategori
Seviye 2	lojit $Pr(Y \leq 2)$	$\frac{Pr(Y \leq 2)}{Pr(Y > 2)}$	0,1,2.Kategori Karşı 3,4,5,6,7,8,9,10.Kategori
Seviye 3	lojit $Pr(Y \leq 3)$	$\frac{Pr(Y \leq 3)}{Pr(Y > 3)}$	0,1,2,3.Kategori Karşı 4,5,6,7,8,9,10. Kategori
Seviye 4	lojit $Pr(Y \leq 4)$	$\frac{Pr(Y \leq 4)}{Pr(Y > 4)}$	0,1,2,3,4.Kategori Karşı 5,6,7,8,9,10. Kategori
Seviye 5	lojit $Pr(Y \leq 5)$	$\frac{Pr(Y \leq 5)}{Pr(Y > 5)}$	0,1,2,3,4,5.Kategori Karşı 6,7,8,9,10. Kategori
Seviye 6	lojit $Pr(Y \leq 6)$	$\frac{Pr(Y \leq 6)}{Pr(Y > 6)}$	0,1,2,3,4,5,6.Kategori Karşı 7,8,9,10.Kategori
Seviye 7	lojit $Pr(Y \leq 7)$	$\frac{Pr(Y \leq 7)}{Pr(Y > 7)}$	0,1,2,3,4,5,6,7.Kategori Karşı 8,9,10. Kategori
Seviye 8	lojit $Pr(Y \leq 8)$	$\frac{Pr(Y \leq 8)}{Pr(Y > 8)}$	0,1,2,3,4,5,6,7,8.Kategori Karşı 9,10. Kategori
Seviye 9	lojit $Pr(Y \leq 9)$	$\frac{Pr(Y \leq 9)}{Pr(Y > 9)}$	0,1,2,3,4,5,6,7,8,9.Kategori Karşı 10. Kategori

Tahmin edilen her bir lojit katsayısının eşit olduğu varsayılır. Bu kesme noktaları denklemleri boyunca β 'ların eşit olduğu varsayımı orantılı odds ya da paralel doğrular varsayımı olarak bilinir. Paralel doğrular varsayımı sağlandığında, olasılık doğruları (diğer bir deyişle, $Pr(Y \leq j)$) yalnızca doğruların paralel kaymasıyla farklılaşır. Bu varsayım temel sıralı bağımlı değişken modelinin tahminin ve öngörüsünü kısıtlar ¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Andrew S. Fullerton, Jun Xu, "The proportional odds with partial proportionality constraints model for ordinal response variables", *Social Science Research*,41(2012), ss. 182-198.

3.1.2. Paralel Doğrular Varsayımı

Sıralı regresyon modellerinin ölçümü, paralel doğrular varsayımı bir diğer ifade ile orantılı odds oranı varsayımına dayanır. J çıktı kategorisine sahip sıralı regresyon modeli için kümülatif olasılıklar aşağıdaki şekilde yazılır.

$$\Pr(Y \leq j|\mathbf{x}) = F(\alpha_j - \mathbf{x}\boldsymbol{\beta}) \quad j=1\text{'den } J-1\text{'e kadar} \quad (3.3)$$

Burada $\boldsymbol{\beta}$, j alt indisine sahip değildir. Bu yüzden, denklem (3.3) sıralı regresyon modelinin her bir ikili regresyonun aynı olduğunu varsayan $J-1$ tane ikili regresyona eşit olduğunu gösterir. Kesme teriminin modelde yer almadığı ve modelin tanımlanmasında 0'a eşit olduğu durumda olasılık eğrileri yalnızca yerleri açısından farklılaşırlar. Bu eğriler, her bir denklemde $\boldsymbol{\beta}$ 'lerin eşit olması sonucu paraleldirler. Dolayısıyla, paralel doğrular varsayımı $\boldsymbol{\beta}_1 = \boldsymbol{\beta}_2 = \dots = \boldsymbol{\beta}_{J-1}$ olduğunu söyler. Bu durum, $J-1$ tane ikili regresyonun karşılaştırılmasıyla elde edilir. Paralel doğrular varsayımı sağlandığı durumda, tahmin değerleri birbirine yakın olmalıdırlar¹⁰⁸. Paralel doğrular varsayımı ihlal edildiğinde, tahmin sonuçları üzerindeki etkisi minimum olduğu için sıralı lojit model kullanmaya devam edilir ya da orantılılık varsayımını gerektirmeyen kısmi orantılı odds model, genelleştirilmiş lojit model ya da stereotip lojit model kullanılabilir.

Bu bağlamda paralel doğrular varsayımının araştırılmasında, sıralı lojit modelin genelleştirilmiş sıralı lojit model ile karşılaştırılmasına izin veren LM testi olan Skor test ile bir Wald testi olan Brant test kullanılabilir¹⁰⁹.

- *Skor Test*

Skor testi, kısıtlar azaldığında olabilirlik fonksiyonunun nasıl değişeceğini değerlendirmemizi olanak sağlayan kısıtlı modeli tahmin eden bir LM testidir. Sıralı regresyon modelin, $J-1$ tane ikili lojitten oluştuğu aşağıdaki şekilde gösterilir:

$$\Pr(Y \leq j|x) = F(\alpha_j - \mathbf{x}\boldsymbol{\beta}_j) \quad (3.4)$$

Burada $\boldsymbol{\beta}_j$ 'lerin $J-1$ regresyon boyunca eşit olduğunun varsayımı denklem (3.5)'de gösterildiği gibidir.

¹⁰⁸ J. Scott Long, Jeremy Freese, *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*, 3. Baskı, Texas: Stata Press Publication, 2014, s.328.

¹⁰⁹ J. Scott Long, a.g.e, ss.142-145.

$$\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_{J-1} = \beta \quad (3.5)$$

$\Pr(Y \leq j | \mathbf{x}) = F(\alpha_j - \mathbf{x}\beta)$ modeli tahmin edilir. Skor testi, denklem (3.5)'deki kısıt ortadan kalktığı durumda sıralı regresyon modelinin log olabilirlik oranının nasıl değiştiğini değerlendirir. Test istatistiği $K(J-2)$ serbestlik derecesiyle ki-kare dağılır. K , açıklayıcı değişken sayısıdır.

- **Brant Test**

Brant (1990) tarafından önerilen Wald testi, bütün β_j 'lerin eşit olduğunu varsayan genel bir test ile her bir değişken için katsayıların eşitliğini test eden bireysel testleri içerir. Brant test, aşağıdaki basamaklar aracılığıyla oluşturulur:

Basamak 1: β_j 'ler ve $Var(\hat{\beta}_j)$ 'ler tahmin edilir. Aşağıdaki şekilde tanımlanan çıktılar üzerine $J-1$ tane ikili lojit oluşturulur.

$$z_j = \begin{cases} 1 & Y > j \\ 0 & Y \leq j \end{cases} \quad (3.6)$$

Buradan $\hat{\beta}_j$ eğim katsayıları ile $Var(\hat{\beta}_j)$ kovaryans matrisi tahmin edilir.

Basamak 2: $\hat{\beta}_j$ ve $\hat{\beta}_\ell$ arasındaki kovaryans tahmin edilir.

$$w_{ij\ell} = \hat{\pi}_\ell(\mathbf{x}_i) - \hat{\pi}_j(\mathbf{x}_i)\hat{\pi}_\ell(\mathbf{x}_i) \quad (3.7)$$

Denklem (3.7) tanımlanır. $\mathbf{W}_{j\ell}$, $K \times K$ boyutunda i . elemanı $w_{ij\ell}$ olan köşegen matrisidir. \mathbf{X} ilk sütununda 1'ler olan ve geri kalan sütunlarda bağımsız değişkenlerin yer aldığı $N \times (K+1)$ boyutunda bir matristir. N , gözlem sayısını göstermektedir.

Brant, farklı ikili denklemlerden $\hat{\beta}$ 'ların kovaryanslarının aşağıdaki şekilde tahmin edilebileceğini göstermiştir.

$$\widehat{Var}(\hat{\beta}_j, \hat{\beta}_\ell) = (\mathbf{X}'\mathbf{W}_{jj}\mathbf{X})^{-1}(\mathbf{X}'\mathbf{W}_{j\ell}\mathbf{X})(\mathbf{X}'\mathbf{W}_{\ell\ell}\mathbf{X})^{-1} \quad (3.8)$$

Basamak 3: Bütün tahminler birleştirilir. $\hat{\beta}^* = (\hat{\beta}'_1 \hat{\beta}'_2 \dots \hat{\beta}'_{J-1})'$ tanımlanır ve

$$\widehat{Var}(\hat{\beta}^*) = \begin{pmatrix} \widehat{Var}(\hat{\beta}_1) & \dots & \widehat{Var}(\hat{\beta}_1, \hat{\beta}_{J-1}) \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \widehat{Var}(\hat{\beta}_{J-1}, \hat{\beta}_1) & \dots & \widehat{Var}(\hat{\beta}_{J-1}) \end{pmatrix} \quad (3.9)$$

$\widehat{Var}(\widehat{\beta}_j)$ 'in köşegen elemanları her bir ikili regresyondan elde edilen kovaryans matrisidir. Köşegen dışındaki elemanlar Basamak 2'de tanımlandığı gibidir.

Basamak 4: Yokluk hipotezi $H_0: \beta_1 = \dots = \beta_{J-1}$ olan Wald testi kurulur. Bu hipotez $H_0: \mathbf{D}\beta^* = \mathbf{0}$ 'ın karşılığıdır. Burada,

$$\mathbf{D} = \begin{pmatrix} \mathbf{I} & -\mathbf{I} & \mathbf{0} & \dots & \mathbf{0} \\ \mathbf{I} & \mathbf{0} & -\mathbf{I} & \dots & \mathbf{0} \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \mathbf{I} & \mathbf{0} & \mathbf{0} & \dots & -\mathbf{I} \end{pmatrix} \quad (3.10)$$

\mathbf{I} , $(K+1) \times (K+1)$ boyutunda birim matris ve $\mathbf{0}$, 0'lardan oluşan $(K+1) \times (K+1)$ boyutunda bir matristir. Bu matrisler aracılığıyla denklem (3.11)'deki $(J-2)K$ serbestlik dereceli Wald istatistiği elde edilir.

$$\mathbf{W} = (\mathbf{D}\widehat{\beta}^*)' [\mathbf{D}\widehat{Var}(\widehat{\beta}^*)\mathbf{D}']^{-1} (\mathbf{D}\widehat{\beta}^*) \quad (3.11)$$

Basamak 5: Her bir değişken için ayrı ayrı Wald testi oluşturulur. Yokluk hipotezi $H_0: \beta_{k1} = \dots = \beta_{k,J-1}$ yokluk hipotezi, yalnızca test edilen katsayılara karşılık gelen \mathbf{D} , $\widehat{\beta}^*$, ve $\widehat{Var}(\widehat{\beta}^*)$ 'nin satır ve sütunları seçilerek test edilir. Test istatistiği $J-2$ serbestlik derecesine sahiptir.

3.1.3. Kısmi Orantılı Odds Model ve Genelleştirilmiş Sıralı Lojit Model

Sıralı bağımlı değişkenin belirli bir seviyede veya altında olmasının kümülatif olasılığını tahmin eden sıralı lojit model, her bir tahmin edicinin etkisinin sıralı bağımlı değişkenin bütün kategorileri için eşit olduğunu varsaymaktadır. Bir başka ifadeyle bu durum paralel doğrular varsayımı olarak bilinen, her bir tahmin edicinin herhangi bir kategoride veya altında olmasının \ln odds'u üzerindeki etkisinin modelde aynı kalmasıdır. Bu varsayım, sıklıkla uygulamada ihlal edilmektedir. Bu sorunu çözmek için kısmi orantılı model ve genelleştirilmiş sıralı lojit model kullanılabilir. Kısmi orantılı odds modelinde, bütün açıklayıcı değişkenler paralel doğrular varsayımını ihlal etmezler. Dolayısıyla bu model, varsayımı ihlal eden tahmin edicilerin etkisinin kategoriler boyunca değişmesine izin verir. Genelleştirilmiş sıralı lojit model, kısmi orantılı odds modelinin en uç noktadaki halidir ve her bir açıklayıcı değişkenin etkisinin değişmesine

izin verir¹¹⁰. Peterson ve Harrell (1990)'ın önerdiği orjinal kısmi orantılı model, veriyi yeniden yapılandırarak, paralel doğrular varsayımını ihlal eden açıklayıcı değişken ile sıralı bağımlı değişkenin farklı kategorileri arasındaki etkileşimi belirler¹¹¹. Williams (2006)'nın önerdiği genelleştirilmiş sıralı lojit model, veriyi yeniden yapılandırmadan, her bir açıklayıcı değişkenin etkisinin sıralı bağımlı değişkenin farklı kesme noktaları boyunca değişmesine izin vererek orantılı odds varsayımını hafifleterek tahmini gerçekleştirir. Williams (2006)'nın önerdiği genelleştirilmiş sıralı lojit model aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$\begin{aligned} \text{logit}[\pi(Y > j | x_1, x_2, \dots, x_k)] &= \ln \left(\frac{\pi(Y > j | x_1, x_2, \dots, x_k)}{\pi(Y \leq j | x_1, x_2, \dots, x_k)} \right) \\ &= \alpha_j + (\beta_{1j}X_1 + \beta_{2j}X_2 + \dots + \beta_{kj}X_k) \end{aligned} \quad (3.12)$$

Burada α_j , kesme terimleri ya da kesme noktalarıdır. $\beta_{1j}, \beta_{2j}, \dots, \beta_{kj}$ ise lojit katsayılarıdır. Bu model, belirli bir kategorinin ötesinde olmanın odds'unu bu kategoride veya altında olmasına göre tahmin eder. Pozitif lojit katsayısı normal olarak, bireyin bağımlı değişkenin daha yüksek kategorisinde olmasının daha olası olduğunu gösterir. Belirli bir kategoride veya altında olmanın odds'unu tahmin etmek için, denklem (3.12)'deki kesme terimi ve lojit katsayılarının işaretleri tersine çevrilmelidir. Burada, açıklayıcı değişkenlerin bütün etkilerinin her bir kesme noktası boyunca değişmesine izin verilir. Eğer bu etkilerin bazıları değişmiyorsa, orantılı odds modelindeki gibi sabit tutulabilirler. Dolayısıyla, kısmi orantılı odds modeli eğer açıklayıcı değişkenlerin bazıları tarafından paralel doğrular varsayımı ihlal edildiği durumlarda tercih edilir. Bu sayede, etkilerinin sıralı bağımlı değişkenin farklı kategorileri boyunca özgürce tahmin edilmesi sağlanmış olur. Çalışmada kullanılan 11 kategoriye sahip öznel iyi oluş değişkeni için lojit katsayılar, odds oranları ve kategori karşılaştırmaları Tablo 3.2'de gösterilmiştir.

¹¹⁰ Xing Liu, a.g.e., ss.265-267.

¹¹¹ Bercedis Peterson, Frank E. Harrell and Jr, "Partial Proportional Odds Models for Ordinal Response Variables", *Journal of the Royal Statistical Society. Series C (Applied Statistics)*, 39, 2 (1990), ss. 205-217.

Tablo 3.2: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Kısmi Orantılı Odds Modeli/Genelleştirilmiş Sıralı Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları

Kategori	Lojit $Pr(Y>j)$	Odds	Olasılık Karşılaştırması
Seviye 0	lojit $Pr(Y>0)$	$\frac{Pr(Y > 0)}{Pr(Y \leq 0)}$	1,2,3,4,5,6,7,8,9, 10. Kategoriye Karşı 0. Kategori
Seviye 1	lojit $Pr(Y>1)$	$\frac{Pr(Y > 1)}{Pr(Y \leq 1)}$	2,3,4,5,6,7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0,1. Kategori
Seviye 2	lojit $Pr(Y>2)$	$\frac{Pr(Y > 2)}{Pr(Y \leq 2)}$	3,4,5,6,7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0, 1, 2. Kategori
Seviye 3	lojit $Pr(Y>3)$	$\frac{Pr(Y > 3)}{Pr(Y \leq 3)}$	4,5,6,7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3. Kategori
Seviye 4	lojit $Pr(Y>4)$	$\frac{Pr(Y > 4)}{Pr(Y \leq 4)}$	5,6,7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4. Kategori
Seviye 5	lojit $Pr(Y>5)$	$\frac{Pr(Y > 5)}{Pr(Y \leq 5)}$	6,7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4,5. Kategori
Seviye 6	lojit $Pr(Y>6)$	$\frac{Pr(Y > 6)}{Pr(Y \leq 6)}$	7,8,9,10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4,5,6. Kategori
Seviye 7	lojit $Pr(Y>7)$	$\frac{Pr(Y > 7)}{Pr(Y \leq 7)}$	8,9 ve 10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4,5,6,7. Kategori
Seviye 8	lojit $Pr(Y>8)$	$\frac{Pr(Y > 8)}{Pr(Y \leq 8)}$	9,10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4,5,6,7,8. Kategori
Seviye 9	lojit $Pr(Y>9)$	$\frac{Pr(Y > 9)}{Pr(Y \leq 9)}$	10. Kategoriye Karşı 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9. Kategori

3.1.4. Anderson'ın Stereotip Modeli

Stereotip lojit model (SL), paralel doğrular ya da orantılı odds varsayımı sağlanmadığında, sıralı bağımlı değişkenler için kullanılan alternatif bir modeldir. Anderson (1984) tarafından geliştirilmiş daha sonra çeşitli çalışmalarda yer almıştır. Sıralı lojit modelinde, her bir tahmin edici için lojit katsayıları aynıdır, böylece grafiksel olarak katsayılar için olan doğrular sıralı kategoriler boyunca paraleldir. Stereotip model, hem multinominal lojit regresyon modelinin hem de sıralı lojit modelin bir uzantısı olarak ele alınabilir. İlk olarak stereotip model, referans kategoriye göre belirli bir kategoride olmanın odds oranını tahmin ettiği için multinominal lojit model ile benzerlik gösterir. Bununla birlikte, stereotip lojit model multinominal lojit modele göre daha az parametre tahmin ettiği için daha tutumlu bir modeldir. İkinci olarak, stereotip lojit model, tahmin ediciler veriyken, nominal bağımlı değişken yerine sıralı bağımlı değişken ile ilgilendiği

için sıralı lojit model ile benzerlik gösterir. Bununla birlikte, orantılı odds varsayımını gerektirmez ve her bir tahmin edicinin etkisinin sıralı bağımlı değişkenin kategorileri boyunca değişmesine izin verir. Stereotip model üç avantaja sahiptir: Birincisi, orantılı odds oranı varsayımını rahatlatır ve lojit katsayılar üzerine kısıtlar ya da ölçek parametreleri koyarak bağımlı değişkenin sıralı yapısını korumasını sağlar. İkinci olarak, araştırmacılar varsayılan sıralı bağımlı değişkenin gerçekten sıralı olup olmadığı konusunda kararsız olduklarında, stereotip model bağımlı değişkenin söz konusu kategorilerin sayısının azaltılabilirliğinin ya da sırasının tersine çevrilebilirliğinin testi için kullanılabilir. Son olarak, stereotip lojit model sıralı bağımlı değişkenin birden fazla boyutu olduğunda sıralı veri analizinde kullanılabilir¹¹².

Orantılı odds oranlarını sağlayan paralel doğrular varsayımı sağlanmadığı durumda kullanılacak modellerden biri olan Anderson (1984) tarafından geliştirilen stereotip lojit model aşağıdaki şekilde yazılabilir:

$$\begin{aligned} \text{logit}[\pi(j, J)] &= \ln \left(\frac{\pi(Y = j | x_1, x_2, \dots, x_k)}{\pi(Y = J | x_1, x_2, \dots, x_k)} \right) \\ &= \alpha_j - \phi_j (\beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k) \end{aligned} \quad (3.13)$$

Burada $j=1, \dots, J-1$ olmak üzere J , referans kategorisidir, burada son kategoridir. Ancak bu referans kategorisi araştırmacının isteğine göre ilk kategori ya da diğer kategorilerden herhangi biri olabilir. $Y; j$ 'den J 'e kategoriye sahip sıralı bağımlı değişken, α_j ; kesme terimi, $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$; lojit katsayılarıdır. ϕ_j ; denklem (3.14)'ün sağlanması durumunda bağımlı değişkenin sıralı değişken olmasını sağlayan kısıtları göstermektedir.

$$1 = \phi_1 > \phi_2 > \dots > \phi_{j-1} > \phi_j = 0 \quad (3.14)$$

İlk kısıt tahmin edilen modelin tanımlanabilmesi için 1'e ($\phi_1 = 1$), son kısıt ise 0'a eşit olmalıdır ($\phi_j = 0$). Eğer herhangi kısıtlatıcılarından iki çifti birbirinin aynı ise, bu iki kategori ayırtedilemez. Böylece bir kısıt altında toplanabilir. Örneğin, eğer ($\phi_4 = \phi_5$) ise 4. ve 5. kategoriler birlikte gruplanabilir. j kategorisinde olmanın m kategorisine göre odds oranını hesaplamak için $[(\alpha_j - \alpha_m) - (\phi_j - \phi_m)\beta]$ ifadesinin üstelini almak

¹¹² Xing Liu, a.g.e., ss.396-434.

gerekir. Kategori m temel kategori olan J 'e dönüştüğünde denklemde yerine koymamız odds değerini hesaplamak için yeterli olacaktır. $\phi_j = 0$ olduğunda $[(\alpha_j - 0) - (\phi_j - 0)\beta] = \alpha_j - \phi_j\beta$ elde edilir. $(-\phi_j\beta)$ ile üstelinin alınmasıyla, temel kategori olan J 'e karşı j - kategorisinde olmanın odds oranı elde edilir.

Çalışmada kullanılan 11 kategoriye sahip öznel iyi oluş değişkeni için lojit katsayılar, odds oranları ve kategori karşılaştırmaları Tablo 3.3'de gösterilmiştir

Tablo 3.3: 11 Kategoriden Oluşan Öznel İyi Oluş Değişkeni Stereotip Lojit Model Kategori Karşılaştırmaları

Kategori	Ölçek Parametreleri (ϕ_j)	Lojit $Pr(Y=j, J'e$ karşı)	Odds	Olasılık Karşılaştırması
Seviye 0	$\phi_0 = 1$	lojit $Pr(Y=0$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 0)}{Pr(Y = 10)}$	0.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 1	ϕ_1	lojit $Pr(Y=1$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 1)}{Pr(Y = 10)}$	1.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 2	ϕ_2	lojit $Pr(Y=2$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 2)}{Pr(Y = 10)}$	2.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 3	ϕ_3	lojit $Pr(Y=3$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 3)}{Pr(Y = 10)}$	3.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 4	ϕ_4	lojit $Pr(Y=4$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 4)}{Pr(Y = 10)}$	4.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 5	ϕ_5	lojit $Pr(Y=5$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 5)}{Pr(Y = 10)}$	5.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 6	ϕ_6	lojit $Pr(Y=6$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 6)}{Pr(Y = 10)}$	6.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 7	ϕ_7	lojit $Pr(Y=7$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 7)}{Pr(Y = 10)}$	7.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 8	ϕ_8	lojit $Pr(Y=8$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 8)}{Pr(Y = 10)}$	8.Kategoriye Karşı 10.Kategori
Seviye 9	ϕ_9	lojit $Pr(Y=9$ Kategori 10'a karşı)	$\frac{Pr(Y = 9)}{Pr(Y = 10)}$	9.Kategoriye Karşı 10. Kategori

Denklem (3.13) stereotip lojit model olarak anılan Anderson'ın bir boyutlu stereotip lojit modelidir. Bununla birlikte Anderson (1984) çalışmasında J kategoriye sahip bir sıralı değişkenin $J-1$ boyuta sahip çok boyutlu stereotip lojit modelide göstermiştir. Bu

çok boyutlu stereotip lojit model, çok terimli lojistik regresyondan (multinomial logistic regression) farklıdır¹¹³.

3.1.5. Modellerin Karşılaştırılması

Sıralı lojit model, genelleştirilmiş lojit model ve Anderson'ın stereotip modeli model uyumu, katsayılar ve tahmin edicilerin anlamlılığına göre karşılaştırılmıştır. Model uyumunu araştırmak için Akaike bilgi kriteri (AIC), Bayesyen bilgi kriteri (BIC) ve log-olabilirlik fonksiyonu kullanılmıştır. Bu yöntemler aşağıda açıklanmıştır.

- Olabilirlik Fonksiyonu

Fisher (1912, 1922) maksimum olabilirlik yöntemi aracılığıyla olabilirliği tanıtmıştır. Olabilirlik, verinin içerdiği limitli miktardaki bilgi nedeniyle ortaya çıkan belirsizlikle mücadele etmek için kullanılabilir bir araçtır. Olabilirlik fonksiyonunun amacı ise gözlenmeyen tesadüfi değerlerin bilinmeyen miktarlarıyla ilgili bilgiyi iletmektir. Bilgi tamamlanmamıştır ve olabilirlik fonksiyonu bu tamamlanmamış derecesini gösterir.

Sabit ve bilinmeyen β değerleriyle parametreleştirilmiş bir istatistiksel model varsayalım. Bu modelde $L(\beta)$ ile gösterilen olabilirlik, β 'nin bir fonksiyonu olarak düşünülen gözlenen veri z 'nin olasılığıdır. z - ile gösterilen veri gözlemleri içerir. Fisher (1922), bütün olabilirlik fonksiyonunun belli bir parametre hakkındaki verideki bütün bilgiyi içerdiğini göstermiştir. Olabilirlik fonksiyonu, bağımsız ve özdeş dağılan N boyutlu bir örnek için, olasılığı $f(.) = g(., \beta), \beta \in B$ olmak üzere aşağıdaki gibi tanımlanır:

$$\prod_{i=1}^N g(y_i; \beta) \quad (3.15)$$

ve log-olabilirlik fonksiyonu,

$$\sum_{i=1}^N \log g(y_i; \beta) \quad (3.16)$$

şeklindedir.

¹¹³ Xing Liu, "Fitting Stereotype Logistic Regression Models for Ordinal Response Variables in Educational Research (Stata)," *Journal of Modern Applied Statistical Methods*, 13, 2 (2014), ss.528-545.

- Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Bayesyen Bilgi Kriteri (BIC)

AIC ve BIC bilgi kriterleri tahmin edilen istatistiksel modellerin kalitesini değerlendirmek için kullanılan ölçülerdir. Daha fazla tahmin edici eklenmesi modeli olabilirlik oranını iyileştirecektir. Bununla birlikte bu durum aşırı belirlenme sorununu ortaya çıkarabilir. Bunu engellemek için, AIC ve BIC tahmin edilirken modelin olabilirlik oranına tahmin edicilerin sayısı kadar bir ceza terimi ilave edilir. Bir başka deyişle, AIC ve BIC modelin uyumu ve karmaşıklığı eş zamanlı olarak ele alınarak tahmin edilir. AIC ve BIC farklı modellerin karşılaştırılmasında kullanılırken, bu kriterler modellerin kalitesi hakkında bize bilgi vermezler. AIC aşağıdaki gibi hesaplanır¹¹⁴.

$$AIC = 2k - 2\ln\hat{L}(M_{kısıtlanmamış}) \quad (3.17)$$

Burada k , modelde tahmin edilen parametre sayısıdır. $\hat{L}(M_{kısıtlanmamış})$ ise bütün tahmin ediciler kullanılarak tahmin edilen modelin log-olabilirlik oranıdır.

BIC, AIC kriterine çok benzer. Bununla birlikte, BIC’de parametre sayısı için kullanılan ceza terimi AIC’dekinden daha büyüktür. BIC aşağıdaki denklemdeki gibi hesaplanır¹¹⁵.

$$BIC = k\ln(N) - 2\ln\hat{L}(M_{kısıtlanmamış}) \quad (3.18)$$

Burada k , modelde tahmin edilen parametre sayısıdır. N , gözlem sayısını göstermektedir. $\hat{L}(M_{kısıtlanmamış})$ ise bütün tahmin ediciler kullanılarak tahmin edilen modelin log-olabilirlik oranıdır. Daha küçük AIC ve BIC değerleri daha iyi uyumlu modelleri gösterir (Stata, 2005).

3.2. ANALİZ

Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye’deki öznel iyi oluş ve sosyal yardımlar arasındaki ilişkinin ampirik olarak araştırılmasıdır. Analizlerde lisanslı Stata/MP 13.1 paket programı kullanılmıştır. Çalışmada, sosyal yardımlar ve öznel iyi oluş verilerinin en son birlikte takip edildiği TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları yatay kesit veri seti

¹¹⁴ David Posada, Thomas R. Buckley, “Model Selection and Model Averaging in Phylogenetics: Advantages of Akaike Information Criterion and Bayesian Approaches Over Likelihood Ratio Tests”, *Systematic Biology*, 53, 5(1 October 2004),ss. 793–808.

¹¹⁵ David Posada, Thomas R. Buckley, a.g.e, bkz.

kullanılmıştır. Bu veri seti aynı zamanda İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (IBBS) Düzey 1'e göre 12 bölgeye ilişkin bilgiye de sahiptir. Yatay kesit verilerinde en çok karşılaşılan sorunlardan biri olan değişen varyans sorununa önlem olarak analizlerde dirençli standart hatalar kullanılmıştır.

Öznel iyi oluş ve sosyal yardımlar arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₁: Sosyal yardımlar bireyin öznel iyi oluşunu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₂: Öznel iyi oluş, cinsiyet, yaş, medeni durum, görelî gelir, hanehalkı reisi olmak gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik belirleyicilerine bağılı olarak değişmektedir.

H₃: Sıralı bağımlı değişken kullanılan modellerde, paralel doğrular varsayımının ihlali durumunda alınacak önlemler katsayıların istatistiksel olarak anlamlılığı bakımından fark yaratmaktadır.

Bu hipotezleri araştırmak amacıyla, bir önceki bölümde tartışılan sıralı bağımlı değişken durumunda kullanılan üç farklı yöntem kullanılmıştır. Bu bağlamda literatürde yer alan öznel iyi oluşu etkileyen diğere demografik ve ekonomik faktörlerde modelde yer almıştır. Modelde yaş değişkeni literatürde yer alan kareli haliyle modele dahil edilmiştir.

Bu bölüm üç alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümde çalışmadan kullanılan değişken tanımları verilmiştir. Takip eden alt bölümde kullanılan veri seti genel olarak tanımlanmış ve öznel iyi oluş ortalamaları cinsiyet, eğitim durumu, yoksulluk ve bölgelere göre incelenmiştir. Son alt bölümde, modelde kullanılan sıralı bağımlı değişken ilk olarak maksimum olabilirlik tahmincisi kullanılarak sıralı lojit modeli aracılığıyla tahmin edilmiştir. Daha sonra model tahmin sonuçları paralel doğrular varsayımı açısından incelenmiş ve varsayımın ihlali nedeniyle, kısmi orantılı odds modeli ve stereotip lojit model aracılığıyla model yeniden maksimum olabilirlik tahmincisi kullanılarak tahmin edilmiş ve sonuçlar karşılaştırılmıştır.

3.2.1. Çalışmadan Kullanılan Veri Seti

Çalışmada, IBBS Düzey 1'e göre 12 bölgeye ilişkin bilgiye sahip olan TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları (GYK) Anketi kullanılmıştır. Sosyal politika açısından Türkiye'de öznel iyi oluşun ölçülmesi amacıyla yapılan analizlerde 33755 gözlemden oluşan bir veri setinden yararlanılmıştır. Analizlerde, sosyal yardım faydalanıcısı olmanın etkisini araştırmak için nakdi ve ayni çocuk yardımı alan bireyler, konut yardımı alan bireyler ve nakdi ve ayni sosyal yardım alan bireyler dikkate alınmıştır. Bu yardımlardan herhangi birini alan birey, sosyal yardım faydalanıcısı olarak adlandırılmış ve 1 değerini almıştır. İkili bir değişken olan yardım alan değişkeni sosyal yardım faydalanıcısı olmayan bireyler için 0 değerini almaktadır. Çalışmada kullanılan değişkenler ve tanımları Tablo 3.4'de verilmiştir.

Tablo 3.4: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Tanımı
Öznel İyi Oluş (SWB)	0-10 arasında değer alabilen genel yaşam memnuniyeti
Sağlık durumu (Health)	1-5 arasında değer alır (1-Çok kötü; 2-Kötü; 3-Fena değil; 4-İyi;5-Çok İyi)
Cinsiyet (Male)	1-Erkek; 0-kadın
Medeni Durum (Married)	1-Evli;0-değil
Yaş (Age)	15+
Eğitim durumu (Educ)	0- Okur yazar olmayan; 1-Okur yazar olup okul bitirmeyen; 2-İlkokul; 3-Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim; 4-Genel lise; 5- Mesleki veya teknik lise; 6-Yüksekokul, fakülte ve üzeri.
Hanehalkı Reisi (Hh_head)	1-Referans kişi hanehalkı reisi ise, 0-değil
Görelî gelir (Rel_inc)	Mutlak gelir/Ortalama gelir (Rahayu,2016)
Yardımlan (Soc_trans)	1-Devletten yardım alıyorsa (Nakdi ve ayni çocuk yardımı, konut yardımı, nakdi ve ayni sosyal yardımı), 0-Devletten yardım almıyor

3.2.2. Öznel İyi Oluş için Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmada kullanılan TÜİK 2013 Gelir ve Yaşam Koşulları (GYK) veri setinin %44.43'ü erkek, %73.80'i evli, %43.42'i hanehalkı reisi ve %20.93'ü doğu bölgesinde

yaşamaktadır. Tamamlanan eğitim seviyesi şu şekilde dağılmaktadır: %12.60 okur-yazar değil, %8.27'i okur-yazar ancak bir okul bitirmeyen, %36.64'ü ilkokul mezunu, %15.06'ı ilköğretim dengi okul mezunu, % 8.27'i genel lise mezunu, %7.43'ü teknik ya da meslek lisesi mezunu ve %11.73'ü yüksek okul ve üzeri eğitim tamamlamıştır. Yaş 15 ile 110 arasında değişmektedir ve ortalama yaş 43'tür. Bireylerin %5.38'i yoksuldur. Burada yoksul olan bireyleri belirlemek için, 1 Amerikan Doların satın alma gücü paritesine göre karşılığı olarak 1.004 TL kullanılmıştır. Buna göre yoksul bireyler günlük satın alma gücü paritesine göre geliri 4.3 Amerikan Doların altında olanlar olarak belirlenmiştir. Veri setindeki bireylerin %15.61'i sosyal yardım faydalanıcısıdır. Veri setindeki bireylerin %5.70'i yaşamlarından hiç memnun değildirler, bununla birlikte %7.34'ü ise yaşamlarından çok memnundurlar. Genel yaşam memnuniyetine ilişkin soruya veri setinin %26.35'i fena değil yanıtını vermiştir. Bu kategori, yanıtlar arasında en yüksek değere sahip olan kategoridir.

Ortalama memnuniyet değer farkları, öznel iyi oluşun sosyal politika açısından incelenmesinde etkili olabilecek bölge, cinsiyet, eğitim ve yoksulluk durumu gibi değişkenlere göre araştırılmıştır. Tablo 3.5 öznel iyi oluşun bölgelere göre ortalama memnuniyet farklarını göstermektedir. Buna göre Doğu bölgesi ortalama en düşük öznel iyi oluş ortalama memnuniyet değerine sahipken, Doğu Marmara en yüksek değere sahiptir.

Tablo 3.5: Bölgelere Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları

	İstanbul	Batı Marmara	Doğu Marmara	Ege	Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Doğu
Öznel İyi Oluş	5.89	5.92	5.93	5.76	5.79	5.50	5.72	5.89	5.51	5.02

Tablo 3.6 kadın ve erkekler için genel olarak ortalama memnuniyet değer farklarını göstermektedir. Tabloya göre cinsiyetler arasında memnuniyet değer farkı az olmakla birlikte, kadınlar erkeklere göre daha mutlu olma eğilimindedirler.

Tablo 3.6: Cinsiyete Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları

	Kadın	Erkek	Oran Erkek/Kadın
Öznel İyi Oluş	5.66	5.58	0.99

Veri seti, bireylerin eğitim durumuna göre dört gruba ayrılmıştır. Çok düşük eğitim seviyesi, en fazla okur-yazar olan ve okul bitirmeyen bireyleri; düşük eğitim seviyesi, ilkokul, ilköğretim ya da ortaokul seviyesinde eğitimlerini tamamlayanları; orta eğitim seviyesi, genel lise, mesleki veya teknik lise seviyesinde eğitimlerini bitirenleri; yüksek ise yüksekokul ve üstü eğitimlerini tamamlayanları temsil etmektedir. Tablo 3.7’den görülebileceği gibi, eğitim ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki oldukça güçlü ve belirgindir. Orta eğitim seviyesini tamamlayan bir birey, düşük seviyede eğitimini tamamlamışa göre ortalama olarak %5 daha fazla hayatından memnundur. Bu öznel iyi oluş fark seviyesi, yüksek ve düşük eğitim seviyesi için bakıldığında %13’e kadar yükselmektedir.

Tablo 3.7: Eğitim Gruplarına Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları

	Çok düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Oran Orta/Düşük	Oran Yüksek/Düşük
Öznel İyi Oluş	5.08	5.60	5.88	6.34	1.05	1.13

Yoksulluk durumuna göre ortalama memnuniyet seviyeleri Tablo 3.8’de gösterilmiştir. Yoksul olmayan bireyler, genel olarak hayatlarından %8 oranında daha fazla memnundurlar.

Tablo 3.8: Yoksulluk Durumuna Göre Ortalama Memnuniyet Değer Farkları

	Ekonomik Olarak Yoksul Değil	Ekonomik Olarak Yoksul	Oran Yoksul Değil/Yoksul
Öznel İyi Oluş	5.65	5.22	1.08

Veri setindeki bireylerin öznel iyi oluşunun gelire göre nasıl dağıldığını araştırmak için kantiller oluşturulmuştur. Bu amaçla, ilk olarak gelir miktarı en düşükten en yükseğe doğru sıralanmış, daha sonra sıralanan gelir miktarı beş eşit gruba ayrılmıştır. Tablo 3.9

öznel iyi oluşun gelir kantillerine göre dağılımını göstermektedir. Tabloya göre katılımcıların %38.32’i gelirlerini beyan etmemiştir. En düşük gelir seviyesine sahip grup %39.92 oranında öznel iyi oluş seviyelerini fena değilden daha iyi olarak ifade etmişken, bu oran en yüksek gelir seviyesine sahip bireylerde %64.89’dur. Bu durum, gelir durumunun öznel iyi oluş üzerindeki etkisinin önemini göstermektedir.

Tablo 3.9: Öznel İyi Oluşun Gelire Göre Dağılımı

Öznel İyi Oluş	Genel	Gelir Kantilleri					Beyan Edilmeyen Gelir
		1	2	3	4	5	
0	5.70	7.52	7.54	6.76	5.00	2.98	5.28
1	1.48	1.87	1.74	1.11	1.45	0.87	1.60
2	3.10	5.28	3.07	2.47	2.36	1.43	3.38
3	6.95	8.93	8.31	7.37	6.60	3.53	6.93
4	7.67	8.81	8.71	8.19	7.13	5.88	7.55
5	26.35	27.67	28.99	29.25	26.93	20.43	25.85
6	12.20	9.92	11.57	12.94	13.54	13.26	12.13
7	12.84	10.33	10.52	11.85	14.20	18.83	12.37
8	12.53	9.75	10.52	10.62	12.94	19.46	12.33
9	3.84	3.36	2.97	1.64	3.69	5.40	4.20
10	7.34	6.56	6.07	6.79	6.15	7.94	8.38
Gözlem sayısı	33755	4164	4202	4126	4196	4132	12935

Sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisinin araştırılması için bir sonraki bölümde sıralı lojit, kısmi orantılı odds modeli ve sterotip lojit model kullanılmış ve sonuçları karşılaştırılmıştır.

3.2.3. Analiz Sonuçları

Sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisinin araştırıldığı analizlerde sıralı bağımlı değişkenlerde kullanılabilecek üç farklı tahmin yönteminden faydalanılmıştır. Tahmin edilen modellerde gelirini beyan eden 20820 kişiye ait gözlemlerden faydalanılmıştır. Tahmin edilen modellerin açıklayıcı değişkenleri olarak, sosyal yardımlar ve öznel iyi oluş literatüründe yaygın şekilde araştırılmış görelî gelir, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve sağlık durumu kullanılmıştır. Bu açıklayıcı

değişkenleri içeren modelleri tahmin etmek için kullanılan ilk yöntem sıralı lojit model ya da orantılı odds modelidir. Maksimum olabilirlik tahmincisi kullanılarak tahmin edilen sıralı lojit modele ilişkin tahmin sonuçları Tablo 3.10'de gösterilmiştir. Yatay kesit verilerinde sıklıkla karşılaşılabilen değişen varyans sorununa karşın dirençli standart hatalar hesaplanmıştır.

Tablo 3.10: Sıralı Lojit Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı (Dirençli Standart Hata)	Odds Oranı (Dirençli Standart Hata)
Görelî Gelir	0.1864*** (0.0158)	1.2049*** (0.0190)
Cinsiyet	-0.2038*** (0.0341)	0.8156*** (0.0278)
Hane Reisi	-0.1497*** (0.0353)	0.8610*** (0.0304)
Yaş	-0.0584*** (0.0049)	0.9433*** (0.0046)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.4939*** (0.0378)	0.6102*** (0.0231)
Evli	0.2464*** (0.0333)	1.2794*** (0.0426)
Eğitim Durumu	0.0924*** (0.0085)	1.0968*** (0.0094)
Sağlık Durumu	0.0435*** (0.0184)	1.5442*** (0.0284)
Kesme Noktası 0		-1.9931*** (0.1362)
Kesme Noktası 1		-1.7599*** (0.1358)
Kesme Noktası 2		-1.3812*** (0.1352)
Kesme Noktası 3		-0.7559*** (0.1341)
Kesme Noktası 4		-0.2587***

	(0.1341)
Kesme Noktası 5	0.9909*** (0.1343)
Kesme Noktası 6	1.5348*** (0.1345)
Kesme Noktası 7	2.2153*** (0.1349)
Kesme Noktası 8	3.2061*** (0.1359)
Kesme Noktası 9	3.6860*** (0.1370)
Gözlem sayısı	20820
Log Pseudo (Sözde)-Olabilirlik	-43814.143***
Oran Değeri	
Wald Chi2(9)	1943.74***

Not:* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Tahmin edilen sıralı lojit modelin sözde log olabilirlik oran değeri (log pseudolikelihood) istatistiksel olarak anlamlı olduğundan tüm bağımsız değişkenlerin yer aldığı modelin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wald $\chi^2_{(9)} = 1943.74, p < 0.001$). Modelde yer alan medeni durum (evli), görelî gelir, sağlık durumu ve eğitim durumu değişkenleri bağımlı değişken olan öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilerken; sosyal yardım faydalanıcısı olmak, cinsiyet (erkek), hane reisi olmak negatif yönde etkilemektedir. Tezin temel araştırma hipotezi olan sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve değişkene ilişkin odds oranı 0.6102 olarak hesaplanmıştır. Odds oranındaki yüzdelik değişim, $(100 \times [OR-1])$ şeklinde hesaplanarak bağımsız değişkenin lojit üzerindeki etkisi doğrudan yorumlanabilir. Sıralı lojit model tahmin sonuçlarına göre, diğer değişkenler sabitken, sosyal yardım faydalanıcısı olmak daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %38.98 oranında azaltmaktadır. Bununla birlikte, görelî gelirdeki bir birimlik artış daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %20.49 oranında artırmaktadır. Cinsiyet ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki hakkında da literatürde görüş birliği yoktur. Çalışmada, erkeklerin kadınlara oranla daha mutsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Beklentilere uygun

bir şekilde, sağlık durumu iyileştikçe bireylerin ise daha mutlu oldukları bulunmuştur. Diğer her şey sabitken, eğitim durumundaki 1 birimlik artış, daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %9.68 arttırmaktadır. Öznel iyi oluşun 10. Kategorisi için yaş 20, 50 ve 80 iken ve diğer tahmin ediciler ortalama değerlerindeyken tahmin edilen olasılıklar Tablo 3.11 de gösterildiği gibidir. Yaş değişkeninin değer 20’den 50’e ykseltiğinde marhinal etki azalırken; 50 yaştan 80 yaşa gelindiğinde ise marjinal etki artmıştır.

Tablo 3.11: Yaşa Göre znel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar

Yaş	Marjinal Etki	Delta Method Standart Hata	z-değer
20 yaş	0.064***	0.003	21.97***
50 yaş	0.050***	0.002	32.17***
80 yaş	0.128***	0.006	22.27***

Not: *** p<0.001.

Sıralı regresyon modellerinin ölçümü, paralel doğrular varsayımı bir diğer ifade ile orantılı odds oranı varsayımına dayandığı için analizlerin geçerliliğini sınamak için Brant ve Skor testi uygulanmıştır (Tablo 3.12).

Tablo 3.12: Paralel Doğrular Varsayımı Test Sonuçları

Test	Ki-Kare Değer	Serbestlik Derecesi
Brant	423.03***	81
Skor	410.6***	81

Not: *** p<0.001.

Tablo 3.12’deki test sonuçlarına göre paralel doğrular varsayımının geçerli olduğunu söyleyen yokluk hipotezi %0.1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir ve modelde orantılı odds bulunmadığı bir başka ifadeyle parametrelerin tahmin değerlerinin bağımlı değerkenin tüm kategorileri için farklı kesme noktasından geçtikleri sonucuna ulaşılmıştır. Paralel doğrular varsayımı ihlal edildiğinde, orantılılık varsayımını gerektirmeyen kısmi orantılı odds model, genelleştirilmiş lojit model ya da stereotip lojit model kullanılabilir. Bu aşamada paralel doğrular varsayımının bütün değerkenler

tarafından mı yoksa yalnızca bazı değişkenler tarafından mı ihlal edildiğine ilişkin bireysel Brant testi uygulanmıştır. Test sonuçları Tablo 3.13’de gösterildiği gibidir.

Tablo 3.13: Bireysel Brant Test Sonuçları

Değişken	Ki-Kare Değeri	Serbestlik Derecesi
Görelî Gelir	51.94***	9
Cinsiyet	12.07	9
Hane Reisi	18.68**	9
Yaş	6.67	9
Yaş*Yaş	11.99	9
Yardım Alan	27.88***	9
Evli	10.97	9
Eğitim Durumu	101.22***	9
Sağlık Durumu	41.39***	9

Not: *p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Tablo 3.13’deki bireysel Brant test sonuçlarına göre cinsiyet, yaş, yaş*yaş ve evli değişkenleri için paralel doğrular testinin yokluk hipotezi reddedilememiştir. Yani parametre tahminlerinin aynı kesme noktasından geçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle bazı tahmin edicilerin paralel doğrular varsayımını sağladığı ve bazılarında sağlamadığını dikkate alan kısmi orantılı odds model ve stereotip lojit model tahmin edilmiştir. Çalışmada, %1 anlamlılık düzeyinde paralel doğrular varsayımı sağlanan değişkenlere modelin ilk aşamasında paralel doğrular varsayımı sağlandığı kısıtı uygulanırken; paralel doğrular varsayımını sağlamayan değişkenlere (görelî gelir, hane reisi, yardım alan, eğitim durumu ve sağlık durumu) paralel doğrular kısıtı uygulanmamıştır. Bu sayede paralel doğrular varsayımını ihlal eden tahmin edicilerin etkilerinin ikili modeller boyunca değişmesine izin verilmiştir. Kısmi orantılı odds modeli sonuçları Tablo 3.14’de verilmiştir.

Tablo 3.14: Sıralı Lojit Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı (Direnċli Standart Hata)	Odds Oranı (Direnċli Standart Hata)
Model 0 (Y>0 Karşı Y≤0)		
Görelî Gelir	0.2683***	1.3077***

	(0.06233)	(0.0827)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.0359 (0.0694)	0.9647 (0.0669)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.2052** (0.0795)	0.8145** (0.0648)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0554* (0.0219)	1.0569* (0.0231)
Sağlık Durumu	0.4832*** (0.0351)	1.6213*** (0.0569)
Kesme Terimi	1.7441*** (0.1678)	5.7210*** (0.9602)

Model 1 (Y>1 Karşı Y≤1)

Görelî Gelir	0.2576*** (0.0514)	1.2939*** (0.0666)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.0500 (0.0637)	0.9512 (0.0606)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.2404*** (0.0720)	0.7863*** (0.0567)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0561** (0.0187)	1.0577**

		(0.0198)
Sağlık Durumu	0.4697*** (0.0323)	1.5996*** (0.0517)
Kesme Terimi	1.5781*** (0.1623)	4.8460*** (0.7863)

Model 2 (Y>2 Karşı Y≤2)

Görel Gelir	0.2638*** (0.0507)	1.3019*** (0.0661)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.0102 (0.0562)	0.9899 (0.0556)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.3641*** (0.0620)	0.6948*** (0.0431)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0635*** (0.0167)	1.0656*** (0.0178)
Sağlık Durumu	0.4909*** (0.0290)	1.6337*** (0.0474)
Kesme Terimi	1.1053*** (0.1544)	3.0202*** (0.4662)

Model 3 (Y>3 Karşı Y≤3)

Görel Gelir	0.2827*** (0.0406)	1.3267*** (0.0538)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.1296** (0.0478)	0.8785** (0.0420)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)

Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.4761*** (0.0512)	0.6212*** (0.0318)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0727*** (0.0134)	1.0754*** (0.0145)
Sağlık Durumu	0.4716*** (0.0243)	1.6025*** (0.0390)
Kesme Terimi	0.6084*** (0.1454)	1.8375*** (0.2671)

Model 4 (Y>4 Karşı Y≤4)

Görelî Gelir	0.2614*** (0.0301)	1.2988*** (0.0391)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.1262** (0.0431)	0.8814** (0.0380)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.5022*** (0.0462)	0.6052*** (0.0280)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0766*** (0.0119)	1.0796*** (0.0129)
Sağlık Durumu	0.4228*** (0.0221)	1.5262*** (0.0338)
Kesme Terimi	0.2860* (0.1411)	1.3312* (0.1878)

Model 5 (Y>5 Karşı Y≤5)

Görelî Gelir	0.2441*** (0.0220)	1.2765***
--------------	-----------------------	-----------

		(0.0280)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.1453*** (0.0389)	0.8648*** (0.0336)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.4730*** (0.0465)	0.6232*** (0.0290)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.1229*** (0.0100)	1.1307*** (0.0113)
Sağlık Durumu	0.4048*** (0.0209)	1.4990*** (0.0314)
Kesme Terimi	-1.0108*** (0.1388)	0.3643*** (0.0506)

Model 6 (Y>6 Karşı Y≤6)

Görelî Gelir	0.2171*** (0.0219)	1.2425*** (0.0272)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.1847*** (0.0398)	0.8314*** (0.0331)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.5125*** (0.0521)	0.5990*** (0.0312)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.1132*** (0.0102)	1.1199***

		(0.0114)
Sağlık Durumu	0.4166*** (0.0222)	1.5168*** (0.0337)
Kesme Terimi	-1.5108*** (0.1421)	0.2207*** (0.0314)

Model 7 (Y>7 Karşı Y≤7)

Görel Gelir	0.1877*** (0.0201)	1.2065*** (0.0243)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.2317*** (0.0433)	0.7932*** (0.0343)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.5420*** (0.0630)	0.5816*** (0.0366)
Evli	0.2491*** (0.0033)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0728*** (0.0110)	1.0755*** (0.0118)
Sağlık Durumu	0.430*** (0.0256)	1.5372*** (0.0393)
Kesme Terimi	-2.0442*** (0.1503)	0.1295*** (0.0195)

Model 8 (Y>8 Karşı Y≤8)

Görel Gelir	0.1295*** (0.0217)	1.1383*** (0.0247)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.2519*** (0.0544)	0.7773*** (0.0423)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)

Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.5233*** (0.0879)	0.5926*** (0.0521)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	0.0023 (0.0145)	1.0024 (0.0145)
Sağlık Durumu	0.5040*** (0.0341)	1.6553*** (0.0565)
Kesme Terimi	-3.0016*** (0.1737)	0.0497*** (0.0086)
Model 9 (Y>9 Karşı Y≤9)		
Görelî Gelir	0.0981*** (0.0252)	1.1031*** (0.0278)
Cinsiyet	-0.2112*** (0.0339)	0.8096*** (0.0274)
Hane Reisi	-0.1619* (0.0645)	0.8506* (0.0549)
Yaş	-0.0592*** (0.0048)	0.9425*** (0.0045)
Yaş*Yaş	0.0007*** (0.0000)	1.0007*** (0.0000)
Yardım Alan	-0.5759*** (0.1078)	0.5622*** (0.0606)
Evli	0.2491*** (0.0331)	1.2828*** (0.0424)
Eğitim Durumu	-0.0487** (0.0174)	0.9525** (0.0165)
Sağlık Durumu	0.5267*** (0.0392)	1.6933*** (0.0663)
Kesme Terimi	-3.4225*** (0.1956)	0.0326*** (0.0064)
Gözlem sayısı	20820	
Log Pseudo (Sözde)-Olabilirlik Oran Değeri	-43657.687***	

Not: *p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

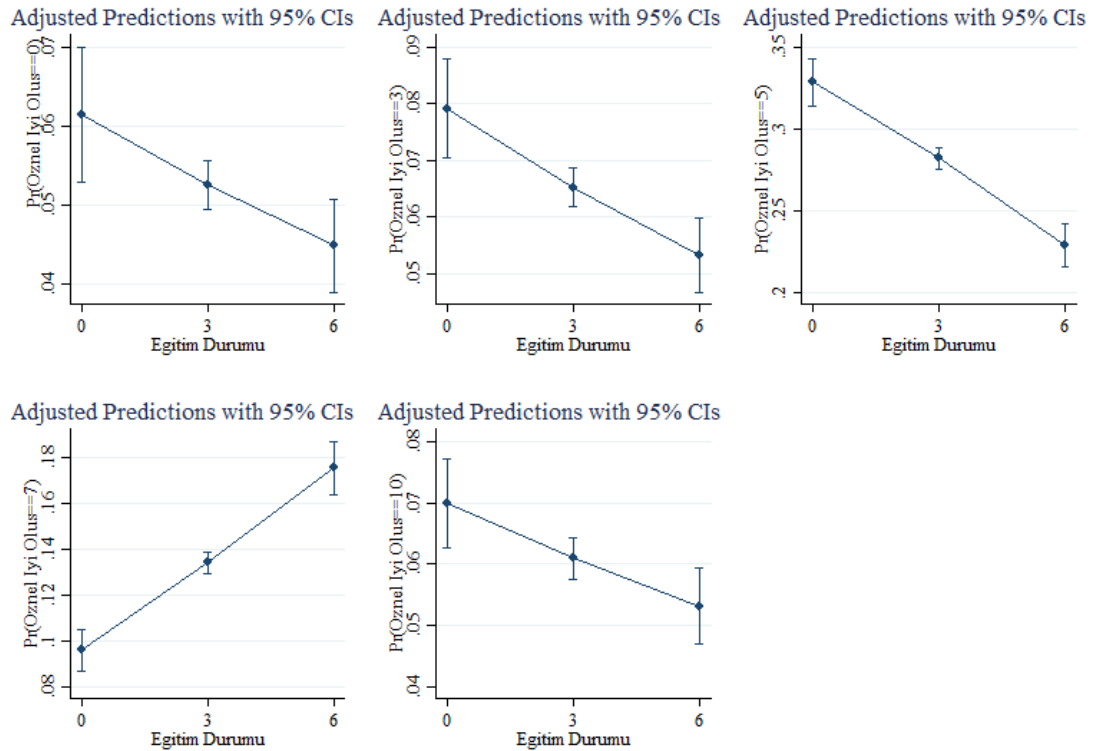
Tahmin edilen kısmi orantılı odds modelinde sözde log olabilirlik oran değeri (log pseudolikelihood) istatistiksel olarak anlamlı olduğundan tüm bağımsız değişkenlerin yer aldığı modelin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wald $\chi^2_{54} = 2089.43, p < 0.001$). Modelde yer alan cinsiyet, yaş, yaş*yaş ve evli değişkenleri için paralel doğrular varsayımı sağlandığından, tahmin ediciler bağımlı değişkenin her bir kategorisi için aynı değeri almaktadır. Hane reisi değişkeni Model 0, Model 1 ve Model 2’de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuşken; Model 3 ve Model 4’de %1; Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8’de %0.1; Model 9’da ise %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. İkili modeller boyunca hane reisi değişkeninin katsayısı beklentilere uygun ve negatiftir. Bireyin hane reisi olması, diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre çok mutlu olmanın odds oranını %14.94 azaltmaktadır. Sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken bütün ikili modeller boyunca %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bireyin sosyal yardım faydalanıcısı olması, diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yüksek seviyede öznel iyi oluşa sahip olmasının odds oranını %43.78 oranında azaltmaktadır. Bununla birlikte, görelî gelirdeki bir birimlik artış daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %10.31 oranında artırmaktadır. Yaş-öznel iyi oluş ilişkisi sıralı lojit tahmin sonuçlarına benzer şekilde bireyin yaşının 20, 50 ve 80 değerleri için hesaplanmış, tahmin edilen olasılıkları Tablo 3.15’de gösterilmiştir. Sonuçlara göre bireyin yaşı 20’den 50’e geldiğinde öznel iyi oluşun en yüksek kategorisi için tahmin edilen olasılık değeri azalırken; bu değer yaş 50’den 80’e geldiğinde ise artmaktadır.

Tablo 3.15: Yaşa Göre Öznel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar

Yaş	Marjinal Etki	Delta Method Standart Hata	z-değeri
20 yaş	0.067***	0.003	21.73***
50 yaş	0.052***	0.002	31.67***
80 yaş	0.132***	0.006	22.44***

Not: *** p<0.001.

Eğitim değişkeni Model 0'da %5; Model 1 ve Model 9'da %1 anlamlılık dőzeyinde istatistiksel olarak anlamlı; Model 8'de anlamsız ve diğer modellerde ise %0.1 anlamlılık dőzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Değişkene ilişkin katsayı beklentilere uygun ve pozitifdir. Eğitim değişkenindeki değişimlerin bireyin öznel iyi oluşundaki etkisini gőzlemlemek için öznel iyi oluşun 0, 3, 5, 7 ve 10. kategorilerinde olmanın olasılığı tahmin edilmiş ve Şekil 3.1'de gösterilmiştir. Sonuçlara göre; yőksekokul, fakőlte ve őzeri eğitim tamamlayanların öznel iyi oluşlarının 0, 3, 5 ve 10. kategorilerde yer almasının olasılığı azalırken; 7. kategoride yer almasının olasılığı ise artmıştır. Bireyin eğitim seviyesindeki artış, diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yőksek seviyede öznel iyi oluşa sahip olmasının odds oranını %4.75 oranında azaltmaktadır. Bununla birlikte, bireyin eğitim seviyesindeki artış diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre 8. ve 9. kategorilerde yer alma olasılığını % 0.24 oranında artırmaktadır.

Şekil 0.1: Öznel İyi Oluş Kategorileri ve Eğitim Durumu İlişkisi

Sağlık durumu değişkeni bőtőn modellerde %0.1 anlamlılık dőzeyinde anlamlı bulunmuş ve değişkenin işareti beklentilere uygun bir Şekilde pozitifdir. Bireyin sağlık durumundaki artış diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yőksek öznel iyi oluş

seviyesinde yer alma olasılığını %69.33 oranında artırmaktadır. Benzer şekilde, bireyin evli olmasına ilişkin değişken %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve evli olmanın diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yüksek seviyede öznel iyi oluşa sahip olmasının odds oranını %28.28 oranında arttırdığı bulunmuştur.

Sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisi araştırılan modelde orantılı odds varsayımı sağlanmadığından tahmin edilen parametre sayısı açısından kısmi orantılı odds modeline göre daha tutumlu olan stereotip lojit model ile analizler yinelenmiştir. Tahmin sonuçları Tablo 3.16’de gösterildiği gibidir. Modelde öznel iyi oluşun 10. Seviyesi referans kategori olarak kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri olarak görel gelir, cinsiyet, hane reisi, yaş, yaş*yaş, evli olmak, eğitim durumu ve sağlık durumu kullanılmış ve %0.1 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuşlardır. Tahmin edilen stereotip modelde sözde log olabilirlik oran değeri (log pseudolikelihood) istatistiksel olarak anlamlı olduğundan tüm bağımsız değişkenlerin yer aldığı modelin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wald $\chi^2_{(9)} = 555.81, p < 0.001$).

Tablo 3.16: Stereotip Lojit Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı (Dirençli Standart Hata)	Odds Oranı
Görel Gelir	0.4057*** (0.0460)	1.5003***
Cinsiyet	-0.3591*** (0.0584)	0.6983***
Hane Reisi	-0.2494*** (0.0607)	0.7793***
Yaş	-0.0957*** (0.0093)	0.9088***
Yaş*Yaş	0.0012*** (0.0001)	1.0012***
Yardım Alan	-0.7642*** (0.0687)	0.4657***
Evli	0.3582*** (0.0585)	1.4308***
Eğitim Durumu	0.1663*** (0.0156)	1.1809***
Sağlık Durumu	0.6722*** (0.0466)	1.9586***

ϕ_0	1.0000
ϕ_1	0.8984***
ϕ_2	0.9923***
ϕ_3	0.8956***
ϕ_4	0.6184***
ϕ_5	0.5282***
ϕ_6	0.2492***
ϕ_7	0.0515
ϕ_8	-0.0812**
ϕ_9	-0.1842***

Kesme Noktası 0	1.2106***
Kesme Noktası 1	-0.3261
Kesme Noktası 2	0.4910**
Kesme Noktası 3	1.2655***
Kesme Noktası 4	1.0649***
Kesme Noktası 5	2.1864***
Kesme Noktası 6	1.0115***
Kesme Noktası 7	0.7625**
Kesme Noktası 8	0.4915***
Kesme Noktası 9	-0.9539***

Gözlem Sayısı	20820
Log Pseudo (Sözde)-Olabilirlik	-43766.282
Oran Değeri	
Wald Chi2(9)	554.81

Not: *p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001; 10. Kategori Referans Kategoridir.

Stereotip modelde, referans kategoriye göre belirli bir kategoride yer almanın odds oranı $(-\phi_j\beta)$ 'nın üsteli alınarak bulunur¹¹⁶. Burada $OR(0,10)=e^{(-1*-0.7642)}=2.1473$ olarak hesaplanmıştır. Bu demektir ki sosyal yardım faydalanıcısı olmak, referans kategori 10'a göre 0. kategori olan en kötü öznel iyi oluş seviyesinde yer almanın odds oranını %114.73

¹¹⁶ Xing Liu, a.g.e., s. 407.

oranında arttırmaktadır. Bir başka ifadeyle, sosyal yardım faydalanıcısı olan bireyler, en iyi öznel iyi oluş seviyesine göre en kötü öznel iyi oluş seviyesinde daha çok olma eğilimindedirler. Bu değer 1. kategori için $OR(1,10)=e^{(-0.8984*-0.7642)}=1.9869$ olarak bulunmuştur yani sosyal yardım faydalanıcısı olmak kategori 10'a karşı 1. Kategoride yer almanın odds oranını %98.69 oranında arttırmaktadır. Stata paket programı bize belirli bir kategoriye karşı referans kategoride olmanın odds oranı olan, $(\phi_j\beta)$ 'nin üstelini almak sonucu elde edilen değeri verir. Burada $OR(10,0)=e^{(1*-0.7642)}=0.4657$ 'dir. Bu değer, referans kategori olan en iyi öznel iyi oluş seviyesini (10) en kötü öznel iyi oluş seviyesi olan (0) ile karşılaştırmamıza olanak sağlar. Sosyal yardım faydalanıcısı olmak, 0. kategoriye karşı 10. kategoride yer almanın yani en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %53.43 azaltmaktadır. Benzer şekilde, diğer her şey sabitken, görece gelirdeki bir birimlik artış, kişinin en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranını %50.03 oranında arttırmaktadır. Tahmin sonuçlarına göre, erkek bireylerin en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranı kadınlara göre %30.17 daha azdır. Hane reisi olmak en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranını %22.07 oranında azaltmaktadır. Bununla birlikte, sağlık durumu değişkeninin katsayısı beklentilere uygun bir şekilde pozitif olarak bulunmuştur. Bunun anlamı, sağlık durumu iyileştikçe bireyin en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranı %95.86 oranında artmaktadır. Ayrıca, analizlerde kullanılan diğer tahmin yöntemlerinde olduğu gibi yaş ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu amaçla açıklayıcı değişkenlerin ortalama değerleri için öznel iyi oluşun 10. Kategorisinin yaşın 20, 50 ve 80 değerlerinde tahmin edilen olasılıkları hesaplanmıştır (Tablo 3.17). Bu olasılık değerleri, kısmi orantılı odds oranı modelindeki gibi 20 yaşından 50 yaşına gelindiğinde azalırken; 80 yaşına gelindiğinde ise artmıştır.

Tablo 3.17: Yaşa Göre Öznel İyi Oluşun 10. Kategorisi İçin Tahmin Edilen Olasılıklar

Yaş	Marjinal Etki	Delta Method Standart Hata	z-değeri
20 yaş	0.071***	0.002	28.82***
50 yaş	0.060***	0.002	30.63***
80 yaş	0.099***	0.004	22.86***

Not: *** p<0.001.

Log-olabilirlik oranı, Akaike (AIC) ve Bayesyen (BIC) bilgi kriteri değerleri farklı modellerle maksimum olabilirlik tahminci kullanılarak tahmin edilmiş modellerin performansını karşılaştırmak için kullanılmıştır. Tablo 3.18 bu karşılaştırmayı göstermektedir.

Tablo 3.18: Model Karşılaştırması

Model	Log-Olabilirlik	AIC	BIC
Sıralı Lojit	-43814.14*	87666.29	87817.22
Kısmi Orantılı Odds	-43657.69	87443.37*	87951.77
Stereotip	-43766.28	87588.56	87810.99*

Not: En küçük bilgi kriterine göre en iyi modeller * ile gösterilmiştir.

Tablo 3.18’de hesaplanan her bir bilgi kriteri (Log-olabilirlik, Akaike ve Bayesyen) farklı modellerin daha iyi olduğunu göstermektedir. Log-olabilirlik değeri sıralı lojit modelin daha iyi olduğunu söylerken; Akaike Bilgi kriteri kısmi orantılı odds modelini, Bayesyen bilgi kriteri ise Sterotip modeli göstermektedir. Bu bağlamda tercih edilecek model, paralel doğrular varsayımını rahatlatan kısmi orantılı odds modeli ya da stereotip model olmalıdır. Parametre sayısı açısından daha tutumlu olan stereotip lojit model için tahmin edilen parametre tahminleri de beklentilere uygun olarak bulunmuştur.

3.3. DEĞERLENDİRME

Sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla yapılan çalışmada, ilk olarak sosyal yardımların sosyal güvenlik sistemi içerisindeki tarihsel gelişimi ele alınmış ve takiben analizlerde kullanılacak sıralı modeller tartışılmıştır. Tartışılan modeller paralel doğrular varsayımı kapsamında tahmin edilmiş ve katsayılar yorumlanmıştır. Paralel doğrular bir başka ifadeyle orantılı odds varsayımı sağlanmadığında kısmi orantılı odds modeli, genelleştirilmiş sıralı lojit model ve stereotip lojit model daha iyi sonuç vermektedir. Bireysel Brant testi sonuçlarına göre, cinsiyet, yaş, yaş*yaş ve evli değişkenleri için paralel doğrular varsayımı sağlandığı için ikili modeller boyunca bu değişkenlere bu kısıt uygulanmamıştır.

Tahmin sonuçlarına göre, her üç modelde de öznel iyi oluş ve sosyal yardım arasındaki ilişkin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sıralı bağımlı

değişkene sahip modellerde, tahmin sonuçları olasılıkları karşılaştırma açısından farklılık taşımaktadır. Sıralı lojit modelde ($Y \leq j$ karşı $Y > j$) karşılaştırılırken, kısmi orantılı odds modelinde ($Y > j$ karşı $Y \leq j$) şeklinde karşılaştırılmaktadır. Görülmektedir ki, bu iki tahmin yönteminin karşılaştırılması tamamen birbirinin zıttıdır. Bununla birlikte, stereotip lojit modelde ($Y=j$ karşı $Y=J$) şeklinde olasılıklar karşılaştırılmaktadır. Sıralı lojit model sonuçlarına göre, sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve değişkene ilişkin odds oranı 0.6102 olarak hesaplanmıştır. Odds oranındaki yüzdelik değişim ($100 \times [OR-1]$) hesaplanarak bağımsız değişkenin lojit üzerindeki etkisi doğrudan yorumlanabilir. Diğer değişkenler sabitken, sosyal yardım faydalanıcısı olmak daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %38.98 oranında azaltmaktadır. Kısmi orantılı odds modeli sonuçlarına göre, sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken, bütün ikili modeller boyunca %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bireyin sosyal yardım faydalanıcısı olması, diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yüksek seviyede öznel iyi oluşa sahip olmasının odds oranını %43.78 oranında azaltmaktadır. Stereotip modelde, referans kategoriye göre belirli bir kategoride yer almanın odds oranı'nın üsteli alınarak bulunur. Burada $OR(0,10) = e^{(-1 \cdot -0.7642)} = 2.1473$ olarak hesaplanmıştır. Bu demektir ki sosyal yardım faydalanıcısı olmak, referans kategori 10'a göre 0. kategori olan en kötü öznel iyi oluş seviyesinde yer almanın odds oranını %114.73 oranında artırmaktadır. Bir başka ifadeyle, sosyal yardım faydalanıcısı olan bireyler, en iyi öznel iyi oluş seviyesine göre en kötü öznel iyi oluş seviyesinde daha çok olma eğilimindedirler. Bu değer 1. kategori için $OR(1,10) = e^{(-0.8984 \cdot -0.7642)} = 1.9869$ olarak bulunmuştur yani sosyal yardım faydalanıcısı olmak kategori 10'a karşı 1. Kategoride yer almanın odds oranını %98.69 oranında arttırmaktadır. Stata paket programı bize belirli bir kategoriye karşı referans kategoride olmanın odds oranı olan, $(\phi_j \beta)$ 'nin üstelini almak sonucu elde edilen değeri verir. Burada $OR(10,0) = e^{(1 \cdot -0.7642)} = 0.4657$ 'dir. Bu değer, referans kategori olan en iyi öznel iyi oluş seviyesini (10) en kötü öznel iyi oluş seviyesi olan (0) ile karşılaştırmamıza olanak sağlar. Sosyal yardım faydalanıcısı olmak, 0. kategoriye karşı 10. kategoride yer almanın yani en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %53.43 azaltmaktadır.

Bununla birlikte, tahmin sonuçları istatistiksel anlamlılıklar bakımından sıralı lojit model ve stereotip lojit modelde modele dahil edilen bütün değişkenler anlamlı bulunmuştur. Kısmi orantılı modelde ise hane reisi değişkeni Model 0, Model 1 ve Model 2’de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuşken; Model 3 ve Model 4’de %1; Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8’de %0.1; Model 9’da ise %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Aynı şekilde eğitim değişkeni, Model 0’da %5; Model 1 ve Model 9’da %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı; Model 8’de anlamsız ve diğer modellerde ise %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tahmin sonuçları, öznel iyi oluş literatürüyle uyumlu sonuçlar göstermiştir. Literatürde yaş ve cinsiyet konularında görüş birliğine varılamamıştır. Her üç modelde bireyin 20, 50 ve 80 yaşlarında öznel iyi oluşun 10. Kategorisi için tahmin edilen olasılıkları hesaplanmıştır. Bu değerler 20 yaştan 50 yaşa doğru azalırken; 80 yaşına doğru ise artmaktadır. Ayrıca modellerde, erkekler kadınlara oranla daha mutsuz bulunmuştur.

Bu üç tahmin yönteminden elde edilen tahmin sonuçlarını karşılaştırmak amacıyla log-olabilirlik, AIC ve BIC kriterleri hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, model seçim kriterleri farklı modellerin en iyi model olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte, paralel doğrular varsayımını dikkate alan modeller daha doğru tahmin sonuçları verecektir. Bayesyen bilgi kriterine göre en iyi model olan stereotip modelin paralel doğrular varsayımını dikkate alırken parametre sayısı açısından tutumlu olması nedeniyle araştırmacılara tahminleri yorumlama açısından kolaylık sağlayan bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öznel iyi oluş ve sosyal yardımlar arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H₁: Sosyal yardımlar bireyin öznel iyi oluşunu istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemektedir.

H₂: Öznel iyi oluş, cinsiyet, yaş, medeni durum, görelî gelir, hanehalkı reisi olmak gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik belirleyicilerine bağılı olarak değişmektedir.

H₃: Sıralı bağımlı değişken kullanılan modellerde, paralel doğrular varsayımının ihlali durumunda alınacak önlemler katsayıların istatistiksel olarak anlamlılığı bakımından fark yaratmaktadır.

Bu hipotezleri araştırmak amacıyla gerçekleştirilen analizlere ilişkin genel değerlendirme ve politika önerilerine bu bölümde yer verilmiştir.

4.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Özelleştirmelerin, malların, teknolojinin ve bilginin serbest dolaşımının, rekabette kuralsızlaşmaların arttığı ve devletin ekonomik alandaki etkisinin azaldığı neoliberal ekonomik politikaların etkin olduğu gelişmiş ülkelerde, devletin sosyal alandaki rolünün azaltılması 1980'lerden itibaren tartışılmaktadır. Bu tartışma, monetarizmin etkisinde olan küreselleşen dünyada yaşanan ekonomik krizlerin ardından mevcut sosyal refah devletinin ekonomik bir yük olarak gözükmekten kaynaklanmaktadır. Türkiye'deki sosyal politika gelişmeleri ise bu durumun tam tersidir. Ekonomide neo-liberal politikalar izlenmesine karşın, son on yılda devletin yoksulluğu azaltmak için müdahaleleri artmaktadır. Bu müdahaleler bir sivil toplum örgütü gibi çalışan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak bu durum bazı sorunlarda yaratmaktadır. Bu sorunlar bireye yönelik ve uygulamaya yönelik olmak üzere ikiye

ayrılabilir. Sosyal yardımların bireye yönelik yaratabileceği sorunlar: damgalanma ve küçük düşürülme, bağımlılık ve tembeldir¹¹⁷. Bununla birlikte sosyal yardımların uygulamaya yönelik yaratabileceği sorunlar: klientelizm sonucu yoksulluğun yeniden yaratılması, sosyal yardımların dağıtım biçimindeki haksızlıklar, sosyal yardımların ulaştırılmasındaki haksızlıklar, sosyal yardımların niteliği ve kalitesindeki haksızlıklar, sosyal yardımların sürekliliğindeki haksızlıklar ve sosyal yardım talebindeki artışlardır¹¹⁸. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir noktada bu uygulamaya yönelik sorunların bireye yönelik sorunları yaratabilmesidir.

Bu kapsamda bu çalışmada, Türkiye’de yoksulluğun yoksullar tarafından nasıl yaşandığı nüfusu temsil yeteneği yüksek bir veri seti aracılığıyla çeşitli ekonometrik tahmin yöntemleri karşılaştırılarak araştırılmıştır. Çalışma disiplinlerarası bir yaklaşımla bu araştırma hipotezini ele aldığından, ilk olarak çalışmaya temel oluşturan kavramlar tartışılmış, daha sonra ise analizlerde kullanılan tahmin yöntemleri incelenmiştir. Tahmin yöntemlerinde kullanılan bağımlı değişken, sıralı kategoriye sahip olduğu için paralel doğrular bir başka ifadeyle orantılı odds varsayımını gerektirir. Bu nedenle, sıralı lojit model sonrası uygulanan bireysel Brant testler aracılığıyla bu varsayım araştırılmıştır. Sıralı lojit model, sıralı bağımlı değişkenlerin analizinde kullanılan en popüler yöntemlerden biridir. Ama analizlerde genellikle paralel doğrular varsayımı ihlal edildiğinden, orantılılık varsayımını düzelteren kısmi orantılı odds model, genelleştirilmiş lojit model ya da stereotip lojit model alternatif yöntemler olarak kullanılmaktadır. Genelleştirilmiş sıralı lojit model, kısmi orantılı odds modelinin en uç noktadaki halidir ve her bir açıklayıcı değişkenin etkisinin değişmesine izin verir¹¹⁹. Bu alternatif modeller araştırmacıların istatistiksel anlamlılığa ilişkin ciddi hatalar yapmasını engelleyebilir. Çünkü orantılılık varsayımı sağlanmadığı halde yapılan tahminlerde, hatalı bir şekilde bir açıklayıcı değişkenin ilgilenilen bağımlı değişken üzerinde hiç etkisi olmadığı ya da çok az etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ayrıca alternatif modellerden stereotip model üç avantaja sahiptir: Birincisi, orantılı odds oranı varsayımını rahatlatır ve lojit katsayılar üzerine kısıtlar ya da ölçek parametreleri koyarak bağımlı değişkenin sıralı yapısını korumasını sağlar. İkinci olarak, araştırmacılar varsayılan sıralı bağımlı değişkenin

¹¹⁷ Faruk Taşçı, *Sosyal Politika Ahlakı*, 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017, s. 95.

¹¹⁸ Denizcan Kutlu, “Sosyal Yardım Hakkı Tartışması: Türkiye ’de Bir “ Sosyal Haksızlık ” Olarak Sosyal Yardımlar”, *VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu* (2009), ss.365-382

¹¹⁹ Xing Liu, a.g.e., ss.265-267.

gerçekten sıralı olup olmadığı konusunda kararsız olduklarında, stereotip model bağımlı değişkenin söz konusu kategorilerin sayısının azaltılabilirliğinin ya da sırasının tersine çevrilebilirliğinin testi için kullanılabilir. Son olarak, stereotip lojit model sıralı bağımlı değişkenin birden fazla boyutu olduğunda sıralı veri analizinde kullanılabilir¹²⁰.

Çalışmada bütün değişkenler paralel doğrular varsayımını ihlal etmediğinden, Williams (2006)'nın önerdiği genelleştirilmiş sıralı lojit model'in üzerine paralel doğrular varsayımını sağlayan cinsiyet, yaş, yaş*yaş ve evli değişkenleri için kısıt koyarak kısmi orantılı odds modeli tahmin edilmiştir. Bu sayede sadece paralel doğrular varsayımını sağlamayan değişkenlerin değişmesine izin verilerek paralel doğrular varsayımı dikkate alınmıştır. Tahmin sonuçlarına göre, her üç modelde de öznel iyi oluş ve sosyal yardım arasındaki ilişkin negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sıralı bağımlı değişkene sahip modellerde, olasılıkları karşılaştırma açısından farklılık taşımaktadır. Sıralı lojit modelde ($Y \leq j$ karşı $Y > j$) karşılaştırılırken, kısmi orantılı odds modeline ($Y > j$ karşı $Y \leq j$) şeklinde karşılaştırılmaktadır. Görülmektedir ki, bu iki tahmin yönteminin karşılaştırılması tamamen birbirinin zıttıdır. Bununla birlikte, stereotip lojit modelde ($Y = j$ karşı $Y = J$) şeklinde olasılıklar karşılaştırılmaktadır. Sıralı lojit model sonuçlarına göre, sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve değişkene ilişkin odds oranı 0.6102 olarak hesaplanmıştır. Odds oranındaki yüzdelerik değişim ($100 \times [OR - 1]$) hesaplanarak bağımsız değişkenin lojit üzerindeki etkisi doğrudan yorumlanabilir. Diğer değişkenler sabitken, sosyal yardım faydalanıcısı olmak daha iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %38.98 oranında azaltmaktadır. Kısmi orantılı odds modeli sonuçlarına göre, sosyal yardım faydalanıcısı olmanın bireyin öznel iyi oluşu üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla modele dahil edilen değişken bütün ikili modeller boyunca %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bireyin sosyal yardım faydalanıcısı olması, diğer kategorilerde yer alma olasılığına göre en yüksek seviyede öznel iyi oluşa sahip olmasının odds oranını %43.78 oranında azaltmaktadır. Stereotip modelde, referans kategoriye göre belirli bir kategoride yer almanın odds oranının üsteli alınarak bulunur. Burada $OR(0,10) = e^{(-1 * -0.7642)} = 2.1473$ olarak hesaplanmıştır. Bu demektir ki sosyal yardım

¹²⁰ Xing Liu, a.g.e., ss.396-434.

faydalanıcısı olmak, referans kategori 10'a göre 0. kategori olan en kötü öznel iyi oluş seviyesinde yer almanın odds oranını %14.73 oranında artırmaktadır. Bir başka ifadeyle, sosyal yardım faydalanıcısı olan bireyler, en iyi öznel iyi oluş seviyesine göre en kötü öznel iyi oluş seviyesinde daha çok olma eğilimindedirler. Bu değer 1. kategori için $OR(1,10)=e^{(-0.8984*-0.7642)}=1.9869$ olarak bulunmuştur yani sosyal yardım faydalanıcısı olmak kategori 10'a karşı 1. Kategoride yer almanın odds oranını %98.69 oranında arttırmaktadır. Stata paket programı bize belirli bir kategoriye karşı referans kategoride olmanın odds oranı olan, $(\phi_j\beta)$ 'nın üstelini almak sonucu elde edilen değeri verir. Burada $OR(10,0)=e^{(1*-0.7642)}=0.4657$ 'dir. Bu değer, referans kategori olan en iyi öznel iyi oluş seviyesini (10) en kötü öznel iyi oluş seviyesi olan (0) ile karşılaştırmamıza olanak sağlar. Sosyal yardım faydalanıcısı olmak, 0. kategoriye karşı 10. kategoride yer almanın yani en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olmanın odds oranını %53.43 azaltmaktadır. Bu durum, refah damgalanmasının (welfare stigma) bir kanıtı olabilir. Refah damgalanması, sosyal yönetim araştırmalarında önemli bir kavramdır ve merkezde yer alan bir sorun olarak tanımlanır¹²¹ Damgalama refahtan faydalanan kişiyi işaretler, itibarına zarar verir. Ayrıca damgalama, kişinin sosyal servislere ulaşmasını engelleyebilen bir bariyer ve kendisini alçalmış hissetmesini sağlayabilen bir deneyim haline gelebilir. Pinker (1971) damgalama hakkında, "Demokratik toplumların en sık karşılaşılan şiddet şeklidir" ifadesini kullanmıştır¹²². Damgalama sosyal refahın iki temel problemiyle ilişkilidir. Bunların ilki sağlanan hizmetlerin kalitesidir. Hizmetlerin kalitesinde, yardımları ulaştırıcıların tavırları küçük düşürücü olabilmektedir¹²³. Kutlu (2015) çalışmasında yer alan aşağıdaki katılımcı ifadeleri hizmet kalitesinde faydalanıcıların karşılaşılabilecekleri durumları göstermektedir¹²⁴:

Katılımcı 6:

"Dağıtımda neyle karşılaşmıyorsun ki. (...) Ne bileyim isim okuyorlar, kargaşa, kalabalık, zor alıyorsun, hatta gıdaların çalınıyor. (...) O da oluyor, bağırıp çağırıp. Zor şartlarla

¹²¹ Robert Pinker, *Social theory and social policy*, Heinemann, 1971, s.136.

¹²² Robert Pinker, *Social theory and social policy*, Heinemann, 1971, s.175.

¹²³ Paul Spicker, *Stigma and Social Welfare* (2011) <http://www.spicker.uk/books/Paul%20Spicker%20-%20Stigma%20and%20Social%20Welfare.pdf>

¹²⁴ Denizcan Kutlu, a.g.e.,s.372.

alıyoruz. Sabah erkenden birikiyorlar, bekliyorlar, kamyon gelecek de, liste okuyacak da, kamyon peşine düşüyorsun, ismini arıyorsun, neler neler. Veriyor; ama rezil ediyor.”

Katılımcı 7:

“Halk durmuyor, beklemiyor, halk durmuyor, sanki korku var halkta. Benim gıdam gidecek, yerine alamayacağım, gidemeyecek bir daha gelmeyecek, alamayacağım onu diye endişeli olduğu için, topalı da oraya geliyor, körü de oraya geliyor, sürüne sürüne geliyorlar.”

İlk problem ile yakından alakalı olan ikinci problem ise, hizmetlerin talebi üzerindeki etkisidir. Kutlu vd. (2018) çalışmasındaki alan araştırmasının katılımcılarının verdiği ifadeler bu durumu göstermektedir.

Yardımlara ilişkin Gülseren aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir¹²⁵:

“Yardıma girmek iyi bir şey değil, gidemiyorsun, hasta gittiğinde, orada kendini bir tuhaf hissediyorsun, kendini ondan biraz aşağı düşürmüş gibi oluyorsun. Sen de bir insansın, ben de bir insanım aslında. Koyuyorlar, ya sana bir laf söylüyorlar, ya bir şey söylüyorlar. Onun karşılığını veremiyorsun.”

Ekmek kuyruğuna girip ekmek almak istemeyen Muhsin aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır¹²⁶:

“Yok abi. İki ekmeği nerede olsa bulurum, yanlış anlama, ben sana derim ki abi şuradan iki ekmek alacağım derim, Allah rızası için alır evime giderim, misal olarak söyleyeyim. Her gün kalkıp orada ben sıraya geçemem ki. Geçen şeylere bakıyorum, hepsi bayan, bir tane erkek yok. Onların arasında ben kendimi nasıl böyle göreyim? Olmaz bana da yakıştıramam kendimi. O yüzden hiç aklımdan da geçmedi zaten.”

Alan araştırmasına dayanan kalitatif çalışmalardaki ifadeler, analiz sonuçlarının gösterdiği gibi sosyal yardımların var olan haliyle kişinin öznel iyi oluşu üzerinde negatif etkiye sahip olabileceğini doğrular niteliktedir. Son yıllardaki öznel iyi oluş çalışmalarında, kişinin mutlak gelirinin değil görelî gelirinin öznel iyi oluş üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur. Burada, görelîlik kişinin gelirinin kişinin beklentilerine,

¹²⁵ Denizcan Kutlu, *Sosyal Yardım Alanlar*, der. Denizcan Kutlu, İstanbul: İletişim, 2018, s.236

¹²⁶ Denizcan Kutlu, *Sosyal Yardım Alanlar*, der. Denizcan Kutlu, İstanbul: İletişim, 2018, s.392

alışkanlıklarına ve sosyal karşılaştırmalarına bağlı olmasıdır (Diener vd., 1993). Stereotip model sonuçlarına göre, diğer her şey sabitken, göreceli gelirdeki bir birimlik artış, kişinin en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranını %50.03 oranında arttırmaktadır.

Bununla birlikte, tahmin sonuçları istatistiksel anlamlılıklar bakımından sıralı lojistik model ve stereotip lojistik modelde modele dahil edilen bütün değişkenler anlamlı bulunmuştur. Kısmi orantılı modelde ise hane reisi değişkeni; Model 0, Model 1 ve Model 2'de istatistiksel olarak anlamsız bulunmuşken; Model 3 ve Model 4'de %1; Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8'de %0.1; Model 9'da ise %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Aynı şekilde eğitim değişkeni Model 0'da %5; Model 1 ve Model 9'da %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı; Model 8'de anlamsız ve diğer modellerde ise %0.1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tahmin sonuçları, öznel iyi oluş literatürüyle uyumlu sonuçlar göstermiştir. Literatürde görüş birliğine varılamayan yaş konusunda öznel iyi oluşun davranışını incelemek için, açıklayıcı değişkenlerin ortalama değerleri kullanılarak öznel iyi oluşun 10. Kategorisinin yaşın 20, 50 ve 80 değerleri için tahmin edilen olasılıkları hesaplanmıştır. Bu değerler 20 yaştan 50 yaşa doğru azalırken; 80 yaşına doğru ise artmaktadır. 20, 50 ve 80 yaş için hesaplanan marjinal etkiler yaş-öznel iyi oluş ilişkisinin U- biçiminde olduğunu göstermektedir. Öznel iyi oluş literatüründe diğer bir görüş birliği olmayan konuda cinsiyettir. Analiz sonuçları, erkekleri de kadınlara oranla daha mutsuz bulmuştur. Stereotip model tahmin sonuçlarına göre, erkek bireylerin en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranı kadınlara göre %30.17 daha azdır. Benzer şekilde, hane reisi olmak da en iyi öznel iyi oluş seviyesine sahip olma odds oranını %22.07 oranında azaltmaktadır.

Ayrıca, evli olmanın bireyin mutluluğunu pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Bu sonuç, kendisine duygusal ve finansal destek sağlayan bir eşle devam eden bir beraberliği olmayan bekar bireylerin daha çok zorlandığını gösteren Coombs (1991)'in koruma/destek hipotezini doğrular niteliktedir. Çalışmanın diğer önemli bir sonucuda, sağlık durumu iyileştikçe kişinin mutluluğunun artmasıdır.

Bu üç tahmin yönteminden elde edilen tahmin sonuçlarını karşılaştırmak amacıyla log-olabilirlik, AIC ve BIC kriterleri hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, parametre sayısı açısından daha tutumlu olan stereotip lojistik model için daha küçük Bayesyen bilgi kriteri

değeri hesaplanmıştır. Bayesyen bilgi kriterine göre en iyi model olan stereotip modelin paralel doğrular varsayımını dikkate alırken parametre sayısı açısından tutumlu olması nedeniyle araştırmacılara tahminleri yorumlama açısından kolaylık sağlayan bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. POLİTİKA ÖNERİLERİ

II. Dünya Savaşı'ndan beri refah devletlerinde artan bir şekilde çözüm bulunan işsizlik, yaşlılık, sağlık durumunun kötülüğü, hastalık ve engellilik durumu ile çocuk yetiştirmenin finansal yükü artık “eski” tarz riskleri oluşturmaktadır. Bonoli refah devletinin çözüm bulması gereken “yeni” sosyal riskleri aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

1. İş ve aile hayatını birbirine uydurmak
2. Tek başına ebeveynlik
3. Zayıf, güçsüz akraba
4. Zayıf ve eski becerilere sahip olmak
5. Yetersiz sosyal güvenlik kapsamı

Sanayileşme sonrası bu sosyal riskleri dikkate alarak işgücü piyasası yetenek açıklarının üstesinden gelmek için sosyal yatırıma ve özellikle genel eğitim ve öğretime yatırımı gerektirmektedir¹²⁷. Esping Andersen vd. tarafından 2002’de tanıtılan sosyal yatırım modeli, 2000-2010 Lizbon Stratejisi kapsamında popüler olmuş ve Avrupa 2020 Ajandasına alınmıştır. Ferrera (2013) çalışmasında sosyal yatırım modelinin aşağıdaki haritasını önermiştir¹²⁸.

Tablo 4.1: Sosyal Yatırım Modeli

	Çocukluk/Gençlik	Çalışma Yaşı	Yaşlılık
Sosyal korunma		İşsizlik, hastalık, engellilik yardımları	Emeklilik maaşı
Sosyal yatırım	Erken çocuk eğitimi ve bakımı Eğitim Staj ve iş gücü piyasasına entegrasyon	Aktif iş gücü piyasası politikaları Hayat boyu öğrenme İş/hayat dengesi ve aile hizmetleri	Sosyal bakım hizmetleri, aktif yaşlanma

¹²⁷ Frank Vandenbroucke, Koen Vleminckx, “Disappointing poverty trends: is the social investment state to blame?”, *Journal of European Social Policy*, 19 (2011), 5, ss. 450-471.

¹²⁸ Maurizio Ferrera, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10354&langId=en>

	Sağlık iyileştirmesi, önlemleri ve rehabilitasyon
Genel	Sağlık bakımı, sosyal güvenlik ağıları, sosyal katılım

Bu çerçevede, sosyal yatırım modeli büyüme ve refahı sağlamak için, beşeri ve sosyal sermayeyi arttırmak ile korumaya yönelik önlemlere yatırım yapmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda beşeri sermayenin gelişimini sağlamak için, erken çocuk eğitim ve bakımı ile hayat boyu öğrenme politikaları geliştirmek gerekmektedir. Ayrıca, beşeri sermayenin etkin kullanılmasının sağlanması için kadınların ve yalnız ebeveynlerin işgücüne katılımını sağlayan aktif işgücü politikalarına yer verilmelidir. Bunları gerçekleştirirken, işgücü piyasası düzenlemelerini ve esnek güvenliği sağlayan sosyal güvenlik kurumları oluşturmak gerekmektedir.

Sosyal yatırım modeli, analiz sonuçlarının gösterdiği sosyal yardımların öznel iyi oluş üzerindeki negatif etkisini, bireye yatırım yapılmasını sağlayarak azaltabilir ve Türkiye’de bireyin iyilik halini merkeze alan bir sosyal yardım anlayışı oluşmasını sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- AKAR Duygu, “Türkiye’de Primsiz Sosyal Güvenlik Rejimi”, *TAAD*, 6, 21(Nisan 2015), ss. 605-619.
- AKIN H. Besim, Elif ŞENTÜRK, “Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi”, *Öneri*, 10, 37, 2012, ss. 183-193.
- ALLIN Paul, “Measuring Societal Wellbeing”, *Economic and Labour Market Review*, 1,10, 2007, ss. 46-52.
- ALPER Yusuf, *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi/Sosyal Sigortalar Hukuku*, 6. b., Bursa: DORA, 2014, s. 50.
- ALPER Yusuf, “Sosyal Güvenlik”, *Sosyal Politika*, eds. Aysen Tokol, Yusuf Alper, DORA:BURSA, 2017, ss.233-234.
- ANDERSON J. A., “Regression and Ordered Categorical Variables”, *Journal of the Royal Statistical Society Series B (Methodological)*, 46, 1,1984, ss. 1-30.
- ANDREWS Frank M., “Construct Validity and Error Components of Survey Measures: A Structural Modeling Approach”, *Public Opinion Quarterly*, 48, 2, January 1984, ss.409-442.
- ARI Erkan, Zeki YILDIZ, “Bireylerin yaşam memnuniyetini etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon analizi ile incelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 42, 2016, ss.1362-1374.
- ASADULLAH M. Niaz, Saizi XIAO, Emile YEOH, “Subjective well-being in China, 2005–2010: The role of relative income, gender, and location”, *China Economic Review*, 2016.
- ATEŞ İbrahim, “Hayri ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, 15, 1982, ss. 55-88.
- AYGEN Murat, “Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Yaklaşımı Üzerine: Elazığ Örneği”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4, 8, 2016, ss.167-168.
- BISWAS- DIENER Robert, Ed DIENER, Maya TAMIR, “The Psychology of Subjective Well-being”, *Daedalus*, 133, 2, Spring 2004, ss. 18-25.
- BLANCHFLOWER David G., Andrew OSWALD, “Is well-being U-shaped over the life cycle?”, *Social Science & Medicine*, 66, 8, 2008, ss. 1733-1749.

- BORGHESI Simone, Alessandro VERCELLI, “Happiness and Health: Two Paradoxes”, *Journal of Economic Surveys*, 26, 2, 2012, ss. 203-233.
- CANER Asena, “Happiness, Comparison Effects, and Expectations in Turkey”, *J Happiness Stud*, 16, 2015, ss. 1323-1345.
- CARMEL Sara, “The will to live: Gender differences among elderly persons”, *Social Science & Medicine*, 52, 6, 2001, ss. 949-958.
- CHURCHILL JR. Gilbert A., Paul J. PETER, “Research Design Effects on the Reliability of Rating Scales: A Meta-Analysis”, *Journal of Marketing Research*, 21, 4, Nov. 1984, ss. 360-375.
- CLARK Andrew E., Paul FRIJTERS, Michael A. SHIELDS, “Relative Income, Happiness, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles”, *Journal of Economic Literature*, 46, 1, March 2008, ss. 95-144.
- COX III Eli P., “The Optimal Number of Response Alternatives for a Scale: A Review”, *Journal of Marketing Research*, 17, 4, Nov. 1980, ss. 407-422.
- CUMMINS Robert A., Eleonaro GULLONE, “Why we should not use 5-point Likert scales: The case for subjective quality of life measurement”, *Proceedings of Second International Conference on Quality of Life in Cities*, Singapore:National University of Singapore, 2000, ss. 74-93.
- CUNADO Juncal, Fernando PEREZ DE GRACIA, “Does Education Affect Happiness? Evidence for Spain”, *Social Indicators Research*, 108, 1, 2012, ss. 185–196.
- DAL Süreyya, Mustafa SEVÜKTEKİN, “Türkiye’de Öznel İyi Oluş’un Yaşam Alanları Yaklaşımı ile Ölçülmesi”, *ÜİİD-IJEAS*, 18. EYİ Özel Sayısı, 2018, ss. 433-446.
- DEATON Angus, “Income, Health and Well-being Around the World: Evidence from the Gallup World Poll”, *Journal of Economic Perspectives*, 22, 2, Spring 2008, 53-72.
- DEGUTIS Mindaugas, Sigita URBONAVICIUS, “Determinants of Subjective Wellbeing in Lithuania”, *Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 24,1, 2013, ss.111-118.
- DIENER Ed, “Subjective Well-being”, *Psychological Bulletin*, 95,3, 1984, ss. 542-575.
- DIENER Ed vd., “Subjective Well-being: Three Decades of Progress”, *Psychological Bulletin*, 125, 2, 1999, ss. 276-302.
- DIENER Ed vd., “Similarity of The Relations Between Marital Status and Subjective Well-being Across Cultures”, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31, 4, 2000, ss.419-436.

- DIENER Ed, "Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being", *Journal of Happiness Studies*, 7, 2006, ss. 397-404.
- DODGE Rachel vd., "The Challenge of Defining WellBeing", *International Journal of Wellbeing*, 2, 3, 2012, ss. 222-235.
- DODURKA Berra Zeynep, "Türkiye'de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar", *Sosyal Politika Forumu Çalışma Raporu*, 2014, ss.1-25.
- DUANE Alwin, Jon KROSNICK, "The reliability of Survey Attitude Measurement", *Sociological Methods & Research*, 1, 20, 1991, ss. 139-181.
- DUMLUDAĞ Devrim, "Life Satisfaction and Income Comparison Effects in Turkey", *Social Indicators Research*, 114, 2013, ss. 1199-1210.
- EASTERLIN Richard A., *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence, Nations and Households in Economic Growth*, eds. Paul A. David, Melvin W. Reder, Academic Press: New York, 1974.
- EASTERLIN Richard A., "Life cycle happiness and its sources: intersections of psychology, economics, and demography", *Journal of Economic Psychology*, 27, 4, August 2006, ss.463-482.
- EASTERLIN Richard A., Onnicha SAWANGFA, "Happiness and Domain Satisfaction: Theory and Evidence", *IZA Discussion Paper Series*, No:2584, January 2007. <http://ftp.iza.org/dp2584.pdf>
- EREN Kazım Anıl, Ahmet Atıl AŞICI, "The Determinants of Happiness in Turkey: Evidence from City-Level Data", *J Happiness Stud*, 18, 2017, ss.647-669.
- EREN Kazım Anıl, Ahmet Atıl AŞICI, "Subjective Well-Being in an Era of Relentless Growth: The Case of Turkey Between 2004 and 2014", *J Happiness Stud*, 2017.
- FREY Bruno S., Alois STUTZER, "The Economics of Happiness", *World Economics*, 3, 1, January-March 2002, ss.1-17.
- FREY Bruno S., Alois STUTZER, "What can economists learn from happiness research?", *Journal of Economic Literature*, 40, 2, 2002, ss.402- 435.
- FRIEDMAN Hershey H., AMOO Taiwo, "Rating the Rating Scales", *Journal of Marketing Management*, Winter, 1999, ss.114-123.
- FULLERTON Andrew S., "A Conceptual Framework for Ordered Logistic Regression Models", *Sociological Methods & Research*, 38, 2, 2009, ss. 306-347.
- FULLERTON Andrew S., Jun XU, "The proportional odds with partial proportionality constraints model for ordinal response variables", *Social Science Research*, 41, 2012, ss. 182-198.

- GALLETTA Sergio, “On the determinants of happiness: a classification and regression tree (CART) approach”, *Applied Economics Letters*, 23, 2, 2016, ss.121-125,
- GANNON Katherine M., Thomas M. OSTROM, “How Meaning is Given to Rating Scales: The Effects of Response Language on Category Activation”, *Journal of Experimental Social Psychology*, 32, 4, 1996, ss.337-360.
- GERDTHAM Ulf G., Magnus JOHANNESSON, “The relationship between happiness, health, and socioeconomic factors: results based on Swedish microdata”, *Journal of Socio-Economics*, 30, 2001, ss. 553–557.
- GLENN Norval D., Charles N.WEAVER, “A note on family situation and global happiness”, *Social Forces*, 57, 3, 1979, ss. 960-967.
- GRAHAM Carol, “The Economics of Happiness, Insights on globalization from a novel approach”, *World Economics*, 6, 3, July-September 2005, ss. 41-55.
- GÜNEŞ Mehmet, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 24, 2012, ss. 149-184.
- HELLIWELL John F., Shun WANG, “World Happiness: Trends, Explanations and Distribution”, *World Happiness Report 2013*, eds. John F. Helliwell, Richard Layard, Jeffrey Sachs, UN Sustainable Development Solutions Network:2013, ss.8-37.
- HOOGE Marc, Bram VANHOUTTE, “Subjective Well-being and Social Capitalin Belgian Communities. The Impact of Community Characteristics on Subjective Well-being Indicators in Belgium”, *Soc Indic Res*, 100, 1, 2011, ss.17-36.
- <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/>
- İZGİ Berna Balcı, “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler”, *Çalışma ve Toplum*,1(2008), ss. 85-106.
- KARADOĞAN Emirali, “Sosyal Yardımlar Zararlı (Mı?):”Bir Paket Makarna”nın Öz Saygı Düzeyine Etkisi ve Klientalizm Sorgulaması”, *Sosyal Yardım Alanlar*, der. Denizcan Kutlu, İstanbul: İletişim, 2018, ss.207-224.
- KILLBURN Kelly vd., “Paying for Happiness:Experimental Results from a Large Cash Transfer Program in Malawi”, *Journal of Policy Analysis and Management*, 37, 2, 2018 ss. 331-356.
- KNIGHT John, Lina SONG, Ramani GUNATILAKA, “Subjective well-being and its determinants in rural China”, *China Economic Review*, 20, 2009, ss.635-649.

- KORKUSUZ M. Refik, Suat UĞUR, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Bursa: EKİN, 2016, s.102.
- KORKUSUZ M. Refik, Suat UĞUR, *Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş*, Adana: Karahan Kitabevi, 2009, ss.12-101.
- KURT Resul, Hüseyin FIRAT, *Sosyal Güvenlik Rehberi*, İstanbul: İSMMO, 2005, s. 54.
- KUTLU Denizcan, “Sosyal Yardım Hakkı Tartışması: Türkiye ’de Bir “Sosyal Haksızlık” Olarak Sosyal Yardımlar”, *VII. Sosyal İnsan Hakları Uluslararası Sempozyumu*, 2009, ss.365-382.
- LONG J. Scott, *Regression Models for Categorical and Limited Dependent Variables*, SAGE:USA, 1997.
- LONG J.Scott, Jeremy FREESE, *Regression Models for Categorical Dependent Variables Using Stata*, 3. Baskı, Stata Press Publication:TEXAS, 2014.
- LOPEZ ULLOA Beatriz Fabiola, Valerie MOLLER, Alfonso SOUSA-POZA, “*How Does Subjective Well-Being Evolve with Age?A Literature Review*”, IZA Discussion paper 7328, Germany: IZA, April 2013.
- LOUIS Vincent V., Zhao SHANYANG, “Effects of family structure, family SES, and adulthood experiences on life satisfaction.”, *Journal of Family Issues*, 23, 2002, ss. 986-1005.
- MASTEKAASA Arne, “Marital status, distress and well-being: An international comparison”, *Journal of Comparative Family Studies*, 25, 2, 1994, ss.-183-206.
- MCCULLAGH Peter, “Regression Models for Ordinal Data”, *Journal of the Royal Statistical Society Series B(Methodological)*, 42, 2, 1980, ss.109-142.
- OECD, *How’s life?: Measuring Well-being*, OECD Publishing:Paris, 2011. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264121164-en>.
- OECD, *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*, OECD Publishing:Paris, 2013. <https://doi.org/10.1787/9789264191655-en>.
- PETERSON Bercedis, Frank E. HARRELL AND JR., “Partial Proportional Odds Models for Ordinal Response Variables”, *Journal of the Royal Statistical Society Series C (Applied Statistics)*, 39, 2, 1990, ss. 205-217.
- PINKER Robert, . *Social theory and social policy*. Heinemann:London, 1971.
- POSADA David, Thomas R. BUCKLEY, “Model Selection and Model Averaging in Phylogenetics: Advantages of Akaike Information Criterion and Bayesian Approaches Over Likelihood Ratio Tests”, *Systematic Biology*, 53, 5, 1 October 2004,ss. 793-808.

- POWDTHAVEE Nattavudh, "Economics of Happiness: A Review of Literature and Applications", *Chulalongkorn Journal of Economics*, 19, 1, April 2007, ss. 51-73.
- RAHAYU Theresia Puji, "The Determinants of Happiness in Indonesia", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 7, 2, March 2016, ss.393-404. Doi:10.5901/mjss.2016.v7n2p393
- RICE Robert W. , "Organizational Work and the Overall Quality of Life", *Applied Social Psychology Annual*, 5, 1984, ss. 155-178.
- ROJAS Mariano, "The Complexity of Well-being A Life Satisfaction Conception and Domains-of-Life Approach", *Conference Paper in Researching Well-being in Developing Countries*, International Workshop, DOI: [10.1017/CBO9780511488986.013](https://doi.org/10.1017/CBO9780511488986.013).
- SCHERPENZEEL Annette, Willem SARIS, "The Evaluation of Measurement Instruments By Meta-Analysis of Multitrait-Multimethod Studies", *BMS(Bulletin of Sociological Methodology)*, 39, June 1993, ss.20-44.
- SCHIFINI D'ANDREA Silvana, Filomena MAGGÌNO, "Different Scales for Different Survey Methods", *Societa Italiana di Statistica*, 2004, ss.339-350.
- SCHIMMACK Ulrich, "The Structure of Subjective Wellbeing", *The Science of Subjective Well-being*, eds. Michael Eid, Randy J. Larsen, Guilford Press:New York, 2008.
- SCHWARZ Norbert vd., "Rating Scales: Numeric Values May Change the Meaning of Scale Labels", *The Public Opinion Quarterly*, 55, 4, Winter, 1991, ss.570-582.
- SELIGMAN Martin, *Authentic happiness: Using the new Positive Psychology to realize your potential for lasting fulfillment*, Nicholas Brealey:LONDON, 2002.
- SELİM Sibel, "Life Satisfaction and Happiness in Turkey", *Social Indicators Research*, 88, 2008, ss.531-562.
- SENGUPTA Nikhil K. vd., "How much happiness does money buy? Income and subjective well-being in New Zealand", *New Zealand Journal of Psychology*, 41, 2, 2012, ss.21-34.
- SPICKER Paul, *Stigma and Social Welfare*, Creative Commons:USA, 2011. <http://www.spicker.uk/books/Paul%20Spicker%20-%20Stigma%20and%20Social%20Welfare.pdf>
- STIGLITZ Joseph E., Amartya SEN, Jean-Paul FITOUSSI, Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>

- STRIESSNIG Erich, “Too Educated to be Happy? An Investigation into the Relationship between Education and Subjective Well-being”, *Interim Report IR-15-015, Austria:IIASA, May 2015.*
- SUN Sun vd., “Subjective Well-Being and Its Association with Subjective Health Status, Age, Sex, Region, and Socio-economic Characteristics in a Chinese Population Study”, *Journal of Happiness Studies*, 17, 2, 2016, ss.833-873.
- TALAS Cahit, *Sosyal Ekonomi*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1979, ss. 358-382.
- TAŞÇI Faruk, “Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2008, ss. 127-149.
- TAŞÇI Faruk, *Sosyal Politika Ahlakı*, 1. Basım, İstanbul:Kaknüs Yayınları, 2017.
- TRUMPY Patrick, “Economics of Happiness”, *Saskatchewan Economic Journal*, 7, 2008, ss.53-67.
- TÜRKOĞLU İrfan, “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de. Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8, 3, 2013, ss. 275-305.
- UŞAN Fatih, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları*, 2. b., Ankara: Seçkin, 2009, s.62.
- VAN BEUNINGEN Jacqueline, Karolijne VAN DER HOUWEN, Linda MOONEN, “Measuring well-being, An analysis of different response scales”, *Discussion paper*, Netherlands: Statistics Netherlands, 2014:03, ss. 1-22.
- VANDENBROUCKE Frank, Koen VLEMINCKX, “Disappointing poverty trends: is the social investment state to blame?”, *Journal of European Social Policy*, 19, 5, 2011, ss. 450-471.
- VEENHOVEN Ruut, *Conditions of happiness*, Springer:Netherlands, 1984.
- VEENHOVEN Ruut, “The utility of happiness”, *Social Indicators Research*, 20, 4, 1988, ss. 333-354.
- VEENHOVEN Ruut, “Why Social Policy Needs Subjective Indicators?”, *Social Indicators Research*, 58, 2002, ss. 33-45.
- VİJAYAMOHANAN Pillai N., B. P. ASALATHA, “All’s well that ends well!” subjective wellbeing: an epistemic enquiry”, *MPRA 45004*, 2013, <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/45004/>.
- YELEKÇİ Memduh, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Ankara: Yargı, 2002, ss. 193-237.

WILDT Albert R., Michael B. MAZIS, "Determinants of Scale Response: Label versus Position", *Journal of Marketing Research*, 15, 2, 1978, ss. 261-267.

WILLIAMS Dorie Giles, "Gender, marriage, and psychosocial well-being", *Journal of Family Issues*, 9, 4, 1988, ss. 452-468.

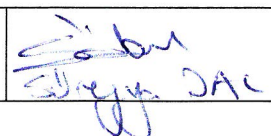
WILLIAMS Richard, "Generalized ordered logit/partial proportional odds models for ordinal dependent variables", *Stata Journal*, 6, 1, 2006, ss.58-82.

WILSON Warner, "Correlates of avowed happiness", *Psychological Bulletin*, 67, 4, 1967, ss.294-306.

XING Liu, *Applied Ordinal Logistic Regression Using Stata*, SAGE, 2006, ss. 217-264.

XING Liu, "Fitting Stereotype Logistic Regression Models for Ordinal Response Variables in Educational Research (Stata)," *Journal of Modern Applied Statistical Methods*, 13, 2, 2014, ss. 528-545. DOI: 10.22237/jmasm/1414816200

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Süreyya	Dal	
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa	1984	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce	Fransızca	
Eğitim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	1998	2002	Kocatepe Mimar Kemal Süper Lisesi
Lisans	2003	2008	Gazi Üniversitesi/İİBF/Ekonometri
Yükseklisans	2009	2013	Gazi Üniversitesi/SBE/Ekonometri
Doktora	2013		Uludağ Üniversitesi/SBE/Ekonometri
Çalıştığı Kurumlar:	Başlama-Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1-	Kasım 2008	Mart 2009	UNHCR Ankara Office
2-	Ocak 2010	Haziran 2010	TÜBİTAK İKİS Projesi
3-	Haziran 2011	Şubat 2012	PGLOBAL Advisory and Training Services, Ankara
4-	Eylül 2012	Ocak 2014	Trakya Üniversitesi
5-	Ocak 2014	Ocak 2017	Uludağ Üniversitesi
6-	Ocak 2017		Trakya Üniversitesi
Katıldığı Toplantılar:	<p>Better Person Feeling Better: Evidence from Turkey” with Mustafa Sevüktekin. 4.Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Sempozyumu, Paris, Fransa, 27-28 Nisan 2018. “Effect of Social Assistance on Self-rated Health Status in Turkey” with Mustafa Sevüktekin. 7. Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Kongreler Serisi, Tekirdağ, Türkiye, 24-25 Mart 2018. “Türkiye’de Öznel İyi Oluş’un Yaşam Alanları Yaklaşımı ile Ölçülmesi” with Mustafa Sevüktekin, 18. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu (18. EYİ) Trabzon, Türkiye, Ekim 2017. “Better conditions for better students?” with Işın Çetin and Mustafa Sevüktekin. 16. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu, Edirne, Türkiye, Mayıs 2015. “Determinants of Poverty in Turkey” with Julide Yildirim. 15. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu, Isparta, Türkiye, Mayıs 2014.</p>		
Yayımlar:	<p>Dal, S. (2018). Determinants of Poverty in Turkey. In M.K. Terzioğlu & S. Dal (Eds.), Econometrics: Methods & Applications (pp. 127-140). Ankara: Gazi Kitabevi.</p> <p>Dal, S., & Sevüktekin, M. (2018). Türkiye’de Öznel İyi Oluş’un Yaşam Alanları Yaklaşımı ile Ölçülmesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 18. EYİ Özel Sayısı, 433-446.</p> <p>Yildirim, J., & Dal, S. (2016). Social Transfers and Labor Force Participation Relation in Turkey A Bivariate Probit Analysis. Emerging Markets Finance and Trade, 52(7), 1515–1527.</p>		
İletişim:	sureyyadal@gmail.com		
	Tarih İmza Adı-Soyadı		

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Süreyya Dal
Tez Adı	REFAH'IN ÖTESİ: ÖZNEL İYİ OLUŞ ÜZERİNE EKONOMETRİK DENEMELER
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Ekonometri
Tez Türü	Doktora
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Mustafa Sevüktekin
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☒ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih:

S. Dal
Süreyya Dal